

DEBRECENI EGYETEM
AGRÁR- ÉS MŰSZAKI TUDOMÁNYOK CENTRUMA
AGRÁRGAZDASÁGI ÉS VIDÉKFEJLESZTÉSI KAR
VIDÉKFEJLESZTÉSI ÉS AGRÁRGAZDASÁGTANI TANSZÉK

INTERDISZCIPLINÁRIS TÁRSADALOM- ÉS AGRÁRTUDOMÁNYOK
DOKTORI ISKOLA

Doktori iskola vezetője: Dr. Szabó Gábor, a közgazdaságtudomány doktora

**AGRÁRIRÁNYULTSÁGÚ VIDÉKFEJLESZTÉSI PROGRAMOK AZ ELSŐ
NYÍRSÉGI FEJLESZTÉSI TÁRSASÁG ÉRDEKELTSÉGI TERÜLETÉN**

Készítette:

Hadházy Ágnes

Témavezető:

Dr. Lazányi János
MTA doktora

DEBRECEN
2008

TARTALOMJEGYZÉK

	Oldal
BEVEZETÉS.....	1
1. IRODALMI ÁTTEKINTÉS.....	3
1.1. Agrárirányultságú fejlesztési tervek.....	3
1.2. Agrárirányultságú finanszírozásos programok.....	12
1.3. Vidékfejlesztési irányultságú fejlesztési tervek.....	14
1.4. Vidékfejlesztési irányultságú finanszírozásos programok.....	31
2. SAJÁT VIZSGÁLATOK.....	42
2.1. A VIZSGÁLATOK ADATBÁZISA.....	42
2.2. A VIZSGÁLATOK MÓDSZERE.....	42
3. VIZSGÁLATI EREDMÉNYEK ÉS AZOK ÉRTÉKELÉSE.....	47
3.1. A KISTÉRSÉGI TÁRSASÁG TERMÉSZETI, TÁRSADALMI ÉS GAZDASÁGI ADOTTSÁGAINAK BEMUTATÁSA.....	47
3.2. AGRÁR- ÉS VIDÉKFEJLESZTÉSI PROGRAMOK SZÁMBAVÉTELE ÉS ÉRTÉKELÉSE.....	53
3.2.1. Az 1996 és 2006 között megvalósított agrár- és vidékfejlesztési programok eredménye és hatása.....	90
3.2.1.1. Gyümölcsültetvény telepítés.....	90
3.2.1.2. Hűtőház, gyümölcstároló és csomagolórendszer építés.....	90
3.2.1.3. Az állattenyésztés és állatállomány fejlesztése.....	91
3.2.1.4. Integrációk létrehozása.....	91
3.2.1.5. Élelmiszer feldolgozók létrehozása.....	91
3.2.1.6. Öntözés, melioráció.....	92
3.2.1.7. Mezőgazdasági gépvásárlás, géptárolók kialakítása.....	92
3.2.1.8. Erdőtelepítés.....	92
3.3. A TELEPÜLÉSEK FEJLETTSÉG-VÁLTOZÁSÁNAK VIZSGÁLATA.....	92
3.3.1. Településfejlettség változása 2000 és 2006 között.....	92
3.3.2. A pályázati források hatása a Kistérségi Társaság térségének fejlettségére.....	97
3.3.3. Az egy lakosra jutó fejlesztési forrás és a Kistérségi Társaság településeinek fejlettsége közötti összefüggés vizsgálata.....	100
3.3.4. A fejlesztések hatása a Kistérségi Társaság társadalmi és gazdasági mutatójára.....	101
3.3.4.1. A települések demográfiai mutatója és azok változása.....	101
3.3.4.2. A mezőgazdasági foglalkoztatottak arányának változása.....	102
3.3.4.3. A szolgáltatási szektorban dolgozók arányának változása.....	102

3.3.4.4. A munkanélküliek arányának változása.....	102
3.3.4.5. A települések infrastruktúrájának változása.....	104
3.3.4.6. A vállalkozások számának változása.....	104
3.3.4.7. A lakosság jövedelmének változása.....	105
3.4. KÉRDŐÍVES FELMÉRÉS EREDMÉNYE.....	105
4. KÖVETKEZTETÉSEK, JAVASLATOK.....	114
5. AZ ÉRTEKEZÉS FONTOSABB MEGÁLLAPÍTÁSAI, ÚJ ÉS ÚJSZERŰ EREDMÉNYEK.....	120
ÖSSZEFOGLALÁS.....	123
SUMMARY.....	125
IRODALOM.....	127
TÁBLÁZATOK.....	140
ÁBRÁK.....	140
MELLÉKLETEK.....	141

BEVEZETÉS

Az agrárirányultságú vidékfejlesztési programoknak fontos szerepe van a táj, a természet, a környezet, valamint a vidéki társadalom tárgyi, szellemi és kulturális örökségének megőrzésében. A vidéki térségekben az egyik legmeghatározóbb gazdasági ágazat a mezőgazdaság, melynek fejlesztése a vidékfejlesztés szerves részét képviseli. A fejlesztések hosszú távú célja a vidéki térségek leszakadásának megakadályozása, a lakosság elvándorlásának mérséklése, a vidék élhetőbbé tétele. Ez egy olyan célkitűzés melyhez sok fejlesztési forrásra van szükség, és amelyet nem lehet néhány év alatt megoldani. Magyarországon a 90-es évek eleje óta beszélhetünk vidékfejlesztésről. Az Európai Unióhoz történő csatlakozásunk előtt a fejlesztéseket döntően hazai és az Európai Unió előcsatlakozási alapjainak forrásából valósítottuk meg. A fejlesztések eredményeként átalakult a jogi és intézményi rendszerünk és részben csökkent a mezőgazdaság forráshiánya.

Az európai uniós csatlakozásunk után az Első Nemzeti Fejlesztési Terv (NFT) keretében meghatározott nemzeti fejlesztési célok az operatív programokon keresztül valósultak meg. A NFT legfőbb célja az életminőség javítása volt. Magyarország elkészítette a Nemzeti Vidékfejlesztési Tervét (NVT) is, amely a vidéki térségek helyzetének javítását, a további leszakadásának megakadályozását tűzte ki célul. Az Első Nemzeti Vidékfejlesztési Tervet az Európai Unió az Európai Mezőgazdasági Orientációs és Garancia Alap Garancia Részlegéből támogatta.

A kutatás célkitűzése:

A témaválasztásom alapgondolata az volt, hogy az Első Nyírségi Fejlesztési Társaság (Továbbiakban: Kistérségi Társaság) térsége egy vidéki, agrárjellegű térség, ezért itt jelentős szerepe van a mezőgazdaságnak. A térség fejlesztését, a fejlett régióktól történő további leszakadásának megakadályozását azonban nem lehet csak a mezőgazdaság fejlesztési eszközeivel, agrárprogramokkal megvalósítani, ehhez komplex fejlesztésre, úgynevezett vidékfejlesztésre van szükség.

A disszertációm témájául azért választottam az agrár- és vidékfejlesztési programok 1996 és 2006 közötti vizsgálatát, mert a Kistérségi Társaság megalakulása óta eltelt 10 évben még nem készült részletes elemzés a fejlesztésekről és azok hatásáról. Álláspontom szerint tíz év egy térség életében elég hosszú idő ahhoz, hogy jól

szemléltethető legyen a települések fejlődésének, elmaradottságának, a demográfiai mutatók alakulásának, a települési infrastruktúra változásának mértéke.

Az értekezésem fő célkitűzése az 1996 és 2006 között megvalósított agrár- és vidékfejlesztési programok bemutatása, a programok eredményének és hatásának elemzése.

Az agrárprogramok megvalósítására elnyert pályázati források alapján összegezni fogom, hogy a Kistérségi Társaság térségében mennyi gyümölcsültetvényt telepítettek, mennyi fejlesztési forrást fordítottak új hűtőházak, élelmiszer-feldolgozó üzemek és állattenyésztő telepek létesítésére, régi üzemek korszerűsítésére. Az elnyert forrásból hány új üzemet építettek, és hány régi üzemet újíttak fel. Mennyi fejlesztési forrást nyertek mezőgazdasági gépvásárlásra, öntöző telepek létesítésére, integrációk létrehozására, fiatal gazdák induló támogatására és gazdatanfolyamok megtartására.

Az agrárprogramokhoz hasonlóan elemzem a vidékfejlesztési programokat is. Összegezni fogom, hogy mennyi pályázati forrást fordítottak a kis- és középvállalkozások fejlesztésére, önkormányzati fejlesztésekre (a települések infrastruktúrájának fejlesztésére), turizmusfejlesztésre és az épített és kulturális örökség megőrzésére.

Fontosnak tartom bemutatni, hogyan változott a Kistérségi Társaság településeinek fejlettsége 2000 és 2006 között, mely települések voltak társadalmi, gazdasági és infrastrukturális szempontból elmaradottak és magas munkanélküliséggel sújtottak. A Kistérségi Társaság településeinek fejlettségét elmaradottságát az országos fejlettségi átlaghoz is hasonlítani fogom.

Bemutatom, hogy a településekre jutó fejlesztési források hatottak-e a települések fejlettségének mértékére és a komplex településfejlettség meghatározásához használt paraméterekre.

A fejlesztési programok tíz éves (1996 és 2006 közötti) hatását a települések alapvető infrastruktúrájának, a vállalkozások számának, a demográfiai mutatóknak, a szolgáltatási szektorban dolgozók arányának, a lakosság jövedelmének és a munkanélküliek arányának változásán keresztül is mérni fogom.

Kérdőíves felmérést is végeztem, melynek eredménye alapján képet kívánok alkotni a Kistérségi Társaság önkormányzatai által 2002 és 2006 között megvalósított beruházásokról, a beruházások település-fejlettségre gyakorolt hatásáról, valamint az Európai Unióhoz történő csatlakozás hatásáról.

1. IRODALMI ÁTTEKINTÉS

1.1. Agrárirányultságú fejlesztési tervek

Az agrárágazat már a rendszerváltás idejére nem volt olyan versenyképes, mint azt megelőző időszakban. Változtatásra volt szükség, melyet a politikai pártok eltérő módon szerettek volna megvalósítani. A Mezőgazdasági és Élelmezésügyi Minisztériumnak a következő volt az elképzelése az agrárgazdaság átalakításával kapcsolatban: a földbirtokot vegyes tulajdonba tervezték adni. Az agrárágazat már 1989-re elindult a piacgazdaság irányába, azonban a mezőgazdasági ágazatban dolgozók és más ágazatokban dolgozók keresete között nagy jövedelemkülönbségek voltak, melyet az agrárkormányzat szeretett volna megszüntetni. Fontosnak tartották csökkenteni az egyes térségek közötti különbségeket is. Úgy gondolták, hogy a probléma megoldására decentralizálni kellene a tervezési és irányítási rendszert. Létre kellene hozni egy területfejlesztési alapot, melyet az adott térség a fejlesztési programja alapján használ fel (PAPÓCSI, 1989).

A rendszerváltás után, 1991-ben döntöttük el az Európai Unióhoz történő csatlakozásunkat. A csatlakozási szándékunkról szóló megállapodást az úgynevezett „Társulási Szerződést” 1991. december 16-án írtuk alá Brüsszelben. Az Európai Megállapodást a Magyar Országgyűlés 1993. december 20-án fogadta el. A törvény kihirdetésére 1994. január 4-én került sor. Az Európai Közösséggel történt megállapodás tartalmazta azokat a fő célkitűzéseket, melyet Magyarországnak az Európai Unióhoz történő csatlakozásig meg kellett tenni. A tennivaló minden gazdasági ágazatot, így az agrárgazdaságot is érintette. Az Európai Megállapodás után készített fejlesztési programok az Európai Unióhoz történő csatlakozási felkészülésünket szolgálták. A „Megállapodás” 76. Cikke tartalmazta a mezőgazdasági ágazatra vonatkozó korszerűsítési, szerkezetátalakítási és privatizálási célokat (SZABÓ, 2001).

A Földművelésügyi és Vidékfejlesztési Minisztérium 1997-ben szakmai párbeszédre hívta az agrárszakembereket, hogy megvitassák a következő időszak agrárgazdasági fejlődését szolgáló kormányprogramot. A program azért volt nagyon fontos, mert az agrárgazdaság jelentős ágazata a nemzetgazdaságnak, és fontos szerepe van a vidék fejlődésében is. A szakmai párbeszéd eredményeként meghatározták, hogy többcélú agrárfejlesztésre van szükség olyanra, amely lehetővé teszi az ágazat stabilitását,

fejlődését és a sikeres Európai Unió csatlakozást (FÖLDMŰVELÉSÜGYI és VIDÉKFEJLESZTÉSI MUNISZTÉRIUM, 1997).

ÁNGYÁN-MENYHÉRT (2002) szerint a többfunkciós mezőgazdálkodásnak az alábbi három célja lehet: a./ *Termelési célok, feladatok*: egészséges, szennyeződésmentes élelmiszerek és takarmányok előállítása.

b./ *Környezeti célok, feladatok*: tájmegőrzés, kultúrtáj ápolása, diverzifikáció fenntartása.

c./ *Környezeti szociális és kultúrfeladatok*: népességmegőrzés; elfogadható jövedelem biztosítása; munkahelyteremtés; ökológiai és műszaki infrastruktúra fenntartása; falusi turizmus, pihenés rekreáció biztosítása, fenntartása; ember és természet kapcsolatának fenntartása; vidéki kultúra ápolása, fenntartása.

A felsorolt célok minden területen azonosak, de a különböző adottságú zónákban a hangsúlyok máshová kerülnek. A szerzők az alábbi zónarendszereket ajánlják:

1. Természetvédelmi zónák: a fő funkció a természetvédelem, itt egyéb földhasználat tilos.
2. Természetvédelmi puffer zónák, vízbázisvédelmi területek: Az ilyen területen tájapoló, természet- és környezetvédelmi szempontú gazdálkodás lehetséges, amely környezeti, foglalkoztatási, kulturális és rekreációs funkciókat lát el.
3. Átmeneti zónák: Mezőgazdasági termelés és védelmi funkció. Itt lehet ökológiai és extenzív gazdálkodást folytatni.
4. Agrárzóna: Itt lehet integrált környezetkímélő mezőgazdasági termelést folytatni.
5. Művelés alól kivett területek: Urbanizációs, fogyasztási-szolgáltatási, infrastrukturális és ipari funkciók ellátására alkalmas területek.

Az Észak-Alföldi Régió agrárprogramja:

Az agrárgazdaság fejlesztése érdekében az Észak-Alföldi Regionális Fejlesztési Tanács 2000-ben készítette el az „Agrárfejlesztési Programját”, melynek alapja volt a három megye (Hajdú-Bihar megye, Szabolcs-Szatmár-Bereg megye, és Szolnok megye) agrárprogramja. A program két fő részből állt; helyzetfeltáró blokkból és stratégiai részből. A programban egy hosszú távú célt, négy stratégiai célt és a stratégiai célokon belül stratégiai programokat határoztak meg.

Az *első stratégiai cél* a mezőgazdaság termelési adottságaihoz igazodó, differenciált fejlesztés. Ehhez a célhoz az alábbi programok megvalósítását tervezték:

- Az ökológiai adottságokra épülő termelési szerkezet és üzemstruktúra kialakítása, korszerű, piacképes fajok meghonosítása, a tájjellegű fajok termelésének fejlesztése,
- a mezőgazdasági vállalkozások beruházásainak fejlesztése,
- a termékfeldolgozás fejlesztése, a minőségi színvonal és a hozzáadott érték növelése,
- az agrár-környezetvédelmet és a tájfenntartást szolgáló termelési módszerek, a biogazdálkodás elterjesztése.

A második stratégiai cél a humánerőforrás fejlesztése volt, melyhez az alábbi programokat javasolták:

- A közép- és felsőfokú képzés fejlesztése,
- a mezőgazdasági vállalkozók szakmai felkészülésének növelése,
- a mezőgazdasági vállalkozók információellátásának növelése, a szaktanácsadási rendszer fejlesztése,
- felkészülés az Európai Unió csatlakozására.

A harmadik stratégiai célként a termelésbiztonság hátterének fejlesztését fogalmazták meg. Ehhez a célhoz az alábbi programok megvalósítását tervezték:

- A termelési-értékesítési együttműködés fejlesztése,
- az agrármarketing tevékenység fejlesztése,
- a hatékony gazdálkodáshoz szükséges fizikai infrastruktúra fejlesztése,
- az agrárinnovációs tevékenység, a minőségbiztosítás fejlesztése,
- a mezőgazdasági területhasználat változásaihoz igazodó vízgazdálkodás, vízhasznosítás fejlesztése.

A negyedik stratégiai célként az alternatív tevékenységek fejlesztését tervezték, melyhez az alábbi programokat sorolták:

- Az alternatív erőforrások hasznosítása,
- a kedvezőtlen termőhelyi adottságú területek innovatív hasznosítása, az alternatív vidéki vállalkozások támogatása.

Minden egyes fejlesztési programnál meghatározták a program megvalósításában érintett szerveket, az eredménymutatókat és a lehetséges fejlesztési forrásokat (FILEPNÉ, 2000).

Szabolcs-Szatmár-Bereg megye agrárprogramja:

Az Agrárgazdasági Kutató Intézet már 1985-ben készített egy tanulmányt a megye legfontosabb ágazatának, az almatermesztésnek a fejlesztési lehetőségeiről. A megye adottságainak felmérése után az alábbi fejlesztési javaslatokat tették:

- Új ültetvények telepítése eltérő fajtákkal és intenzív termesztési módszerek bevezetése,
- az ágazat intenzív fejlesztése, az értékesítés struktúrájának változtatása,
- az ipari almatermelés növelése,
- almasúritmény gyártókapacitás növelése
- a termelők, és kereskedők együttműködésének kialakítása (AGRÁRGAZDASÁGI KUTATÓ INTÉZET, 1985).

SZABÓ et al., (1999) Magyarország legfontosabb gyümölcstermő tája Szabolcs-Szatmár-Bereg megye. Az ország összes gyümölcstermésének egyharmada, almatermésének több mint a fele itt terem. A meggy termesztése is jelentős a megyében. A térség ökológiai adottságai (talaj, klíma) kiválóak a gyümölcs termesztéshez. Az ágazat nagy kézimunkaerőt igényel, amely a térségben rendelkezésre áll. A gyümölcs termesztés fejlesztése érdekében az alábbi feladatokat javasolták: az értékesítési lehetőségek bővítését ültetvények korszerűsítését, öntözésfejlesztést, integrált gyümölcs termesztést, tárolókapacitás bővítését és termelési-értékesítési szervezetek kialakítását.

PAPP (1999) véleménye szerint a kertészeti ágazat az agrárgazdaság stratégiai ágazata marad az Európai Unió csatlakozása után is. Ha a kertészeti ágazatot nem fejlesztenék, akkor egész régiók mezőgazdasága elszorvadna. Ezért azt javasolta, hogy a kertészeti ágazatot kiemelten kezeljék a fejlesztési stratégiák készítésénél. A kertészeti termesztésnek semmi mással nem helyettesíthető szerepe van a hátrányos térségek foglalkoztatási gondjainak enyhítésében, és a vidékfejlesztésben. Az Európai Unió csatlakozásunk után a kertészeti ágazat legnagyobb problémájának a piaconmaradást látja. Véleménye szerint a kertészeti termesztésben a családi vállalkozás lesz a jövőben is a meghatározó gazdálkodási forma, amely a vidék lakosságmegtartó képességének EU komform módszere is. Továbbá az integrált gyümölcs termesztés meghonosítását tartja szükségesnek.

KOVÁCS (1999) szerint az ökológiai adottsága miatt a Nyírség a megye egyik legfontosabb erdőgazdasági tájegysége. A tájban az akác az uralkodó fafaj, amely a savanyú, rossz vízgazdálkodású homoktalajokra a legalkalmasabb. A legrosszabb minőségű talajokon, ahol már az akácot sem lehet eredményesen termeszteni, az erdei

fenyőt javasolta. A mély fekvésű lápokra, a buckaközi teknőkre a nyárfa a legalkalmasabb.

GALÓ (1999) rámutat, hogy Szabolcs-Szatmár-Bereg megye halmozottan hátrányos helyzetű megye, mivel a térségi fejlődés több tényezője egyidejűleg hiányzik. Ezek közül a legfontosabbak: a környezeti tényezők, az ipari termeléshez szükséges nyersanyagok hiánya, a kedvezőtlen piaci viszonyok, a humán erőforrás minősége, a lakosság képzettsége, korösszetétele. A hátrányos helyzetet tovább fokozza a rendszerváltás után bekövetkezett tulajdonviszonyok átrendeződése, az elaprózódott birtokszerkezet, és az alacsony tőkeellátottság.

A rendszerváltás után a földhasznosítás egyre extenzívebbé vált, és csökkent a termelés színvonala. A mezőgazdasági nagyüzemek privatizációjával párhuzamosan csökkent a mezőgazdasági foglalkoztatottak aránya, és nőtt a munkanélküliek aránya is.

A térségre a fenntartható agrártermelés javasolt, amely a meglévő természeti és biológiai adottságok hasznosítását teszi lehetővé.

PALOTAINÉ (2002) a megye mezőgazdaságának fejlesztése érdekében az alábbiakat javasolta:

- A fejlesztés irányait a megye adottságaiból kiindulva szükséges meghatározni,
- a birtokstruktúrát és üzemi szerkezet átalakítását és a 20-50 hektáros családi gazdaságok számának növelését,
- olyan területekre, ahol nem gazdaságos a termelés, művelésiág- és termelési szerkezet átalakítása szükséges,
- növelni kell a tájjelegű növények versenyképességét,
- javítani kell a piaci pozíciót az elektronikus adatbázisok használata segítségével,
- lehetőséget kell teremteni a TÉSZ-hálózat kiépítésére.

A térség ökológiai tulajdonságai alapvetően meghatározzák a termőföld hasznosítás módját és a termesztendő növénykultúrákat. Az ökológiai tulajdonságok ismeretében (NAGY-KOVÁCS, 1999) a szántóföldi növényekre vonatkozóan az alábbi változtatásokat javasolták: a kukorica, búza területének csökkentését és a rozs, triticales, árpa területének növelését. A napraforgó esetében nem a terület növelését, hanem a termelés színvonalának, növelését, a vetésváltás betartását tartják indokoltnak. A burgonya ágazat fejlesztését a hagyományos termesztési körzetekben (Nyíregyháza,

Újfehértó, Nagykálló, Kisvárd, és Záhony) kell megvalósítani. A fehérjenövények közül a borsót, lóbabot, csillagfürtöt ajánlották. A fő feladatnak azonban a térség lakosságának foglalkoztatását és a fenntartható gazdálkodás feltételrendszerének kialakítását tartják.

ÖCSÖDI (1998) kutatásai szerint a fehérjenövények termesztésével 20-25 %-kal lehetne csökkenteni a fehérje importunkat. A Nyírségi Kistérségben a fehérje növények közül a takarmány- és étkezési szárazborsó, a lucerna, valamint a csillagfürt a legelterjedtebb. A felsorolt növényekből a tájban eredményesen termeszthető, az ökológiai feltételekhez jól alkalmazkodó fajták állnak rendelkezésre. A fehérje növények termesztésének előnye: javítják a talaj szerkezetét, és úgy gyarapítják a talaj N-tartalmát, - a műtrágyákkal ellentétben -, hogy nem savanyítják a talajt, energia- és víztakarékos talajművelést tesznek lehetővé.

BORBÉLY (2006) a talaj-növény-állat-ember-talaj természetes körfolyamat visszaállítását ajánlja. Ennek alapfeltétele az ökológiai adottságokhoz igazodó szerkezetátalakítás, a növénytermesztés és az állattenyésztés összehangolása. A lecsökkent állatlétszám miatt a talaj szervesanyagának utánpótlására nem áll rendelkezésre elég istállótrágya. A talaj szervesanyagának pótlásra más módszereket is alkalmazni kell. Ezért a jövőben egyre nagyobb szerepet kell, hogy kapjanak a pillangós növények. Különösen a nagymagvú abrakhüvelyesek, mint az édes csillagfürt, amely a savanyú homoktalajokon „díszik” a legjobban. A csillagfürt alkalmas a talaj degradációs folyamatainak mérséklésére. A legtöbb légköri nitrogént (120-180 kg/ha) képes megkötni, javítja a talaj szerkezetét és vízgazdálkodását. Magjának nyersfehérje tartalma a pillangós virágú növények közül a legmagasabb (34-40 %), amely antinutritív anyagokat nem, vagy csak minimális mennyiségben tartalmaz, kémiai kezelés nélkül etethető, „bio fehérjeforrás”. Mélyreható gyökereivel képes a talaj mély rétegeiből is a tápanyagokat felvenni és hasznosítani. Kiváló elővetemény, az utána következő növény 15-20 %-kal többet terem.

Szabolcs-Szatmár-Bereg megyében a mezőgazdasági tevékenység meghatározó. Az ezredforduló előtt készült megyei felmérések alapján az elemzők megállapították, hogy a mezőgazdaság jövedelemtermelő képessége nem megfelelő, és nem versenyképes az

ágazat. Ezért a megye mezőgazdaságának fejlesztése érdekében az alábbi területeken szükséges lépéseket tenni:

1. Korszerű, piacképes fajták meghonosítása és a tájjellegű fajok termelése,
2. a termelés műszaki színvonalának növelése,
3. az agrármarketing tevékenység,
4. termelési és értékesítő szervezetek létrehozása,
5. a mezőgazdasági termékek feldolgozottsági színvonalának és hozzáadott értékének növelése,
6. a biogazdálkodás módszerének elterjedése,
7. az alternatív energiaforrások hasznosítása,
8. a kedvezőtlen termőhelyi adottságú területek innovatív hasznosítása,
9. a mezőgazdasági szakképzés,
10. tároló- és hűtőkapacitás kiépítése, bővítése (SZABOLCS-SZATMÁR-BEREG MEGYE AGRÁRSTRUKTÚRA és VIDÉKFEJLESZTÉSI STRATÉGIÁJA, 1999).

Szabolcs-Szatmár-Bereg Megye Agrárstruktúra és Vidékfejlesztési Programjában a gyenge minőségű talajokra erdősítést javasoltak a szakemberek. Ezért van jelentősége annak, hogy 2001-ben elkészítették a megye „Erdőgazdálkodási Konceptióját”, melyben négy fő fejlesztési irányt határoztak meg:

1. Védelmi rendeltetésű erdők karbantartása, fejlesztése: védett erdők programja, védő erdők programja.
2. Gazdasági rendeltetésű erdők karbantartása, fejlesztése:
 - faanyag-termelési program,
 - energetikai célú erdőhasznosítási program,
 - intenzív vadgazdálkodási program,
 - mellékhaszon-vételi program.
3. Humán célú (egészségügyi-szociális, oktatási-kutatási, turisztikai rendeltetésű) erdők karbantartása/fejlesztése:
 - közjóléti erdők programja (gyógyerdő, parkerdőprogram, sport, turisztika, üdülés),
 - oktatási, kutatási, kísérleti erdő program.
4. Kistérségi komplex erdőfejlesztési mintaprogram kialakítása (SZABOLCS-SZATMÁR-BEREG MEGYE ERDŐGAZDÁLKODÁSI KONCEPCIÓJA, 2001).

Egyetértek az agrárfejlesztésével foglalkozó kutatók azon véleményével, melyszerint Szabolcs-Szatmár-Bereg megye halmozottan (társadalmi, gazdasági és infrastrukturális szempontból is) hátrányos. A megye ökológiai adottságai meghatározzák a termesztendő növénykultúrákat. A gyümölcsös területének aránya magasabb az országos átlagnál és kiemelkedően magas az alma területének mértéke. A megye leggyengébb minőségű talajait azonban erdősítéssel lehet hasznosítani.

A Kistérségi Társaságok fejlesztési programja:

A Földművelésügyi és Vidékfejlesztési Minisztérium 1999-ben pályázati felhívást tett közzé kistérségi agrárstruktúra- és vidékfejlesztési programok készítésére. A felhívás értelmében mindazok a kistérségek kaphattak vissza nem térítendő állami támogatást, akik három fázisban megírták saját fejlesztési programjukat. A pályázatra országosan, mintegy 200 kistérség jelentkezett, melynek egy része frissen alakult, önkormányzati társulás volt. A települések egybefüggők voltak változó településszámmal, és minden település csak egy kistérséghez tartozott.

Az országban 2001 májusáig összesen 144 db kistérségi agrárstruktúra- és vidékfejlesztési operatív program készült el, melyet a Földművelésügyi és Vidékfejlesztési Minisztérium támogatott. A programok a projektgazdákkal egyeztetve és a lehetséges együttműködő partnerekkel egyeztetve alakultak ki. A kistérségekben megindult egy kommunikáció, melyben részt vettek az önkormányzatok, civil szervezetek és vállalkozások. A munka három fázisból állt: helyzetfeltárás, stratégiai program, prioritások (alprogramok és intézkedés csoportok). A helyzetfeltárás tartalmazta a kistérség társadalmi, gazdasági (mezőgazdasági), környezeti állapotát, a térség erősségeit, gyengeségeit, és kitörési pontjait. A stratégiai programban a térség szereplőivel egyeztetve (önkormányzatok, vállalkozások, civil szervezetek) kialakult a fejlesztési stratégia. A harmadik fázisban, a stratégiai programban felvázolt lehetőségek projektekké formálódtak. Ezzel felkészült a kistérség a megnyíló támogatási források hatékony felhasználására. Ez állami támogatással megvalósuló tanulási folyamat volt, melynek eredményeként pályázatkész projektek születtek. Létrejött egy olyan dokumentum, ami tartalmazta a kistérségek jövőképét, a lehetséges programokat és együttműködő partnereket (JÁVOR-SAINT, 2001).

A Kistérségi Társaság agrárprogramja:

A Kistérségi Társaság 1999-ben készítette el a SAPARD Kistérségi és Vidékfejlesztési Programját a 2000-2006-ig terjedő időszakra. A programkészítést megelőzte egy részletes erőforrás felmérés. A program kidolgozásába a kistérség minden településéről vontak be szakembereket, civil szervezeteket. A program három fejlesztési prioritást tartalmazott, melyből az első közvetlenül az agrárgazdaság fejlesztéséről szólt nevezetesen:

„A gazdaság jövedelemtermelő képességének javítása.” Ebben a prioritásban megfogalmazott célkitűzést alprogramokon és intézkedéseken keresztül tervezték megvalósítani az alábbiak szerint:

1. „A mezőgazdasági termékek piacra jutását segítő integrációk kialakítása” című alprogramot a zöldség és gyümölcs értékesítési szövetkezetek szervezése és az agrártermékek értékesítési feltételeinek javítása intézkedésekkel tervezték megvalósítani.
2. „A fajtaválaszték korszerűsítése, új termékek meghonosítása” című alprogramhoz öt intézkedést terveztek: úgymint a zöldség és gyümölcs fajtaválasztékának módosítása, bodzatermesztési integrációk kialakítása, ipari meggy, piros és fekete ribiszke, illetve fekete berkenye integrálása, kecsketartás és nyúltenyésztés fejlesztése.
3. „Agrártermékek feldolgozottsági fokának emelése” című alprogramhoz a kecsketej feldolgozó gépsor telepítése, új hús és tejtermékek kifejlesztése és bevezetése intézkedés tartozik.
4. „Mezőgazdasági innovációs mintatárségek létrehozása” alprogramhoz a szántóföldi termelés és gyümölcstermelés versenyképességének stabilizálását, az állattenyésztés intenzív fejlesztését és minőségi termékek előállítását tervezték.
5. „Mezőgazdasági termelő infrastruktúra fejlesztése” című alprogram keretében tervezték megvalósítani a mezőgazdasági úthálózat fejlesztését, hűtőtároló kapacitásbővítést, gabona raktározási lehetőségek bővítését, öntözésfejlesztést és agrár-logisztikai fejlesztést.
6. „Külső befektetők fogadására való felkészülés” alprogram keretében tervezték a vállalkozói mini-parkok és inkubációs szolgáltatások létesítését, vállalkozási intézményhálózat kiterjesztését és a potenciális befektetők tájékoztatását.
7. „Turizmus fejlesztése” alprogramhoz a lovas-, falusi-, és ökoturizmus, gyógyturizmus fejlesztése intézkedési programokat tervezték.

A programokat 6 625 millió forintból kívánták megvalósítani, melyből 2 978 millió forint a közpénz és 3 647 millió forint a saját erő (ELSŐ NYÍRSÉGI FEJLESZTÉSI TÁRSASÁG SAPARD KISTÉRSÉGI VIDÉKFEJLESZTÉSI STRATÉGIÁJA, 1999).

1.2. Agrárirányultságú finanszírozásos programok

Az Európai Unió csatlakozásunkra történő felkészülésünket több előcsatlakozási alap is segítette. Ilyen volt a PHARE (Poland, Hungary Assistance for the Reconstruction of the Economy), ISPA (Instrument for Structural Policies for Pre-Accession) és a SAPARD (Special Accession Programme for Agriculture and Rural Development) program. Az előcsatlakozási alapok célja volt a magyar jog- és intézményrendszer, a gazdaság és a társadalom felkészítése a csatlakozásra. Az elmúlt évtizedben számos hazai elemzés készült az előcsatlakozási alapok felhasználásáról, a főbb fejlesztési célkitűzéseinkről (BOGAERTS, 1997; FERANEC et al., 2000; CHAPLIN et al., 2004). A SAPARD-program támogatásával mezőgazdasági és vidékfejlesztési programok valósultak meg. Ez a program az Európai Mezőgazdasági Orientációs és Garancia Alap Orientációs Részlegébe történő betagozódást készítette elő. Az EU az alapból való részesedést Sapard ügynökségek létrehozásához kötötte. Az ügynökségek voltak felelősek az Európai Bizottság által jóváhagyott és kiutalt pénzek kifizetéséért (EURÓPAI BIZOTTSÁG MAGYARORSZÁGI KÉPVISELETE, 2007).

SZABÓ (2001) véleménye szerint az előcsatlakozási alapok (Phare, Ispa, Sapard) keretében nyújtott Európai Unió forrás összességében nem volt sok. De jelentőségük mégis abban volt, hogy lehetővé tették az Európai Unió pályázatok elkészítésének tartalmi és formai követelményeinek elsajátítását. A Phare alapok segítségével megvalósítottunk néhány beruházást, elkezdtük az államigazgatás modernizációját, a jogharmonizációt és az intézményrendszer korszerűsítését. A Sapard program megvalósítására évi 38 millió euró állt rendelkezésre Magyarországnak. E program keretében a Földművelésügyi és Vidékfejlesztési Minisztérium koordinálásával készült el Magyarország Vidékfejlesztési Terve. A terv a vidéki térségek komplex fejlesztésére vonatkozó programokat fogalmazott meg, melyben az agrárgazdaságra az alábbiak vonatkoztak:

- mezőgazdasági vállalkozások beruházásainak támogatása,
- a mezőgazdasági és halászati termékek feldolgozásának és értékesítésének javítása,
- állat- és növény-egészségügyi ellenőrzés szerkezetének és minőségének javítása,

- környezetkímélő mezőgazdasági termelési módszerek kialakítása,
- mezőgazdaság diverzifikációja,
- termelői csoportok létrehozása,
- talajjavítás, tagosítás,
- erdősítési program megvalósítása, erdészeti termékek feldolgozása, értékesítése,
- földnyilvántartási rendszer korszerűsítése.

FEHÉR (2005) beszámol arról, hogy a 2000-2006-ra szóló Sapard tervet csak 2000. október 18-án hagyta jóvá az Európai Unió Bizottsága. Az ellenőrző és kifizető szervezetek késői felállítása miatt az első Sapard pályázatot 2002 szeptemberében írták ki. A Sapard források felhasználásának agrárfejlesztésre vonatkozó prioritásait az alábbi két pontban foglalja össze:

- a., A piaci hatékonyság növelése, amely tartalmazza a mezőgazdasági vállalkozások beruházásainak támogatását, az agrártermékek feldolgozásának és kereskedelmének fejlesztését, valamint a termelői csoportok létrehozásának, működésének támogatását.
- b., Agrár-környezetvédelemmel és tájfenntartással kapcsolatos programok megvalósítása.

A Sapard terv keretében rendelkezésünkre álló fejlesztési forrás 53,7%-át fordítottuk az agrárgazdaság és környezetvédelem fejlesztésére. A Sapard terv megvalósulásának következményeként kettősséget figyelhettünk meg; csodavárást és csalódottságot, vagy a vágyakat és lehetőségeket. Annak ellenére, hogy a Sapard programok megvalósítására a fejlesztési források elaprózottsága volt jellemző, végül mégis sikerült megszerezni a Sapard fejlesztésre szánt összes Európai Uniós forrást.

BUDAY (2001) az Európai Unió a csatlakozásra váró országok felkészítésére „Előcsatlakozási Alapot” hozott létre. Az Unió 2000-2006 évi időszakra 3 120 millió eurót különített el, melyből három programot finanszírozott nevezetesen:

- PHARE, a gazdaság átalakítására és a piacgazdaság kiépítésére,
- SAPARD, a mezőgazdaság fejlesztésére és vidékfejlesztésre,
- ISPA, környezetvédelemre és infrastruktúra-fejlesztésre.

A három program keretében rendelkezésre bocsátott fejlesztési forrást a Magyar Kormány dönthette el, hogy mire használja, de a fejlesztési programoknak összhangban kellett lenni az Európai Unió által meghatározott prioritásokkal.

A Phare program keretében rendelkezésre álló forrásokból – az agrárprogramok közül - az alábbiakat támogatta a kormányzat: környezetvédelem, agrárgazdaság, földnyilvántartási rendszer fejlesztése, valamint az európai integrációra való felkészüléssel kapcsolatos programokat.

A Sapard programra, a 10 csatlakozásra váró ország részére évi 520 millió eurót adott az Európai Unió. A Sapard források felosztásánál az Európa Tanács négy szempontot vett figyelembe, nevezetesen: az agrárfoglalkoztatottak arányát, a földterület nagyságát, az egy főre jutó GDP-t és a kedvezőtlen földrajzi adottságokat. A Sapard programra való jogosultság feltétele volt még, hogy az ország rendelkezzen egy 2000-2006-ig terjedő mezőgazdasági és vidékfejlesztési programmal és a program lebonyolítását koordináló és ellenőrző intézményi rendszerrel. A Sapard program főbb agrárgazdaságra vonatkozó célkitűzései:

- az agrártermelés versenyképességének fejlesztése, foglalkoztatás javítása, többfunkciós mezőgazdaság kialakításának elősegítése,
- élelmiszer-feldolgozás- és forgalmazás modernizálása,
- környezet-, természet- és tájvédelem.

1.3. Vidékfejlesztési irányultságú fejlesztési tervek

Vidékfejlesztés az Európai Unióban:

Az Európai Unió regionális és vidékfejlesztési támogatási rendszere hosszú ideig, több átalakuláson ment keresztül, amíg kialakult a mai formája. Kezdeté 1957-ig vezethető vissza, amikor már megfogalmazódott a régiók közötti fejlettségbeli különbségek csökkentésének szükségessége. Az egyes tagországok kezdetben csak nemzeti szinten próbáltak megoldást találni az agrár-, vidékfejlesztési és területfejlesztési problémáikra. A fejlesztési célok megvalósításához szükséges eszközrendszer hiányzott, kialakulása három időszakra osztható (SARUDI-SZABÓ, 1997; DORGAI-SOÓS-TASSI, 2001):

a./ Pénzügyi alapok létrehozása egy-egy meghatározott problémára. Ezek az alapok célra orientáltak voltak, regionális szinten csak esetlegesen voltak összehangolva.

b./ A második fejlődési időszak 1994-1999 között volt. Megteremtették az alapok működésének regionális szintű és főcélok szerinti összehangolását. Az összehangolás már a jogszabályokban előírtak szerint történt.

c./ A harmadik szakasz 2000-2006 között volt. A vidékfejlesztési ösztönző rendszert egységes jogi keretbe foglalták. Az intézkedések regionális szintű összehangolása szigorodott.

Az Európai Unió jelenlegi támogatási rendszerének célja: a tagállamok közötti gazdasági és társadalmi kohézió erősítése, a gazdaságilag elmaradott, társadalmi válsággal vagy munkanélküliséggel sújtott területek felzárkóztatása (SZOBOSZLAI és T. HARGITAI, 2002).

DORGAI (2002a) által leírtak szerint is Európa fejlett országaiban a vidék problémája már jóval korábban, a vidékfejlesztési politika kialakítása előtt jelentkezett. A gazdasági fejlődéssel párhuzamosan csökkent a vidéki lakosság létszáma és a vidéki térségek súlya a gazdaság teljesítményében. Veszélybe kerültek a vidéki élő és épített értékek. Csökkent a vidék érdekérvényesítő képessége. Közben az ipari nagyvárosok túlszűfolttá váltak. Az elemzők azt prognosztizálták, hogy a vidék társadalma szegényebb lesz, mely az egész ország társadalmának szegényedését eredményezi. A probléma felismerése után valóságos kampányok indultak a vidék megmentéséért. 1987-ben Svájc, majd 1991-ben Franciaország alkotott vidékfejlesztési kartát. Az Európa Tanács 1995-ben fogadta el a Vidéki Térségek Európai Kartáját. A Karta emelte a hivatalos politika rangjára a vidékkel való törődést.

Az Európai Unióban a vidékfejlesztési politika kialakulása hosszú ideig tartó fejlődés eredménye volt. Az Európai Közösségben már évtizedekkel ezelőtt nyilvánvalóvá vált, hogy a meglévő agrárpolitikával nem lehet megoldani a vidéki kedvezőtlen adottságú térségek fejlesztését. A fejlett és fejletlen régiók között egyre nőtt a fejlődésbeli különbség. Az urbánus területektől távol lévő régiók fokozatosan elnéptelenedtek. Az ilyen térségek problémájának megoldására komplex, minden ágazatot érintő fejlesztési politikát kellett kidolgozni. A meglévő problémára a választ először az 1995-ben az Európa Tanács „Vidéki Térségek Európa Kartája” című dokumentum jelentette. Ezt követően 1996-ban készült el a „Cork-i deklaráció”, melyben leírták a vidékfejlesztés alapjául szolgáló elveket az alábbiak szerint:

- a fenntartható vidékfejlesztés az Európai Unióban elsőbbséget élvez,
- a vidékfejlesztésben integrált, multiszektoriális megközelítést alkalmaznak,
- a gazdasági és szociális tevékenységek terén több-lábon állás (diverzifikáció) szükséges,

- a fenntartható vidékfejlesztésnek védenie kell az európai vidéki tájak minőségét és szépségét,
- a fejlesztések során tekintettel kell lenni a vidéki területek különbözőségére,
- a jogi szabályozást egyszerűsíteni kell,
- a vidékfejlesztés minden régió egyéni programján keresztül valósul meg,
- a helyi pénzügyi források, a magánszektor forrásainak összehangolt felhasználására sokféle lehetőség kínálkozik,
- a regionális és helyi hatalom (közigazgatás) hatékonysága technikai segítséggel, partnerséggel, tapasztalatcserékkel és más eszközökkel növelhető,
- a monitoring, az eredményértékelés folyamata az alapok okszerű használatát segíti elő (DORGAI, 2002a; KOVÁCS, 2000; FARKAS 2000; <http://europe.eu.int>).

Az Európai Bizottság által 1997-ben kiadott „Agenda 2000” című dokumentum még tovább hangsúlyozta a vidékfejlesztés szükségességét. Az Agenda 2000 szerint a mezőgazdasági kiadásoknak a korábbinál jobban kell szolgálni a vidékfejlesztést és a környezetvédelmet. A dokumentumban (Agenda 2000) megfogalmazott cél egy olyan sokszínű, gazdag hagyományokkal rendelkező mezőgazdaság létrehozása, amely megóvjá és ápolja a vidéki térséget, a vidéki települések változatos életét, és megőrzi a munkahelyeket (AZ EURÓPAI UNIÓ VIDÉKFEJLESZTÉSI POLITIKÁJA, 2002).

Az Európai Unió Közös Agrárpolitikájában (KAP) a vidékfejlesztés egyre nagyobb szerepet kapott, és évről-évre egyre nagyobb fejlesztési forrást csoportosítottak át az első pillérről (mezőgazdaságról) a második pillérre (vidékfejlesztésre) (PAPP, et al., 2004; SCHMID-SINABELL, 2006; SCHMID et al., 2007).

1. pilléres támogatás, amely a régi típusú termeléshez, mennyiséghez kötött. Az első pilléres támogatáshoz tartoznak a közvetlen kifizetések, az intervenciós állami felvásárlások, és az exporttámogatások.

2. pilléres kifizetés, amely az új típusú gazdálkodási rendszerekhez és területekhez kötött vidékfejlesztési (ökoszociális) támogatás. Ezek a támogatások a különböző ágazatok és az eltérő adottságú területek támogatásához is felhasználhatók. A gazdák számára a legjelentősebb jövedelemforrás az agrár-környezetgazdálkodási programokhoz kötött földalapú támogatás, a kedvezőtlen adottságú térségek normatív,

földalapú támogatása és a félig önálló gazdaságok egyszerűsített, normatív támogatása (ÁNGYÁN et al., 2003).

Az Európai Unió már 2004-ben megjelentette a 2007-2013-ig terjedő új vidékfejlesztési politikájának jogszabály tervezetét. A tervezet új alapokra helyezi az eddigi vidékfejlesztési politikát. 2006-ig a vidékfejlesztést több alapról finanszírozták, 2007-től egységes vidékfejlesztési alap van melyet, Európai Mezőgazdasági és Vidékfejlesztési Alapnak (EMVA) neveznek. Az egységes alap következménye, hogy a tagállamoknak egységes vidékfejlesztési tervet kell készíteni, és nem kell külön programokat benyújtani egy-egy intézkedési csoporthoz. Az új vidékfejlesztési program felépítése:

- I. tengely: a versenyképesség, szerkezetátalakítás támogatása,
- II. tengely: környezet-gazdálkodás, földhasználat,
- III. vidékfejlesztés, diverzifikáció, az életminőség javítása,
- IV. horizontális tengely: LEADER

Az első tengely 15 intézkedést, a második tengely 12 intézkedést, a harmadik 8 intézkedést tartalmaz (MAÁCS-KÓNYA, 2004).

Magyarország vidékfejlesztési programja:

Közvetlenül a rendszerváltás után készültek fejlesztési koncepciók, de ezek célja a regionális válságkezelés volt. Több kistérségi regionális terv is készült, melyet nemzetközi programok (Phare) támogattak. Az első időszakban (a rendszerváltás után) külföldi szakértők dolgozták ki a terveket. Ekkor még nagyon kevés központi forrás állt rendelkezésre a tervek megvalósítására, de mégis több térségben megvalósultak a tervezett programok. A tervezésben a korszakváltást az 1996-ban megjelent Területfejlesztésről és területrendezésről szóló törvény (1996. XXI. tv.) jelentette. A törvény kötelezővé tette az Országos Területfejlesztési Koncepció (OTK) kidolgozását, melyet az országgyűlés elfogadott. Ennek alapján történt meg a területi politika irányelveinek, céljainak és a hosszú távú prioritásainak meghatározása. Az OTK volt a területi tervek legmagasabb szintje és azok összegzése is, illetve az OTK-ban megfogalmazottak jelentették a további területi szintek fejlesztésének alapját és irányait. Az OTK hibája volt, azonban, hogy nem a nemzeti prioritásokra épült, nem jelenítette meg a nemzeti jövőkép térségi összefüggéseit, nem voltak kitörési pontjai. Csak általános térszerkezeti célokat jelenített meg, és az Európai Unió politikájának alapelvei

közül csak a koncentráció elve jelent meg, de a programozás és addicionálás elve nem (RECHNITZER, 1997).

A rendszerváltás után a területfejlesztés szempontjából egyik legfontosabb törvény a 1996. évi XXI. Területfejlesztési Törvény, amely keretet adott a hazai vidékfejlesztési politika kialakításához. Az 1996 előtti centralizált támogatási rendszert egy részben decentralizált támogatási rendszer váltotta fel. A Törvény meghatározta a mezőgazdasági vidékfejlesztési térségeket, mint a területfejlesztés egyik kedvezményezett térségét (SARUDI-SZABÓ, 1997).

Az Európai Unió csatlakozásra váró országoknak (így hazánknak is) Nemzeti Fejlesztési Tervet (NFT) kellett készíteni. A Terv képezte a Közösségi Támogatási Keretterv alapját. Ez a terv már az Európai Unió előírásai és jogi szabályai szerint készült. A Nemzeti Fejlesztési Tervben megfogalmazott specifikus nemzeti célok az operatív programokon keresztül valósultak meg. Az operatív programok már nevesítették a célok eléréséhez szükséges intézkedéseket. Az NFT legfontosabb célkitűzése az életminőség javítása volt, amelyhez öt átfogó nemzeti cél tartozott:

- Egészséges, képzett, innovatív és szolidáris társadalom kialakulása,
- a gazdaság versenyképességének növelése,
- környezetminőség javítása, fenntartható erőforrás-gazdálkodás,
- kiegyensúlyozott területi fejlődés elősegítése,
- tudásalapú társadalom és szolgáltató közigazgatás (DORGAI, 2002b).

Az Európai Unió 1260/1999. számú, strukturális alapokról szóló rendelkezése szerint azoknak a tagállamoknak, amelyek az úgynevezett 1. célkitűzés hatálya alá tartoztak, a támogatások igénybevételének feltételeként Nemzeti Fejlesztési Tervet (NFT) kellett készíteni, és azt be kellett nyújtani az Európai Bizottsághoz. A Nemzeti Fejlesztési Tervben kellett rögzíteni a fejlesztési célokat és prioritásokat. Hazánkban is a Nemzeti Fejlesztési Terv képezte a csatlakozási tárgyalásunk alapját, melynek eredményeként elkészült a Közösségi Támogatási Keretterv. A Keretterv tartalmazta az Európai Unió és Magyarország pénzügyi kötelezettségvállalását a 2004-2006 közötti időszakban. A keretterv 510 milliárd forint uniós és 178 milliárd forint hazai forrást nyitott meg az operatív programokon keresztül. A Közösségi Támogatási Keretterv (KTK) célja volt, hogy Magyarország minél előbb felzárkózzon az Európai Unió gazdasági és társadalmi

fejlettségi szintjéhez. Ennek eléréséhez négy specifikus fejlesztési célt fogalmaztunk meg:

- versenyképesebb gazdaság,
- humán erőforrások fejlesztése,
- jobb minőségű környezet,
- kiegyensúlyozottabb területi fejlődés elősegítése (BARÁTH, 2004; JÁVOR, 2004; MATISZ-POLGÁR, 2006).

HEIL (2006) szerint az első Nemzeti Fejlesztési Terv (NFT) végrehajtása jó eredménnyel zárult. A megkötött támogatási szerződés értéke elérte a teljes három éves keret nagyságát. Az első NFT forrásait 2008 év végéig kell felhasználnunk. Az NFT keretében kifizetett összeg 2006 év végére elérte a 360 milliárd forintot, a teljes keret 53 %-át. Az Európai Uniónak elszámolható kiadások értéke 287 milliárd forint volt. A magyar NFT operatív programjai a 2004-ben csatlakozott országok közül a legjobbak között van.

Magyarország elkészítette a Nemzeti Vidékfejlesztési Tervét (NVT) is melyhez a jogi háttér az 1783/2003 EK Tanácsi rendelettel és az 567/2003 EK Tanácsi rendelettel módosított 1257/99 EK Tanácsi rendelet EMOGA Garanciarészlegéből támogatott kísérő intézkedésekre vonatkozó része, a 817/2004, 141/2004, 447/2004, 740/2004 EK Bizottsági rendeletek és a Csatlakozási Szerződés adta. Az Európai Uniónak a fenti rendeletek megalkotásával az volt a célja, hogy a fejlesztési programok megvalósításához olyan jogszabályi háttérrel biztosítson, amely lehetővé teszi a vidéki térségekben élő emberek életminőségének javítását, a vidéki térségek további leszakadásának megakadályozását, és a fejletlen térségek felzárkózási lehetőségének megteremtését. A magyarországi Nemzeti Vidékfejlesztési Terv általános célja volt: a jövedelemszint növelése, új munkahelyek megőrzése a vidéki térségekben, a mezőgazdaság környezetbarát fejlesztésének, a földhasználat racionalizálásának a biztosítása, és a tájgondozás kialakításának elősegítése.

A Nemzeti Vidékfejlesztési Terv specifikus céljai voltak:

- A vidéki foglalkoztatás és jövedelemszerzési lehetőségek bővítése,
- környezetvédelem,
- fenntartható tájhasználat,
- piacrajutási lehetőségek javítása,

- termelés hatékonyságának javítása,
- erdősültség növelése (NEMZETI VIDÉKFEJLESZTÉSI TERV, 2004).

A Nemzeti Vidékfejlesztési Terv célkitűzéseit nyolc intézkedés keretében terveztük megvalósítani az alábbiak szerint:

- Korai nyugdíjazás. Az 55 év feletti gazdák nyugdíjazása és a birtokstruktúra rendszerének összekapcsolása.
- Agrár-környezetgazdálkodás. Olyan mezőgazdasági gyakorlat elterjesztése, amely az erőforrások fenntartható használatát, a természeti értékek megőrzését, a vidéki táj értékeinek megőrzését, és a minőségi termék-előállítást jelenti.
- Kedvezőtlen adottságú területek támogatása.
- Mezőgazdasági területek erdősítése. Az olyan területekre tervezik az erdősítést, amely gazdaságos mezőgazdasági művelésre nem alkalmas.
- A szerkezetátalakítás alatt álló, félig önálló gazdaságok támogatása. A program célja a piaci verseny kihívásainak kitett gazdaságok problémáinak enyhítése.
- Termelői csoportok létrehozása és működésük támogatása.
- Az Európai Unió környezetvédelmi, állatjólléti- és higiéniai követelményeinek való megfelelés elősegítése.
- Technikai segítségnyújtás.

A Nemzeti Vidékfejlesztési Tervben megfogalmazott programok a tőkeerős, versenyképes, jó piaci- és banki kapcsolatokkal rendelkező gazdáknak kedveztek. A vidéki népesség, egyéni gazdaságok, kisvállalkozások döntő többsége nem tudott a program adta lehetőségekkel élni (JÁVOR, 2003).

A Nemzeti Vidékfejlesztési Tervet és a vidékfejlesztési intézkedéseket az Európai Unió az Európai Mezőgazdasági Orientációs és Garancia Alap a Garancia Részlegéből támogatta. A Nemzeti Vidékfejlesztési Tervben az agrár-környezetgazdálkodás volt a legjelentősebb intézkedés. A források 41 %-át tervezték erre fordítani (FEHÉR, 2005).

Álláspontom szerint az a jó vidékfejlesztési program, amely az elmaradott térségek komplex, minden ágazatot érintő fejlesztésre irányul. Megítélésem szerint a Nemzeti Vidékfejlesztési Terv célja is a komplex fejlesztés volt.

Szabolcs-Szatmár-Bereg megye vidékfejlesztési programjai:

1996-ban készült el Szabolcs-Szatmár-Bereg megye Területfejlesztési Programja, amely meghatározta a megye komplex hosszú távú fejlesztési céljait. A program *általános* célja: „Az életminőség folyamatos javítása Szabolcs-Szatmár-Bereg megyében.” A cél megvalósításához az alábbi *prioritásokat* tervezték megvalósítani:

- fenntartható gazdasági-társadalmi fejlődés,
- szociális biztonság,
- tervezhető jövő.

Az általános fejlesztési célok után következtek a *stratégiai célok*, melyek az alábbi gazdasági ágakat érintették:

- vállalkozások fejlesztését,
- humán erőforrás fejlesztést,
- élelmiszergazdaság fejlesztést,
- infrastruktúrafejlesztést,
- turizmusfejlesztést,
- kistérségek fejlesztését,
- egészségügyi és szociális szféra fejlesztését.

A program sikere a megvalósulásból származó konkrét eredményeken keresztül mérhető. A fejlődést az alábbi területeken prognosztizálták:

- Várhatóan már középtávon is csökkenni fog a megyében a munkanélküliség.
- Megkezdődik a megye gazdaságának átstrukturálódása, és egy korszerű a piacgazdaságnak megfelelő gazdasági szerkezet fog kialakulni, amely képes biztosítani a fenntartható fejlődést.
- A megyében működő vállalkozások jelentős része megerősödik, versenyképességük javul és nő az új vállalkozások száma.
- Nőni fog a megyébe érkező külső tőke nagysága.
- Csökkenni fog a megye inaktív népességének aránya.
- Javulni fognak a kelet-nyugati kereskedelem feltételei, és ennek következtében bővíülhet az áruforgalom.

A program megvalósításához három irányból tervezték a fejlesztési források érkezését

- saját erő (önkormányzati, vállalkozói, lakossági források),
- központi forrás (központi alapok, előirányzatok, költségvetés, pályázati lehetőségek, egyéb kormányzati források),

- nemzetközi források (főként Phare-támogatás, külföldi segélyprogramok) (SZABOLCS-SZATMÁR-BEREG MEGYE TERÜLETFEJLESZTÉSI PROGRAMJA, 1996).

Az Nemzeti Vidékfejlesztési Terv elkészítése előtt a megyéknek és a régióknak el kellett készíteni a fejlesztési programjaikat. A megyei Agrárstruktúra és Vidékfejlesztési Program elkészítéséhez az útmutatót a Földművelésügyi és Vidékfejlesztési Minisztérium Vidékfejlesztési Főosztálya bocsátotta a megyék rendelkezésére. Szabolcs-Szatmár-Bereg megye 1999-ben készítette el az Agrárstruktúra és Vidékfejlesztési Programját. A tervkészítéskor a fejlesztési alapelvek meghatározásakor az alábbiakat vették figyelembe a tervkészítők:

- az Európai Unió területfejlesztési politikáját meghatározó általános elveket,
- az Európai Unió strukturális alapjainak működését meghatározó elveket,
- az Agenda 2000 című dokumentumban megfogalmazottakat,
- a SAPARD rendelet-tervezetben meghatározott általános elveket és célkitűzéseket,
- a Nemzeti Agrárstratégiában megfogalmazottakat,
- a Szabolcs-Szatmár-Bereg megye fejlesztési koncepciójában bemutatott fejlesztési alapelveket.

A fent felsorolt fő alapelveket figyelembe véve az alábbi öt általános elvet fogalmazták meg:

- az erőforrások ésszerű hasznosítását,
- gazdaságfejlesztést a fenntartható fejlődés elve szerint,
- a vidéki térségek gazdasági bázisának diverzifikálását,
- a kulturális örökség megőrzését és védelmét,
- a stratégiai megközelítés elvét.

Az öt alapelvet úgy határozták meg, hogy a megye komplex fejlesztését (agrár és vidékfejlesztését) tegye lehetővé. Az alapelvek mellett a stratégia tartalmazott három általános célkitűzést és tizenegy sajátos célkitűzést is (SZABOLCS-SZATMÁR-BEREG MEGYE AGRÁRSTRUKTÚRA ÉS VIDÉKFEJLESZTÉSI STRATÉGIÁJA, 1999).

Szabolcs-Szatmár-Bereg Megye Agrár és Vidékfejlesztési Programjának elkészítése után került sor a megye ágazati fejlesztési stratégiájának kidolgozására az alábbiak szerint:

a./ Szabolcs-Szatmár-Bereg Megye Települési Szilárdhulladék-gazdálkodási Konceptiója 2001-ben készült el. A fejlesztési terv célja a megye egész területére egy olyan hulladékgazdálkodási rendszer kialakítása, amely megfelel a fenntartható fejlődés elveinek, javítja a lakosság életminőségét, és hozzájárul a természeti erőforrások fenntartható használatához. A program megvalósításával teljesülnek a 2000. évi XLIII. Hulladékgazdálkodási Törvényben a települési önkormányzatok számára előírt kötelezettségek (SZABOLCS-SZATMÁR-BEREG MEGYE TELEPÜLÉSI SZILÁRDHULLADÉK-GAZDÁLKODÁSI KONCEPCIÓJA, 2001).

b./ 2001-ben készült el Szabolcs-Szatmár-Bereg Megye Lovasturisztikai Programja. A programra azért volt szükség, mert a megye a jó adottságai ellenére nem rendelkezett megfelelő színvonalú lovas létesítményekkel. A lovasturizmushoz kapcsolódó szolgáltatások köre is elmaradt a lehetőségektől.

A programban az alábbi fejlesztési irányokat javasolták:

1. Humánerőforrás fejlesztés:

- oktatás, szakmai továbbképzés, szaktanácsadás,

2. Szolgáltatások színvonalának fejlesztése:

- infrastruktúrális fejlesztések,

- komplex turisztikai szolgáltatásokat nyújtó létesítmények kialakítása.

3. Kínálat bővítése:

- új, innovatív lovasturisztikai termékek kialakítása,

- a lovasturizmushoz, lótarthoz kapcsolódó szakmák, kis- és kézműves vállalkozások, tevékenységek támogatása, újraélesztése.

4. Környezet-kultúra fejlesztése.

5. Marketing, PR programok (SZABOLCS-SZATMÁR-BEREG MEGYE LOVASTURISZTIKAI PROGRAMJA, 2001).

c./ 2001 decemberében készítették el Szabolcs-Szatmár-Bereg Megye Vízgazdálkodási Programját. A Program ajánlásokat fogalmazott meg, amely figyelembe vette a természeti lehetőségeket és a vízgazdálkodás során jelentkező hazai és nemzetközi követelményeket. A Program hét fő irányelvet tartalmazott az alábbiak szerint:

1. szervezés és intézményfejlesztés,

2. árvízvédelem, folyószabályozás, folyó hasznosítás,

3. vízkészlet hasznosítás,

4. belvízvédelem és vízkárelhárítás,
5. ökológiai és természetvédelmi vízgazdálkodás,
6. a nyírségi vízgazdálkodási rendszer továbbépítése,
7. települési vízgazdálkodás, mely tartalmazza a települési ivóvízminőség javítást, szennyvízvezetést- és tisztítást, és a tisztításhoz kapcsolódó vízgazdálkodási programot (SZABOLCS-SZATMÁR-BEREG MEGYE VÍZGAZDÁLKODÁSI FEJLESZTÉSI PROGRAMJA, 2001).

d./ 2002 év októberében fogadta el a közgyűlés Szabolcs-Szatmár-Bereg Megye Idegenforgalmi Fejlesztési Konceptióját és Stratégiai Programját, melynek három fő stratégiai célja volt:

1. a fenntartható turizmus feltételrendszerének kialakítása,
2. a turizmus versenyképességének fokozása,
3. a megyében élők életfeltételeinek folyamatos javítása.

A stratégiai célokat három alprogram alapján tervezték megvalósítani:

- A turizmus hatékony rendszerének kialakítása,
- a hiányosságok megszüntetése,
- komplex turisztikai termékek létrehozása.

A turisztikai program hosszú távú célja a fenntartható turizmus kialakítása és Szabolcs-Szatmár-Bereg megye versenyképes turisztikai célterületté tétele.

(SZABOLCS-SZATMÁR-BEREG MEGYE EGÉSZSÉGÜGYI ÉS SZOCIÁLIS FEJLESZTÉSI KONCEPCIÓJA, 2004).

e./ Szabolcs-Szatmár-Bereg megye az ország keleti határa mentén helyezkedik el, határos a romániai Szatmár és az ukrainai Kárpátalja megyékkel. A három megye vezetője 2000 őszén alapította meg az interrégiót, melynek célja a gazdasági elmaradás csökkentése. Az Interrégió fejlesztési koncepciójának elkészítéséről 2001-ben döntöttek a megye vezetői. Elsőként a magyar-ukrán határmenti térség közös fejlesztési koncepciója készült el. A stratégia célja a versenyképes gazdaság kialakítása, a humán erőforrás fejlesztése, a határmenti térségek elérhetőségének javítása, a természeti és épített értékek megőrzése, egészséges, vonzó környezet kialakítása, valamint az Európai Unió tagságából származó lehetőségek kihasználása volt.

A három megye alkotta (magyar-román-ukrán) Interrégió fejlesztési koncepciójának átfogó célja:

- Versenyképes, a fenntartható fejlődésben és közös előnyökön alapuló gazdaság kialakítása, a meglévő előnyök kiterjesztése.
- A természetes és az épített értékek megőrzése, egészséges és vonzó környezet megteremtése.
- A határon átnyúló együttműködések erősítése, a helyi és központi kezdeményezések egy jól működő keretbe illesztése a hatékony határmenti együttműködés intézményi hátterének megteremtésével.

A stratégiai célok érdekében öt fejlesztési prioritást jelöltek meg az alábbiak szerint:

1. gazdaságfejlesztés,
2. a térség elérhetőségének javítása,
3. környezet- és természetvédelem, a vízgazdálkodás fejlesztése,
4. humán erőforrás-fejlesztése,
5. intézményfejlesztés.

(A MAGYAR-ROMÁN-UKRÁN INTERRÉGIÓ KÖZÖS FEJLESZTÉSI KONCEPCIÓJA, 2003).

f./ Szabolcs-Szatmár-Bereg Megye Innovációs Stratégiai Programja 2003 októberében készült el. A stratégia keretében kezelendő problémát négy alapvető kihívásban fogalmazták meg:

- a kutatás-fejlesztési kapacitás hiánya,
- a nemzetközileg is versenyképes ágazatok jelenlétének hiánya,
- innovációs hálózatok létének hiánya,
- a földrajzi, térbeli pozíció kezelése.

Innovációs jövőkép: Szabolcs-Szatmár-Bereg megye a gazdasági növekedés ütemét tekintve felzárkózik a hazai megyék átlagához. A megye nem a versenyhátrányát növeli, hanem felzárkózik a versenyhátrányukat leküzdő térségek táborához.

Innovációs küldetés: A megye innovációs képességének fejlesztése a versenyképesség növelése érdekében.

A stratégia hosszú távú céljai:

- az innovatív gazdasági tevékenységekhez szükséges tudásbázis megteremtése,
- innovatív, tudásalapú vállalkozások létrejöttének elősegítése,
- az innováció-ösztönző intézményrendszer kialakítása és megerősítése,

- az innovatív gondolkodásmód széles körű térségi beágyazódásának elősegítése (SZABOLCS-SZATMÁR-BEREG MEGYE INNOVÁCIÓS STRATÉGIAI PROGRAMJA, 2003).

g./ A humán erőforrások minőségének egyik legfontosabb eleme a népesség egészségi állapota. Ezért a területi fejlődés szempontjából kiemelt feladat a lakosság egészségi állapotának javítása. Szabolcs-Szatmár-Bereg megye gazdasági-társadalmi válsága legszembetűnőbben az életminőség romlásában jelentkezett. A megyei fejlesztési koncepció alapstratégiája a gazdaság fejlesztése, amely hosszútávon biztosan pozitívan befolyásolja majd az életminőséget is. De a jelenlegi fejlesztési időszakban a piacgazdasági kiegyenlítő mechanizmusok nem bizonyulnak elegendőnek a helyzet javításához, ezért pótlólagos fejlesztéseket szükséges végrehajtani.

A megyében a következő problémák fogalmazódnak meg: a morbiditási mutatók és a lakosság egészségi állapota rosszabb az országos átlagnál. Magas a tartós munkanélküliek és roma etnikum aránya. A szociális intézményrendszer túlterhelt, a periférián elhelyezkedő településeken az alapellátás elérhetősége nehézkes.

A fentiek ismeretében a szakemberek Szabolcs-Szatmár-Bereg Megye Egészségügyi és Szociális Fejlesztési Koncepciójának *átfogó céljaként* a lakosság életminőségének folyamatos javítását határozták meg.

A hosszú távú célkitűzések: I. A lakosság egészségi állapotának javítása, az egészségügyi ellátó rendszer népegészségügyi szempontokat is figyelembe vevő fejlesztése, átalakítása, az ellátás minőségének javítása. II. A szociális különbözőségekből adódó egyenlőtlenségek és hátrányok csökkentése.

A program stratégiai célja:

1. az alapellátás, járóbeteg és fekvőbeteg szakellátás szintjének fejlesztése,
2. a lakosság ösztönzése az egészséges életvitelre,
3. a szociális ellátórendszer fejlesztése, átalakítása,
4. a szegénységi szinten élők helyzetének célzott javítása.

A fejlesztési koncepciónak kidolgozták a prioritásait és horizontális intézkedéseit, amely tartalmazza a program végrehajtásához szükséges humán erőforrás biztosítását megyei és kistérségi szinten, valamint a monitoring rendszer kidolgozását és működtetését (SZABOLCS-SZATMÁR-BEREG MEGYE EGÉSZSÉGÜGYI ÉS SZOCIÁLIS FEJLESZTÉSI KONCEPCIÓJA, 2003).

h./ 2004 júniusában készült el Szabolcs-Szatmár-Bereg Megye Energetikai Konceptiója. A koncepcióban megfogalmazott célok hozzájárulnak az energetikai problémák (ellátás-biztosítás, erőforrás tartalékok, importfüggőség és környezetvédelem), és a területfejlesztési célok megvalósításához is. Az energiagazdálkodási program célrendszere az ellátás biztosítása, környezetvédelem és gazdaságfejlesztésen alapul. A három célrendszer összességében hozzájárul az életminőség javításához.

A program főbb fejlesztési irányai: 1. *Önkormányzati energiagazdálkodás*, mely tartalmazza a kistérségi energetikus munkakör megteremtését, az önkormányzati intézmények energiafelhasználási normarendszerének kidolgozását, és az energiahatékonyság és a megújuló energiaforrások elterjedésének jogi és anyagi támogatását. 2. *Lakossági energiagazdálkodás*, melyhez a lakossági energetikai tanácsadást, oktatást, képzést valamint a lakások energetikai címkézésének bevezetését sorolták. 3. *A gazdálkodó szervezetek energiagazdálkodása* fejlesztési irányhoz az energiahatékonyság fejlesztését és a megújuló energiaforrások alkalmazását tervezték. 4. *Közlekedés, szállítás* fejezet tartalmazza a tömegközlekedés, vasúti szállítás, és kerékpáros közlekedés fejlesztését. 5. *Intézményrendszer fejlesztése* (SZABOLCS-SZATMÁR-BEREG MEGYE ENERGETIKAI KONCEPCIÓJA, 2004).

i./ 2004 júliusában fogadta el a megyei közgyűlés Szabolcs-Szatmár-Bereg Megye Közlekedési Infrastruktúra Fejlesztési Programját. A Program két nagy részből áll: közút és vasútfejlesztési részből.

A közúthálózat fejlesztési terv rész tartalmazza a gyorsforgalmú út fejlesztését, a meglévő I. és II. főutak fejlesztését, új úthálózati kapcsolatok kialakítását, és a megyén belüli térségi kapcsolatok kialakítását. A vasúthálózat fejlesztésének fő célja: a vasúti közlekedésnek az Európai Unió követelményekhez való igazításának és felzárkózásának elkezdése. A nemzetközi és regionális hálózati kapcsolatok biztosítása és új hálózati kapcsolatok fejlesztése (SZABOLCS-SZATMÁR-BEREG MEGYEI TERÜLETFEJLESZTÉSI TANÁCS, 2004).

A Kistérségi Társaság vidékfejlesztési terve:

Magyarországon a Sapard programban való részvételre a vidékfejlesztési kistérségek számára pályázatot írt ki a Földművelésügyi és Vidékfejlesztési Minisztérium. A kistérségek a pályázati felhívásra elkészítették a középtávú (2000-től -2006-ig szóló)

Sapard vidékfejlesztési tervüket. A jó programot készített kistérségeket támogatta a Minisztérium. A legjobb pályázatot benyújtók lettek az „A” kategóriás kistérségek, majd ezt követték a gyengébbek a „B” és „C” kategóriás kistérségek. (A vidékfejlesztési kistérség nem volt azonos a statisztikai kistérséggel). A Minisztériumnak a tervekészítéssel az volt a célja, hogy a kistérségek elsajátítsák (megtanulják) az Európai Unió pályázási rendszerébe való bekapcsolódás módját (FARKAS, 2000).

A kistérségi tervekészítés eredményeként szinte az egész országot lefedő 192 vidékfejlesztési kistérség jött létre, akik saját maguk mérték fel az erőforrásaikat, és foglalmazták meg a fejlesztési tervüket. A tervekészítésbe helyi szervezeteket, szakembereket vontak be. A Földművelésügyi és Vidékfejlesztési Minisztérium a tervekészítéshez minden segítséget megadott a kistérségek számára: a terv formai követelményeit, főbb fejlesztési irányelveket.

Az Első Nyírségi Fejlesztési Társaság a Sapard tervét 1999-ben készítette el. A tervekészítés alapján „A” kategóriás kistérség lett, azaz elsők között nyújtotta be a 2000-2006-ig terjedő középtávú fejlesztési tervét.

A Kistérségi Társaság a középtávú (2000-2006) Sapard fejlesztési programjában két fő vidékfejlesztési programot tervezett megvalósítani, amely kilenc alprogramból és több intézkedésből áll az alábbiak szerint:

1. „A társadalom revitalizációja” elnevezésű fejlesztési prioritáshoz három alprogramot terveztek, nevezetesen: az innovációképesség javítását, a lakosság értékrendjének, pozitív jövőképeinek, társadalmi-gazdasági részvételének erősítését, és a humánszolgáltatások fejlesztését. A programot 1 481 millió forintból vélték megvalósítani, melyből 1 413 millió forint a közpénz (pályázati forrás) és 68 millió forint a sajáté.

2. „Egészséges, vonzó fizikai környezet kialakítása” fejlesztési prioritáshoz négy alprogramot terveztek: a lakáshelyzet javítását, tájrehabilitációt, környezetvédelmet és a falukép alakítását.

Az alprogramok keretében megvalósítandó feladatok a települési infrastruktúra kiépítése, középületek, műemlékek felújítása, közművesített építési telkek kialakítása, a fiatalok letelepedésének elősegítése, és a faluközpontok kialakítása. A programok megvalósítására összesen 11 874 millió forintot terveztek, melyből 8 574 millió forint a pályázati forrás, és 3 300 millió forint a sajáté (ELSŐ NYÍRSÉGI FEJLESZTÉSI TÁRSASÁG, 1999/2000).

A Kistérségi Társaság 2005-ben készítette el a második fejlesztési tervét, mely kapcsolódott a már elkészült megyei fejlesztési tervekhez, Nyíregyháza hosszú távú fejlesztési tervéhez, és a térségi vidékfejlesztési programhoz. A fejlesztési program elkészítésénél a legfőbb szempont volt, hogy a program legyen átfogó, általános és újszerű.

A program legfőbb stratégiai célja a térségben élők életfeltételeinek javítása a város és vidéke minőségi jegyeinek fejlesztésével. A legfőbb alapelvek: minőség, az eredményesség előtérbe állítása, helyi kontroll, partnerség, foglalkoztatás és technikai fejlesztés összhangja, fenntarthatóság.

A fejlesztés hosszú távú stratégiai irányai:

1. Az innovációképesség erősítése a társadalom, a humánerőforrások, a kulturális színvonal fejlesztése.
2. Vonzó, a térségben élők önbecsülését és a külső környezet érdeklődését erősítő térségi arculat és jó hírnév megteremtése.
3. A gazdaság jövedelemtermelő képességét erősítő szerkezeti átalakítás a gazdaság megegyezéssel fejlesztésével.
4. A város és vidéke környezeti állapotot megőrző és javító, valamint a komfortos életet és a versenyképes vállalkozást lehetővé tevő infrastruktúra összehangolt fejlesztése.
5. A rászorulóknak számára társadalmi gondoskodást, a lekötetlen munkaerő számára munkahelyeket nyújtó szociális és non-profit szektor fejlesztése.

A stratégiai célok megvalósítását a helyi szereplők (gazdasági vállalkozások, helyi önkormányzatok, fejlesztő intézmények, K+F szervezetek, teleházak, művelődési és sport intézmények és civil szervezetek) és külső szereplők (külső vállalkozások, befektetők és üzleti partnerek, fejlesztési programokat működtető szervezetek) fogják végezni. A fejlesztéseket helyi, megyei, regionális, nemzeti, európai uniós-, és egyéb nemzetközi forrásokból tervezték megvalósítani. (ELSŐ NYÍRSÉGI FEJLESZTÉSI TÁRSASÁG FEJLESZTÉSI STRATÉGIÁJA, 2005).

Nyíregyháza megyei jogú város, - mely a Kistérségi Társaság központi települése is – 2003-ban készített egy középtávú fejlesztési programot a 2003-2006 évig terjedő időszakra. A program az alábbi főbb fejlesztési célokat fogalmazta meg:

1. fejlett vállalkozói infrastruktúra kiépítése,
2. a gazdaság igényeihez igazodó humán erőforrás fejlesztése,
3. egészséges gazdasági struktúra, húzóágazatok kialakítása és fejlesztése,

4. regionális szerepkör erősítése,
5. környezet- és természetvédelem,
6. épített környezet fejlesztése és védelme,
7. a lakosság egészségi állapotának javítása,
8. a magas szintű kultúra és közművelődés lehetőségeinek biztosítása,
9. szociális biztonság megteremtése.

Nyíregyháza megyei jogú város 2006-ban készítette el a „BENCS TERV” elnevezésű középtávú programját, amely 2007-2013 időszakra vonatkozik. A Programban az alábbi főbb fejlesztési célkitűzéseket fogalmazták meg:

- erős és versenyképes, hazai vállalkozásra jobban alapuló gazdaság megteremtése,
- a logisztikával kapcsolatos szolgáltatások kiépítése,
- a vállalkozások és kutató intézetek innovációs lehetőségeinek bővítése,
- a közigazgatás informatikai fejlesztése,
- sóstói komplex üdülőközpont kiépítése,
- munkahelyteremtéssel megvalósuló turizmus fejlesztése,
- európai színvonalú infrastruktúra megteremtése (hulladékgazdálkodási program, csapadékvíz elvezető rendszer teljes kiépítése, városi közlekedéshálózat fejlesztése),
- városrészek komplex rehabilitációja,
- esélycentrum megépítése (a város hátrányos helyzetű lakóinak segítése, életminőségük javítása),
- szakképzési rendszer átalakítása,
- önkormányzati sportlétesítmények modernizálása, újak építése,
- mentőállomás rekonstrukció helikopter-leszállóval. Orvosi ügyelet-, sürgősségi ellátás-, szakrendelések-színvonalának fejlesztése,
- megújuló energiaforrások használata.

A Bencs Terv minden fejezetében komplexen megjelenik a környezetvédelem is (BENCS PROGRAM, 2007).

Nagycserkesz önkormányzata a legfőbb fejlesztési céljait a település erőforrásainak elemzése (SWOT analízis) alapján fogalmazta meg az alábbiak szerint:

- a falusi környezet előnyeinek kihasználása (megfelelő infrastruktúra, jó minőségű termék, kedvező talajviszonyok, kedvező turisztikai adottságok),
- szolgáltatás színvonalának növelése, ipari vállalkozások letelepedésének ösztönzése,

- bokortanyák fejlesztése,
- közlekedésfejlesztés,
- mezőgazdasági utak, összekötő utak építése,
- belterületi csapadékvíz elvezető rendszer- és a szennyvízhálózat kiépítése (NAGYCSERKESZ, 2007).

Nyírtelek város 2005 évben hirdette meg a „DESSEWFFY-TERVET”, melynek legfőbb célja:

- a településközpont és a kertvárosi lakónegyed kiépítése,
- új utak építése-, felújítása,
- közművek további kiépítése, bővítése (NYÍRTELEK, 2007).

Sényő község a településfejlesztést három ütemben tervezte megvalósítani:

1. szociális Szolgáltató Központ kialakítása,
2. általános Közoktatási és Művelődési Központ kialakítása,
3. a lakókörnyezet szebbé tétele a település arculatának megőrzése mellett.

A terv megvalósításával az a céljuk, hogy gazdaságos legyen településüzemeltetés, legyen szociális biztonság, megteremtsék a minőségi oktatás feltételeit, és szebb legyen a lakókörnyezet (SÉNYŐ, 2007).

A 2005-ben létrejött Nyírségi Többcélú Kistérségi Társaság, a megalakulása után az alábbiak szerint fogalmazta meg a stratégiai célját, fejlesztési prioritásait:

Stratégiai célok: dinamikusan fejlődő versenyképes gazdaság, kölcsönös és gyors elérhetőség, szolidáris együttműködő közösségek, magas szintű, piacképes humán erőforrás.

Prioritások: vállalkozásbarát kistérség, mobilitást biztosító kistérség, szervezett kistérség, környezetbarát kistérség, szolidáris kistérség, intelligens kistérség (NYÍRSÉGI TÖBBCÉLÚ KISTÉRSÉGI TÁRSASÁG FEJLESZTÉSI PROGRAMJA, 2006).

1.4. Vidékfejlesztési irányultságú finanszírozásos programok

Az Európai Unió a terület- és vidékfejlesztési támogatásainak megvalósítására négy Strukturális Alapot hozott létre. A Strukturális Alapok támogatási céljait és prioritásait a 2081/93. EK Tanácsi rendelettel módosított 2052/88. EK Tanácsi rendelet szabályozta.

A Strukturális Alapok forrása a tagországok befizetéséből származott. A befizetés mértéke a GDP 1,25-1,27%-a volt. A közösségi támogatások - a Strukturális Alap támogatásai is - csak a nemzeti támogatások kiegészítésére szolgáltak. Minden alapnak megvolt a saját támogatási területe, mely összehangolt elvek szerint működött (KOVÁCS, 1999; DORGAI-SOÓS-TASSI, 2001).

1./ *Az Európai Regionális és Fejlesztési Alap (European Regional Development Fund, ERDF)*. Feladata volt: az Unión belüli társadalmi-és gazdasági kohézió támogatása. A Strukturális alapok közül ez volt a legjelentősebb. Az alapok teljes költségvetésének 45%-át ebből a forrásból támogatták.

2./ *Az Európai Szociális Alap (European Social Fund, ESF)*. Feladata volt: a foglalkoztatási-és szociálpolitika támogatása.

3./ *Európai Mezőgazdasági Orientációs és Garancia Alap orientációs része (Guidance section of the European Agricultural and Guidance Fund, EAGGF)*. Feladata volt: a mezőgazdaság és vidékfejlesztés támogatása.

4./ *Halászati Orientációs Pénzügyi Eszközök (Financial Instrument for Fisheries Guidance, FIFG)*. Feladata volt: a halászattal kapcsolatos beruházások és a tengeri halászati területek védelmének támogatása.

A Strukturális Alapok az Európai Beruházási Bankkal koordinálva kerültek felhasználásra.

Kohéziós Alapot 1993-ban hozták létre a kevésbé fejlett Európai Unió országok felzárkóztatására. Azok az országok kaphattak támogatást a kohéziós alapokból, ahol az egy főre eső GDP nem érte el az Unió átlagának 90%-át. A Kohéziós Alapokból fontos környezetvédelmi és közlekedés infrastruktúra javítását szolgáló projekteket támogattak

Az Európai Unióban az alábbi együttműködési programok vannak:

INTERREG: nemzetek közötti és régiókon átnyúló együttműködések elősegítése

LEADER: vidékfejlesztés

EQUAL: munkaerőpiaci egyenlőtlenségek megszüntetése.

URBÁN: válságban lévő városok és városi agglomerációk fejlesztése

A Strukturális- és Kohéziós Alapokból az összes támogatás felső határa egyik tagállamban sem haladhatja meg az ország GDP-jének 4%-át. A közösségi támogatások csak a nemzeti támogatások kiegészítésére szolgálnak (BUDAY, 2001).

Az Európai Unió a 15 tagállamában (2000-2006 között) a Leader+ program keretében támogatta a vidékfejlesztést. A 2000. évet megelőző időszakban a Leader+ programot

megelőzte a Leader I, és Leader II. program. A Leader + program három nagy tevékenységi kört támogatott:

1. A mintaterületek integrált területi vidékfejlesztési stratégiájának támogatása. E területen a legfőbb prioritás a vidéki területeken élők életminőségének javítása, a termékek piacrajutásának elősegítése, a természeti és kulturális erőforrások használata, munkahelyteremtés főként a fiatalok és nők számára.
2. A területek és nemzetek közötti együttműködés: tagországokon belüli, tagországok közötti valamint harmadik országgal történő együttműködések.
3. Az Európai Unió összes vidéki területének hálózatot alkotó együttműködése.

A Leader+ programot az Európai Mezőgazdasági Orientációs és Garancia Alap Orientációs Részlegéből finanszírozták (BARKE-NEWTON, 1997; STOREY, 1999; FINTA, 2002; FORGÓ, 2002; SCOTT, 2004).

Országos finanszírozásos vidékfejlesztési programok:

A rendszerváltás előtt Magyarországon az elmaradott települések támogatására a Területfejlesztési és Szervezési Alap biztosította a fejlesztési forrást. Az Alapban 5 évre különítették el a fejlesztési forrásokat. A legutolsó öt év 1985-től 1991-ig tartott. A rendszerváltás elején évenként határozták meg a fejlesztési források nagyságát. A rendszerváltás után megszűnt a Területfejlesztési és Szervezési Alap, és új rendszert dolgoztak ki a területfejlesztésre, munkahelyteremtésre az alábbi új támogatási céllal:

- az elmaradott térségek gazdasági, infrastrukturális fejlesztése,
- gazdasági szerkezetváltás elősegítése a legnagyobb munkanélküliséggel sújtott térségekben (75/1991. Kormányrendelet).

1992-ben új rendelet lépett életbe, mely a gazdasági alapok megerősítését, a gazdasági szerkezetváltást és a térségfejlesztést segítette.

1995-ben a Környezetvédelmi és Területfejlesztési Minisztérium költségvetési fejezetében jelent meg a területfejlesztési célelőirányzat (TFC), melynek legfőbb célja:

- Az elmaradott és fejlett térségek között a társadalmi és gazdasági különbségek mérséklése,
- különböző ágazati támogatások,
- nemzetközi fejlesztési források bevonása a területfejlesztési programokba,
- határ menti együttműködések kialakítása.

A Területfejlesztési Célelőirányzat forrásaiból 1992 és 1995 között a legnagyobb mértékben infrastrukturális beruházásokat (hírközlés, szennyvízhálózat, úthálózat,

ivóvízhálózat és gázhálózat) támogattak. 1996 és 2000 között a munkahelyteremtő beruházásokra fordított TFC forrás meghaladta az infrastrukturális beruházásokra fordított forrás mértékét.

A második fejlesztési célirányzat a Területi Kiegyenlítést Szolgáló Fejlesztés (TERKI) melynek fő célja:

- a társadalom és gazdasági különbségek mérséklése,
- szerkezetátalakítási programok kialakítása,
- vállalkozói tőke bevonása a térségfejlesztésbe,
- határ menti térségek együttműködésének segítése volt.

A harmadik fejlesztési cél a Céljellegű Decentralizált Támogatás (CÉDE). Ez a támogatási forma az önkormányzatok fejlesztését segítette. A CÉDE forrást oktatási- és egészségügyi intézmények fejlesztésére, közút és járda felújításra, villamosenergia-hálózatfejlesztésre, vízrendezési feladatokra, közmunkaprogramokra és kárenyhítésre fordították.

A három fejlesztési célra (TFC, TERKI, CÉDE) a forrásokat 1996-tól már a megyei területfejlesztési tanácsok pályázat alapján osztották szét. Ezzel a módszerrel érvényesült az önkormányzatiság elve, mert a területfejlesztést helyben alakították és határozták meg (KÉSMÁRKI, 2003).

A decentralizált alapok létrehozásával fordulópont következett be a területfejlesztés rendszerében. Az önkormányzatoknak, intézményeknek, vállalkozásoknak a fejlesztések megvalósításához az alábbi közvetlen pénzeszközök álltak rendelkezésre 1996-tól:

- állami címzett és céltámogatások,
- szakminisztériumok pályázati úton elnyerhető támogatási keretei,
- vidékfejlesztési célirányzatok (VFC),
- területfejlesztési célirányzatok (TFC),
- az önkormányzati szabályozás keretében működő területi kiegyenlítést szolgáló fejlesztési célú támogatás (TEKI),
- önkormányzatok céljellegű decentralizált támogatásai (CÉDE),
- a pályázók saját forrásai.

A területi kiegyenlítést szolgáló előirányzat (TEKI) 1996-óta létezik. A támogatás a területi szempontból hátrányos helyzetben lévő önkormányzatoknak nyújtott segítséget

a beruházásaik megvalósításához, mint az infrastruktúra kiépítése, a felújításokhoz, idegenforgalmi és szociális célú fejlesztésekhez.

A céljellegű decentralizált előirányzat (CÉDE) 1998 óta állt az önkormányzatok rendelkezésére. Ez a pénzeszköz nem volt kedvezményezett térségekre korlátozva, és lehetőséget teremtett a nem elmaradott térségek településeinek is a műszaki infrastruktúra, valamint önkormányzati tulajdonú létesítmények fejlesztésre, felújítására.

A területfejlesztési célelőirányzat (TEFA) forrásaira 1996-tól lehetett pályázni. 1999-ben vidékfejlesztési célelőirányzatnak (VFC) hívták, majd 2000-ben ismét TFC lett a megnevezése. A TFC az alábbi célok eléréséhez nyújtott támogatást:

- átfogó szerkezetátalakítás, gazdaságfejlesztés,
- nemzetközi vállalkozói és befektetői tőke programokba történő bevonásának segítése,
- határmenti területek együttműködésének segítése.

A decentralizált források elosztásánál a megyei fejlesztési programmal összhangban elfogadott prioritások érvényesültek (FÜZESI, 2002).

Hazánk Európai Unió csatlakozására való felkészülését a hazai fejlesztési források mellett segítették még az előcsatlakozási alapok (Phare, Sapard, Ispa) forrásai is. A három előcsatlakozási program közül hazánk számára a Sapard program volt a legjelentősebb. A program szabályait az 1268/99EK tanácsi rendelet rögzítette. A program legfőbb célja az uniós jogszabályok alkalmazásának elsajátítása. A Sapard forrásokból - az agrárgazdaság fejlesztése mellett -, az összes forrás 42,7 %-át fordították vidékfejlesztésre. A fejlesztési forrásból az alábbi vidékfejlesztési programokat valósították meg: a tevékenységek diverzifikálása, falufejlesztés, a vidéki örökség megőrzése és védelme, vidéki infrastruktúra fejlesztése. A támogatás igénybevétele feltétele a hét évre szóló Agrárstruktúra- és Vidékfejlesztési Programterv kidolgozása volt (FEHÉR-PETE, 2001, FEHÉR, 2005).

A Sapard fejlesztési forrás segítette a tagjelölt országok vidéki területeinek felzárkóztatását. Az előzetes tervekben az Európai Unió úgy rögzítette, hogy Magyarország 2000-2006 között 38 millió eurót azaz 9,5 milliárd forintot kap a Sapard programok megvalósítására. A Sapard tervezési, pályázati rendszere a Strukturális Alapok előírása szerint történt. A kifizetések, a monitoring és az értékelés rendjére pedig az Európai Mezőgazdasági Orientációs és Garanciaalap (EAGGF) szabályai

voltak érvényesek. Magyarország Sapard tervének vidékfejlesztési célkitűzései a vidéki infrastruktúrafejlesztés, falvak megújítása és fejlesztése, szakképzés fejlesztése, ingatlan-nyilvántartás kialakítása és aktualizálása voltak (KOVÁCS, 2000).

LEITMANN (2000), BUDAY (2001) és PÁLYI (2002) által leírtak szerint a Phare és Sapard programok azért is voltak fontosak, mert a tagjelölt országok felkészítését segítették a Strukturális Alapok fogadására. A programok megvalósításához saját erőre is szükség volt. Általában a programok 75 %-át az Európai Unió finanszírozta és 25 % saját erő kellett. Egyes esetekben a támogatás mértéke elérte a 85 % és 100 %-ot is. Az előcsatlakozási alapok közül a Phare az intézményrendszer átalakítását, a Sapard a vidéki térségek komplex fejlesztését segítette.

A Nemzeti Fejlesztési Terv elkészítése, és a Közöségi Támogatási Keretterv elfogadása után az Európai Unió csatlakozásra váró minden ország (így Magyarország is) elkészítette az ágazatokra vonatkozó operatív fejlesztési programjait. Magyarországon az alábbi öt operatív programot készített el:

Gazdasági Versenyképességi Operatív Program (GVOP), Humánerőforrás Fejlesztési Operatív Program (HEFOP), Környezetvédelmi és Infrastrukturális Operatív Program (KIOP), Agrár- és Vidékfejlesztési Operatív Program (AVOP), Regionális Fejlesztési Operatív Program (ROP) (EURÓPA MAGAZIN, 2004, BARÁTH, 2004; JÁVOR, 2004; MATISZ-POLGÁR, 2006).

A Regionális Operatív Program megvalósítására 476 millió eurót (uniós és hazai forrást) terveztek. A program az alábbi vidékfejlesztési intézkedéseket tartalmazta:

- Turizmussal összefüggő fejlesztéseket,
- a hátrányos térségek elérhetőségének javítását,
- helyi foglalkoztatási lehetőségek kialakítását,
- szakmai képzéseket (FEHÉR, 2005).

A Regionális Fejlesztési Operatív Program (ROP) a régiók kiegyensúlyozottabb fejlődését segítették. A program a fejlődésben elmaradt régiók a hátrányos helyzetű társadalmi csoportok, a nehézséggel küzdő városi területek problémáinak megoldására helyezte a hangsúlyt (BARÁTH, 2004).

Az operatív programok közül az Agrár- és Vidékfejlesztési Operatív Program (AVOP) az, melynek *specifikus célja* a vidéki térségek felzárkóztatásának elősegítése, a főbb *fejlesztési prioritása* pedig a „vidéki térségek fejlesztése” volt. Ezen prioritás keretében a vidéki infrastruktúra fejlesztését, foglalkoztatás javítását, a tevékenységek diverzifikálását és kistérségi programok kidolgozását tervezték megvalósítani 2004 és 2006 között (AGRÁR- és VIDÉKFEJLESZTÉSI OPERATÍV PROGRAM, 2004).

FEHÉR (2005) álláspontja szerint az Agrár- és Vidékfejlesztési Operatív Programnak nem valószínű, hogy jelentős hatása lesz a mezőgazdaságban vagy a vidékfejlesztésben. Reális veszélyként ítélte meg az elaprózottságot és a koncentráció egyidejű megjelenését. Az AVOP „vidéki jövedelemszerzési lehetőségek bővítése” című intézkedésnek a hatása mintegy 730 gazdaságot és 260 települést+vállalkozást érint, valamint 20 %-os hozzáadott értéknövekedést jelent. A „Falufejlesztés és megújítás, a vidék tárgyi és szellemi örökségének megőrzése” című intézkedés 200 települést érint. A „LEADER+” 140 munkahely-növekedést eredményezhet. A szerző szerint az AVOP forrás kedvezményezettjei a nagyobb városokban lévő vállalkozások lesznek.

Megyei finanszírozásos vidékfejlesztési programok:

A Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Területfejlesztési Tanácsnak először 1996-ban volt lehetősége decentralizált fejlesztési forrást szétosztani. A decentralizált források felhasználását szabályozó kormányrendelet szigorúan meghatározta a támogatható célokat, a támogatási formákat és azok mértékét. A kormányrendeletben megfogalmazott célok nem mindég voltak azonosak a megyei fejlesztési tervben megfogalmazott célokkal. A Területfejlesztési Tanács a rendelkezésre álló forrást pályázat útján az alábbi fejlesztési célokra osztotta szét:

Területfejlesztési Cél (TFC):

- munkahelyteremtő beruházások vagy a meglévő munkaerő megőrzése, termékváltást segítő fejlesztések megvalósítása,
- munkahelyteremtéssel járó humán infrastruktúrafejlesztések, és vállalkozásokat segítő innovációs központok, inkubátor házak, ipari parkok létesítése,
- a helyi társadalom fejlődését, önszerveződését segítő programok,
- települési infrastruktúra kiépítése,
- közmunkaprogram,
- az agrárgazdaság szerkezetátalakítását segítő fejlesztések,

- falusi turizmus fejlesztése (SZABOLCS-SZATMÁR-BEREG MEGYEI TERÜLETFEJLESZTÉSI TANÁCS, 1996).

Gazdaságfejlesztési Célelőirányzat (GFC), melynek keretében támogatták a gazdaság versenyképességét elősegítő beruházások megvalósítását, és a feldolgozóipari termékek gyártására alkalmas új termelő kapacitások létesítését.

Kis és Középvállalkozói Célelőirányzat (KKC) keretében az alábbi programokat támogatták:

- vállalkozások telephely változtatását,
- építőipari, közúti közlekedési szolgáltatás területén működő kisvállalkozások fejlesztési célú beruházásait,
- kézműves vállalkozások fejlesztéseit,
- az Európai Unióhoz történő csatlakozásra való felkészülést szolgáló programokat,
- beszállítói vagy beszállítónak váló KKV fejlesztési célú beruházásait,
- kereskedelmi szálláshelyek bővítését és a hozzá kapcsolódó vendéglátás feltételeinek megteremtését.

Turisztikai Célelőirányzat (TC) keretében támogatást kaptak az alábbi programok megvalósítására:

- nemzetközi, országos vagy megyei rendezvények lebonyolítása,
- turisztikai beruházási tervek, tanulmányok készítése,
- lovasturizmus minőségi fejlesztése,
- falusi turizmus fejlesztése,
- kerékpáros turizmusban résztvevők számára nyújtott szolgáltatások kialakítása,
- vallási turizmus fejlesztése,
- turizmussal kapcsolatos oktatás megvalósítása.

Aktív Foglalkoztatási Célelőirányzat (AFC) keretében támogatták az új munkahelyek létrehozását.

Nemzeti Örökségi Program (NÖP) keretében az alábbi programokhoz nyertek fejlesztési forrást a pályázók:

- védett műemlékek, helyi védelmet élvező létesítmények felújítása, helyreállítása, állagmegóvása,
- védett történeti kertek, parkok, temetők, síremlékek, történeti emlékhelyek megóvása,
- régészeti emlékek feltárása, és azok állagmegóvása,
- műemléki helyreállítást megelőző kutatások támogatása.

Műszaki Fejlesztési Alapprogram (MFA) célja volt, hogy támogassa:

- magas tudástartalmú technológiát, licencek, know-how-ok vásárlását, honosítását,
- információs hálózatok kialakítását, működtetését,
- találmányok, védjegyek bejegyzési költségeit,
- pályázatok, üzleti tervek megvalósíthatósági tanulmányok kidolgozását,
- mérőműszerek beszerzési és beüzemelési költségeit,
- regionális, megyei, kistérségi rendezvények költségeit,
- kutató és felsőoktatási intézmények alkalmazott kutatását, kísérleti fejlesztését,
- iskolarendszeren kívüli, gyakorlatorientált képzéseken való részvételt,
- kis- és középvállalkozások versenyképességének javítását,
- minőségirányítási és minőségbiztosítási rendszerek fejlesztését.

Műszaki Fejlesztési Cél (MFC) keretében az alábbi programokat támogatták:

- kis- és középvállalkozások innovációját,
 - kutató intézetek és felsőoktatási intézmények alkalmazott kutatásait,
 - minőségbiztosítási rendszerek kialakítását,
 - fejlesztési stratégiák kidolgozását,
 - informatikai hálózatok fejlesztését,
 - képzések, tréningek szervezését és képzéseken, nyelvtanfolyamokon való részvételt
- (SZABOLCS-SZATMÁR-BEREG MEGYEI TERÜLETFEJLESZTÉSI TANÁCS, 2002).

A Területi Kiegyenlítést Szolgáló beruházási programok (TEKISZ) megvalósításának célja volt a települések infrastruktúrájának fejlesztése. A program keretében nyerhettek fejlesztési forrást:

- bel- és külterületi utak, járdák, kerékpárutak, víz-, szennyvízhálózat, gázhálózat, villamoshálózat, vízelvezető csatornák kiépítésére,
- cél- és címmzettámogatás keretében a települési egészségügyi infrastruktúra fejlesztésére,
- polgármesteri hivatalok, művelődési házak, közösségi célú létesítmények beruházásainak támogatására,
- turizmus fejlesztéséhez,
- környezet- és természetvédelemhez kapcsolódó közösségi célú létesítmények fejlesztéséhez,
- településrendezési tervek készítéséhez,

- ipari területek előkészítésének beruházásaihoz,
- közfürdők korszerűsítéséhez.

A helyi önkormányzatok feladatkörébe tartozó önkormányzati tulajdonra vonatkozó fejlesztési program a Céljellegű Decentralizált Program (CÉDE). A CÉDE keretében a TEKISZ programhoz hasonló fejlesztéseket valósíthattak meg az önkormányzatok (SZABOLCS-SZATMÁR-BEREG MEGYEI TERÜLETFEJLESZTÉSI TANÁCS, 2006a).

A Kistérségi Társaságok Területének Fejlesztése (KIFET) támogatás keretében a leghátrányosabb helyzetű kistérségek felzárkóztatására nyertek fejlesztési forrást a pályázó önkormányzatok. A TEKISZ programhoz hasonló fejlesztéseket valósítottak meg az elnyert pályázati forrásból (SZABOLCS-SZATMÁR-BEREG MEGYEI TERÜLETFEJLESZTÉSI TANÁCS, 2006b).

A finanszírozásos programok eredménye, és hatása:

BARÁTH (2007) a Phare forrásból megvalósított programokat nagyon hasznosnak ítélte meg. Véleménye szerint a programok segítették az ellenőrzési rendszerek kidolgozását, a határátkelő rendszerek kialakítását, informatikai rendszerek fejlesztését Magyarországon.

RÓNASZÉKI (2007) vizsgálta a Phare támogatások szektoronkénti megoszlását. A vizsgálata eredményeként az alábbiakat állapította meg:

A Phare forrás 28 %-a a bel- és igazságügyet, 22 %-a a mezőgazdaságot, 14 %-a intézményi kapacitást, 13 %-a a foglalkoztatást, gazdasági és szociális ügyeket, 10 %-a a Strukturális Alapok előkészítését, 7 %-a a hátrányos helyzetű csoportok társadalmi integrációját, és 6 %-a a környezet fejlesztését, kialakítását segítette. A mezőgazdasági ágazatban megvalósított Phare projektek az állat- és növényegészségügy és az élelmiszer biztonság intézményeinek kialakítását tették lehetővé.

A magyar mezőgazdaság az európai uniós csatlakozásunk idején – a megvalósított programok ellenére - még nagy forráshiánnyal rendelkezett. Ezt a hiányt az előcsatlakozási alapok forrásaiból nem tudtuk teljes mértékben csökkenteni. Ezért az európai uniós csatlakozásunk után a fejlesztési programjaink döntő része a forráshiány csökkentésére irányult (HEIL, 2006).

Az Európai Unió régi tagállamaival szemben LÓRÁND (2007) szerint Magyarországon a fejlesztési források felhasználásáról, azok hatékonyságáról még nem alakult ki igazi értékelési rendszer. Az első komoly értékelés az első Nemzeti Fejlesztési Terv ex-ante értékelése volt. Szükséges volna továbbfejleszteni az értékelési rendszereket, a nem Európai Unió által finanszírozott programokra is, mert az értékelés olyan eszköz, amely arra szolgál, hogy a területfejlesztési politika intézkedéseinek minőségét fejlessze, valamint az értékeléssel fel lehessen mérni a fejlesztések hatását. GAFFEY (2005) álláspontja szerint Magyarországon ma még elegendő vizsgálni az elnyert források minél nagyobb arányú felhasználását. De úgy véli, hogy hamarosan bekövetkezik a megvalósult fejlesztések számszerűsített hatásának vizsgálata is. Az értékelés eredményét hasznosítani-, és közzé kellene tenni, mert az értékeléskor levont következtetések javíthatnák a kormányzást és a demokratikusságot. A „Strukturális Alapok Közbenső Értékelése” című dokumentum kiemeli, hogy nincs olyan egységes rendszer, amely minden egyes beavatkozás hatását képes lenne mérni. Arról sincs egyetértés a politikában, hogy Magyarország számára melyek a legfontosabb vizsgálati célok. Az értékelésnél meg kellene vizsgálni, hogy a fejlesztési programok nélkül csökkent volna-e, és mennyivel csökkent volna a térségek közötti jövedelem különbség. A megvalósított fejlesztéseknek nem csak a bruttó hatást, hanem a nettó hatást is érdemes lenne számszerűsíteni.

Egyetértek LÓRÁND (2007) és GAFFEY (2005) véleményével, melyszerint a fejlesztések hatásvizsgálata és a hatásvizsgálati módszerek kidolgozása nagyon fontos feladat. A határvizsgálat eredményeit a következő fejlesztési tervek készítésénél minden esetben figyelembe kellene venni.

2. SAJÁT VIZSGÁLATOK

2.1. A VIZSGÁLATOK ADATBÁZISA

A Kistérségi Társaság 1996 és 2006 között pályázati forrásból megvalósított agrár- és vidékfejlesztési programjainak elemzését a Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Területfejlesztési Tanács Fejlesztési Hírlevelei, a Földművelésügyi és Vidékfejlesztési Értesítők, az Oktatási Közlönyök és a minisztériumok valamint az Észak-Alföldi Regionális Fejlesztési Tanács honlapjainak adatai alapján végzem.

A megyei forrásból megvalósított programok eredményét és hatását a Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Fejlesztési Ügynökség Monitoring Csoportjának adatai alapján elemzem.

Az Európai Unió Strukturális Alapjaiból (GVOP, HEFOP, KIOP, AVOP, és ROP) elnyert pályázati források adatait a Gazdasági Minisztérium, a Magyar Regionális Fejlesztési és Urbanisztikai Közhasznú Társaság, valamint a Földművelésügyi és Vidékfejlesztési Minisztérium honlapjairól gyűjtöttem össze.

A mezőgazdasági és szolgáltatási szektorban foglalkoztatottak arányának 1990 és 2001 között bekövetkezett változását a Központi Statisztikai Hivatal népszámlálási adatai alapján ismertetem. Azért számolok a 2001-évi adatokkal, mert a legutolsó népszámlálás 2001-ben volt, és népszámlálásra csak tízévenként kerül sor.

A foglalkoztatást, a munkanélküliségi adatokban bekövetkezett változásokat az Észak-Alföldi Regionális Munkaügyi Hivatal által közzétett adatok alapján elemzem.

A Kistérségi Társaság településeinek fejlettségéről és a fejlettség számításához használt paraméterekről az adatokat a Központi Statisztikai Hivatal adatbázisából gyűjtöttem ki. A Központi Statisztikai Hivatal kiadványa tartalmazta az elmaradottság feltételrendszerét és mértékét is.

2.2. A VIZSGÁLATOK MÓDSZERE

Az értekezésem harmadik fejezetét „A vizsgálati eredmények és azok értékelése részt” négy alfejezetre osztom:

Az első részben bemutatom a Kistérségi Társaság természeti, társadalmi és gazdasági adottságait. A társadalmi és gazdasági adatokat a 1995 évi (a Kistérségi Társaság megalakulása előtti év) településstatisztikai adatok alapján elemzem. A második részben részletesen ismertetem az 1996 és 2006 év között megvalósított agrár- és vidékfejlesztési programokat és a programok eredményét. A harmadik részben bemutatom a Kistérségi Társaság településeinek 2000 és 2006 között bekövetkezett

fejlettségváltozását és a programok hatását. A negyedik részben ismertetem a kérdőíves felmérésem eredményét melyet a települések önkormányzatai által 2002 és 2006 között megvalósított fejlesztésekről készítettem.

Az 1996 és 2006 közötti nyertes pályázatokról összegyűjtött adataimat évek, települések, és agrár-, illetve vidékfejlesztési programok szerint csoportosítom és vizsgálom. A legfontosabb agrárprogramok: gyümölcsültetvény telepítés, élelmiszeripari beruházások, hűtőházépítés, erdőtelepítés, állatállomány fejlesztés, öntözés-melioráció, gépvásárlás és termelési integrációk létrehozása. A legfontosabb vidékfejlesztési programok: önkormányzati fejlesztések, kis- és középvállalkozások fejlesztése, turizmusfejlesztés és a vidéki társadalom tárgyi, szellemi, kulturális örökségének megőrzése.

Az 1996 és 2000 közötti években a megyei forrásból megvalósított programok hasznosságát és hatékonyságát az alábbi kérdésekre adott válaszok alapján elemzem:

- Mi volt a pályázóknak a beruházásuk megvalósítására irányuló motivációja?
- Milyen szerepe volt a pályázati forrásoknak a beruházások megvalósításánál?
- Milyen hatása volt a fejlesztéseknek?
- Elégedettek voltak-e a pályázók a fejlesztési programokkal, megvalósult-e a tervük?

A Kistérségi Társaság településeinek fejlettségét három időpontban (2000-ben, 2003-ban és 2006-ban) mutatom be.

Fejlett, illetve elmaradt településnek az alább felsorolt rendeletekben meghatározott településeket tekintem: A települések fejlettség, illetve elmaradottság szerinti meghatározásának feltételrendszerét a 219/1996 (XII. 24), 180/1999 (XII. 10.), 7/2003 (I. 14.) 240/2006 (XI. 30.) kormányrendeletek alapján több minisztérium (Belügyminisztérium, Miniszterelnöki Hivatal, Gazdasági Minisztérium, Egészségügyi és Szociális Minisztérium, Földművelésügyi és Vidékfejlesztési Minisztérium, Pénzügyminisztérium), a Foglalkoztatási Hivatal és a Központi Statisztikai Hivatal szakértőiből álló testület hagyja jóvá.

A települések fejlettségének meghatározásához használt paraméterek:

1. Népsűrűség (fő/km²).
2. A 60 év fölöttiek aránya a lakónépességből (%).
3. A vándorlási különbözet (%).
4. A 7 évnél idősebb népesség által végzett átlagos osztály (évfolyam) szám.
5. A mezőgazdaságban foglalkoztatottak aránya (%).

6. A tertiér és kvaterner szektorban foglalkoztatottak aránya (%).
7. A szolgáltatásban foglalkoztatottak aránya (%).
8. A munkanélküliségi arány (%).
9. A működő gazdasági szervezetek 1000 lakosra jutó száma (db).
10. Az egy hektár szántóterület átlagos aranykorona-értéke.
11. A kereskedelmi szálláshelyeken eltöltött vendégéjszakák 1000 lakosra jutó száma.
12. Az egy állandó lakosra jutó személyi jövedelem alapot képező jövedelem (Ft).
13. Az épített lakások aránya (%).
14. A közüzemi vízhálózatba bekapcsolt lakások aránya (%).
15. Az egy km vízvezeték-hálózatra jutó zárt csatornahálózat (méter).
16. A vezetékes gázt fogyasztó háztartások száma a lakásállomány százalékában.
17. Az 1000 lakosra jutó személygépkocsi állomány (db).
18. Az 1000 lakosra jutó telefon-főállomások száma (db).
19. Elérési mutató: kistérségi központ=40%, megyeközpont=40%, saját ellátottság=20%,

A településfejlettség kiszámításához használt paramétereket a SZABÓ (2002) és az OLÁH (2003) által alkalmazott csoportosításban jelenítem meg: nevezetesen a vidék hármas funkciója (gazdasági, ökológiai és társadalmi) szerint.

„Paerson Correlation” segítségével vizsgálom a települések pályázói által elnyert fejlesztési források és a komplex településfejlettségi szám közötti, illetve a településfejlettségi szám meghatározásához használt paraméterek és a fejlesztési források közötti összefüggést. Az összefüggés-vizsgálathoz a Kistérségi Társaság településeinek pályázói által elnyert fejlesztési forrásokat három nagy csoportra osztom:

- Elsőként az 1997 és 1999 között elnyert pályázati források és a 2000. évi komplex településfejlettségi szám, valamint a településfejlettség kiszámításához használt paraméterek közötti összefüggést határozom meg.
- Másodikként a 2000 és 2002 között elnyert pályázati források és a 2003. évi komplex településfejlettségi szám, valamint a településfejlettség kiszámításához használt paraméterek közötti összefüggést határozom meg.
- Harmadikként a 2003 és 2006 között elnyert pályázati források és a 2006. évi komplex településfejlettségi szám, valamint a településfejlettség kiszámításához használt paraméterek közötti összefüggést határozom meg.

A fenti vizsgálati módszerrel („Paerson Correlation”) azonosan, három időszakban (2000, 2003 és 2006 években) meghatározom az egy lakosra jutó pályázati forrás és a komplex településfejlettségi szám, valamint a településfejlettségi szám kiszámításához használt paraméterek közötti összefüggést.

A megvalósított programok hatását a Kistérségi Társaság településeinek statisztikai adataiban bekövetkezett változása alapján is értékelem. Bemutatom és kiszámítom, hogyan változott 1995 és 2006 között a települések demográfiai mutatója, a lakosság jövedelme, a mezőgazdasági és szolgáltatási szektorban dolgozók aránya, a munkanélküliek aránya, a települések infrastruktúrája (ivóvíz-, gáz-, szennyvízhálózat kiépítettsége) és a vállalkozások száma.

A munkanélküliségi helyzet elemzésekor munkanélkülinek tekintem a munkavállalási korú állandó népességből a regisztrált munkanélküliek, valamint a jövedelempótló támogatást és a rendszeres segélyt a közmunka miatt átmenetileg szüneteltetőket.

2006-ban kérdőíves felmérést végeztem a 2002 és 2006 közötti években megvalósított önkormányzati programokról és azok településfejlődésére gyakorolt hatásáról. A kérdőívben az alábbi 14 kérdés állt:

1. Élt-e az önkormányzat a pályázati lehetőségekkel?
2. Hogyan reagált a képviselő testület az Ön által előterjesztett pályázati tervekre?
3. Milyen pályázatokat részesítettek előnyben?
4. Mi volt az elsődleges szempont a pályázatok kiválasztásánál?
5. Mi okozta a legnagyobb gondot a pályázatok készítésénél?
6. Hogyan ítéli meg a pályáztatás rendszerét?
7. Milyen javaslatai vannak az önkormányzati fejlesztések jobbá tételéhez? (nyilvánosság, közbeszerzés....)
8. Mit tart elsődlegesnek a pályáztatás kapcsán?
9. Milyen javaslatai vannak a pályáztatás hibáinak javítása érdekében?
10. A megvalósított pályázatoknak milyen hatása van a település egészére?
11. Milyen fejlesztéseket szeretett volna megvalósítani, de pályázatok hiányában eddig még nem volt lehetősége?
12. Milyennek ítéli meg a település fejlettségét?
13. A település dinamikus fejlődéséhez milyen pályázatokat (fejlesztéseket) kellene még megvalósítani?

14. Az európai uniós pályázati lehetőségek milyen hatással vannak a településre?
Mérhető-e már a hatás?

A kérdésekre adott válaszokat tartalmuk szerint csoportokra osztottam és elemeztem.

Az elemzéseim, számításaim eredményét a statisztikai ábrázolás eszközeivel teszem szemléletessé.

3. VIZSGÁLATI EREDMÉNYEK ÉS AZOK ÉRTÉKELÉSE

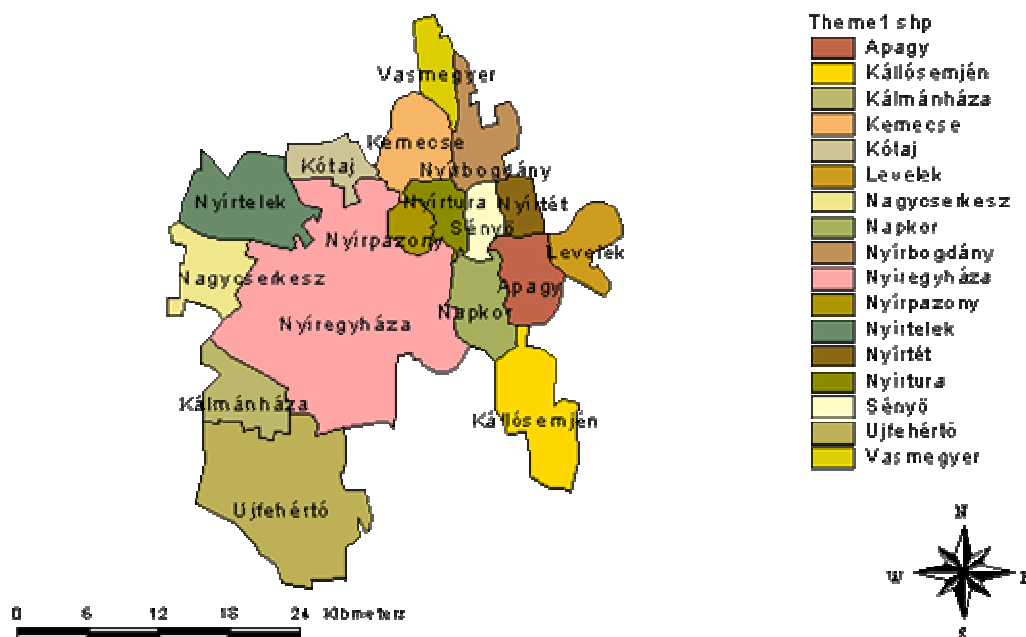
3.1. A KISTÉRSÉGI TÁRSASÁG TERMÉSZETI, TÁRSADALMI ÉS GAZDASÁGI ADOTTSÁGAINAK BEMUTATÁSA

A Kistérségi Társaság 1992-ben, 11 település összefogásával alakult meg. Később még hat település csatlakozott hozzá, így jelenleg 17 település alkotja. A Kistérségi Társaságnak a megalakítása után fő célkitűzése volt a települések összefogása, koordinálása, olyan feladatok ellátása, melyet a települések önállóan a szűkös anyagi helyzetüknél fogva nem voltak képesek megvalósítani. A Kistérségi Társaság 1996 márciusától alkalmaz főállású térségmenedzsert. Működéséhez a megfelelő keretet az 1996-ban elfogadott területfejlesztési törvény adta. 1998. január elsejétől közhasznú társaságként működik. A Kistérségi Társaság elsősorban a humán erőforrás fejlesztéséhez, a kistérségi túrizmushoz, a környezetvédelemhez és az ifjúságpolitikához kapcsolódó projekteket koordinálja, 2004. május 1. előtt pedig az Európai Unió integrációhoz kapcsolódó projekteket is koordinálta. Feladata még a Nyírségi Civilház működtetése, amelyet 2000-ben hoztak létre.

A Kistérségi Társaság 1999-ben, az országban elsőként készítette el a SAPARD vidékfejlesztési programját. A program a 17 település komplex, minden gazdasági ágazatának fejlesztésére irányult.

A Kistérségi Társaság területének egy részén 9 település (Nyíregyháza, Kálmánháza, Kótaj, Nagycserkesz, Napkor, Nyírpazony, Nyírtelek, Nyírtura és Sényő) összefogásával 2005-ben jött létre a Nyírségi Többcélú Kistérségi Társulás (NYITÖT). A Társulást a települések oktatási és nevelési, szociális ellátási, egészségügyi ellátási és területfejlesztési feladatok végrehajtására, a Kistérségi Társaság területének összehangolt fejlesztésére, térségi közszolgáltatások biztosítására, fejlesztésére, szervezésére, intézmények fenntartására hozták létre.

A Kistérségi Társaság tagtelepülései: Apagy, Kállósején, Kálmánháza, Kemece, Kótaj, Levelek, Nagycserkesz, Napkor, Nyírbogdány, Nyíregyháza, Nyírpazony, Nyírtelek, Nyírtura, Nyírtét, Sényő, Újfehértó és Vasmegyer (1. ábra). Területe 906 km², népsűrűsége Nyíregyházával együtt 194 fő/km², Nyíregyháza nélkül 94 fő/km². A Kistérségi Társaság a mai működési formáját és tagsági körét 1994 őszén a PHARE Területfejlesztési Program irányelvei alapján alakította ki.

1. ábra: A Kistérségi Társaság települései

Forrás: Lazányi János szerkesztette

A kistérség földrajzi környezetének, felszínének alakításában, formálásában a folyóvíz és a szél játszotta a fő szerepet. Az évi középhőmérséklet 9,4 – 10,5 °C, a napsütéses órák évi összege 1950-2050 óra, a csapadék évi törzsértéke 544-619 mm, melyből 20 % hó formájában hull le. Az éghajlati elemek közül ki kell emelni a légmozgást. A tavaszi szél „homokverés” által nagy károkat okoz a térség futóhomok és a gyengén humuszos homok területein. A vizsgált terület a Lónyai belvízrendszer vízgyűjtőjén helyezkedik el. Ez egy mesterségesen létrehozott csatornarendszer, melynek elsődleges feladata a Nyírség belvizeinek elvezetése. A Kistérségi Társaság területére jellemző talajfélések a kovárványos barna erdőtalajok, a futóhomok és a különböző mértékben humuszos homoktalajok. A térség mai képét kisebb-nagyobb erdőterületek, szántóföldi növényzet, gyümölcsösök és kertgazdaságok jellemzik.

A Kistérségi Társaság településeinek legfontosabb természeti értékei

Apagy: „Kenderáztató tó”, jellegzetes nyírségi állóvíz. Itt található a világ legkisebb virága a „vízidara”, mely a tó felszínén lebeg.

Kállósemjén: „Kollégium parkja” növényzetét a múlt század közepén a Kállay grófok telepítették. A II. világháború során csaknem teljesen megsemmisült, de maradtak platánfák, kocsányos tölgyek, vadgesztenyék és hársfák.

A kállósejéni **„mohos tó”** területe: 96,9 hektár. Nevét valószínűleg a vízfelületen összegyűlt, több centiméter vastag májmoháról kapta. A tó a jégkorszak után keletkezett a víz- és szél tájformáló, átalakító hatása nyomán (SZABOLCS-SZATMÁR-BEREG MEGYE AGRÁRSTRUKTÚRA- ÉS VIDÉKFEJLESZTÉSI STRATÉGIÁJA, 1999).

A kállósejéni **Elmegyógyintézet parkja**; melyet a Gyulaházi család telepített. Az eredeti növényzetből hársfák, szivarfa és egy öreg akácfa maradt meg.

Nyíregyháza: **„Sóstói erdő”**; a térség legnagyobb és legjelentősebb összefüggő növénytakasulása. 1804-ben 500 hektáros volt ez a „gyöngyvirágos” tölgyerdő. Az erdő mára 370 hektárra csökkent. Az erdőt alkotó fafajok: kocsányos tölgy, akác, vöröstölgy, mezei szil, kőris.

Nyíregyházi **„Igrice mocsár”**, 70 hektáros természetvédelmi terület. A mocsár az egykor gazdag élővilágú nyírvízlaposok utolsó képviselője. Alapvetően vizes élőhely, de van benne szikes gye, rét és erdő is. Nyíregyháza növényritkaságai közé tartozik a megye legidősebb és legnagyobb **„páfrányfenyője”** (Ginkgo biloba). A belvárosban található egy **„tiszaa”** (Taxus baccata). Becsült életkora 100-150 év.

Újfehértó: **„Orchideás rét”**, melyben még 1000-2000 tő mocsári kosbor (Orchis laxiflora) van. Az orchideás rét területe: 10,2 hektár (SAPARD KISTÉRSÉGI VIDÉKFEJLESZTÉSI STRATÉGIA 1999/2000).

Az agrárkutatós-oktatás szempontjából legfontosabb természeti értékek

A **Westsik-féle homoki vetésforgó rendszer**, amely Közép-Európa legrégebb tartamkísérlete. A Debreceni Egyetem Agrártudományi Centrum Nyíregyházi Kutató Központjában található. A tartamkísérletet Westsik Vilmos állította be 1929-ben. A tartamkísérlet fennállásának 80 éve alatt született kutatási eredmények, publikációk a tudomány számára nagyon értékesek.

A Nyíregyházi Kutató Központban és annak két telepén Nagykállóban és Kisvárdán az elmúlt 80 év alatt 19 növényfajból mintegy 80 elismert fajtát hoztak létre a nemesítők.

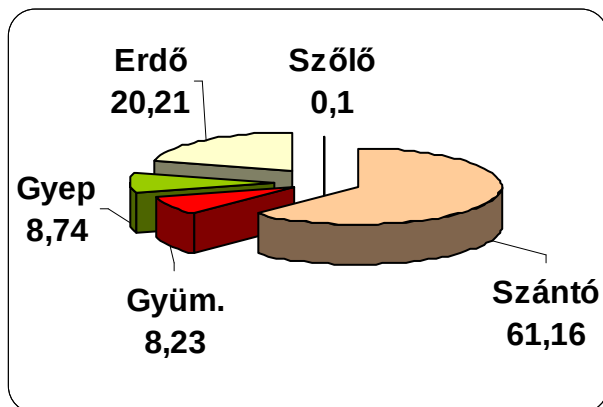
A Kutató Intézet génbankjában 20 növényfajból mintegy másfélezer fajtát és nemesítési vonalat tartanak fenn, amely a kutatós számára értékes biológiai alapanyag (LAZÁNYI, 1997).

Az Újfehértói Gyümölcstermesztési Kutató és Szaktanácsadó Kht. fennállásának 55 éve alatt számos értékes gyümölcsfajtát nemesített. Génbankjában négy gyümölcsfajból mintegy 1 238 gyümölcsfajta, változat, hibrid, stb. található, melyet a tudományos munkához a hazai és külföldi kutatók is felhasználhatnak (INÁNTSY, 1999).

A Kistérségi Társaság területének művelésiágankénti megoszlása

A Nyírségi Kistérség agrárjellegű térség, egyik legjelentősebb ágazata a mezőgazdaság. A legutolsó településszintű talajhasználati felmérés szerint a térség jelentős része, 78 %-a mezőgazdasági terület, ebből a szántó 47 276 ha (61 %). Gyümölcsös területe 5 613 ha (8,23 %), amely az országos és a megyei átlagnál is magasabb. A szőlő területe nem jelentős 148 ha (0,1 %). A rét-legelő területe 6 710 ha (8,74 %). Az erdő terület 10 696 ha (20,21 %) (2. ábra).

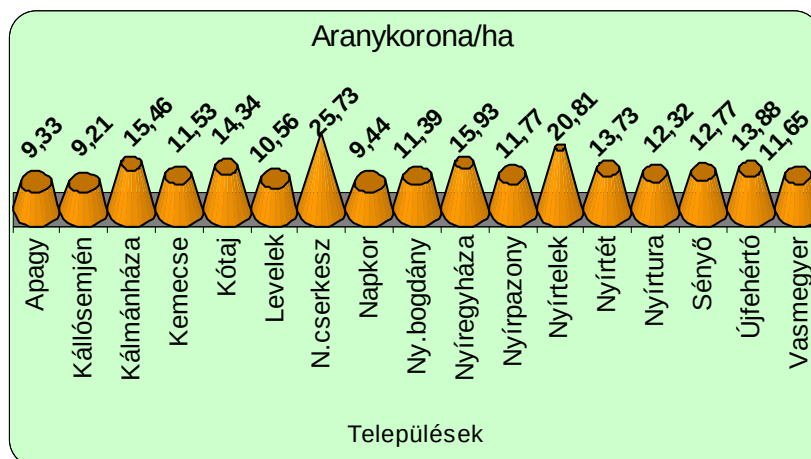
A Kistérség 17 településén a művelési ágak aránya igen eltérő. A **szántó** aránya 31,68 % és 90,73 % között változik. A legnagyobb arányú szántó terület Nagycserkeszen van (90,73 %), melynek a 17 település közül legmagasabb az Aranykorona értéke (25,73), a legkisebb arányú szántó Nyírturán van 31,68 % (1. melléklet). A **gyümölcsös** aránya 0,79 % és 14,47 % között változik. A legkisebb arányú gyümölcsös Kemecsén van, a legnagyobb arányú pedig Sényőn található. A **gyep** aránya 0,4 % és 12,69 % között változik. A legkisebb arányú gyep Nagycserkeszen, a legnagyobb Apagyon van. A **szőlő** területének aránya nem jelentős a térségben, 0,01 % és 0,41 % között található. A **mezőgazdasági** terület aránya 52,56 % és 98,40 % között változik. A legkisebb Nyírturán (52,56 %) és a legnagyobb Nagycserkeszen (98,40 %). Az **erdő** területének aránya 1,27 % és 44,07 % között változik. Legkisebb Nagycserkeszen (1,27 %) és a legnagyobb Nyírturán (40,07 %).

2. ábra: A Kistérségi Társaság területének művelésiágankénti megoszlása 2003-ban (%)

Forrás: KSH, 2003.

A Kistérségi Társaság területének átlagos aranykorona-értéke 13,52 (3. ábra). A leggyengébb minőségű talaja Apagy, Kállósemjén, és Napkor településeknek van, átlagos aranykorona-értékük 10- nál kisebb. A legjobb minőségű földterülete Nagycserkesz és Nyírtelek településeknek van, átlagos aranykorona-értékük 20 fölött található.

3. ábra: A települések területének átlagos aranykorona-értéke 2003-ban
Forrás: KSH, 2003.

A gazdaságok tulajdonában lévő földterület nagysága művelési ágak szerint:

A Kistérségi Társaság településeinek átlaga és a művelési ágak átlaga szerint az egy gazdaságra jutó táblaméret **1,3 hektár**, amely művelési áganként az alábbiak szerint változik: **1,27 ha szántó**, **1,8 ha gyümölcsös**, **0,36 ha szőlő**, **3,34 ha legelő**, **1,46 ha rét**, **4,35 ha erdő**, **12,7 ha halastó**, **2,37 ha nádas**. A felsorolt értékek településenként az alábbiak szerint változnak (1. melléklet): Az egy gazdaság tulajdonában lévő **szántó** 0,80 ha és 2,74 ha között változik; a legkisebb szántóterület Kálmánházán, a legnagyobb Kemecsen van. A **gyümölcsös** gazdaságonkénti mérete 0,28 ha (Kállósemjén) és 9,10 ha (Vasmegyer) között van. Vasmegyer községben az egy gazdaságra jutó gyümölcsös területének mérete a legmagasabb. A Kistérségi Társaság nyolc településén 1,00 ha és 3,33 ha között van, nyolc településén pedig egy hektár alatti a gazdaságonkénti gyümölcsös terület nagysága. A **rét** gazdaságonkénti területe 0,91 ha (Nyírtura) és 3,27 ha (Levelek) között van. A **legelő** gazdaságonkénti mérete 0,81 ha (Apagy) és 8,17 ha (Nyírtét) között változik. Az egy gazdaságra jutó **erdő** területe 1,17 ha (Kálmánháza) és 9,45 ha (Levelek) között változik. Vasmegyeren 9,03 ha, Napkoron pedig 7,52 ha erdőterület jut egy gazdaságra. A Kistérségi Társaság településeinek átlagos adataiból megállapítom, hogy a halastó kivételével, egy művelési ágnál sem haladja meg a gazdaságok átlagos területe a 10 hektárt.

A Kistérségi Társaság demográfiai mutatója

A Kistérségi Társaság lakosainak száma a megalakulása előtti évben (1995-ben) 170500 fő volt. Ebben az időben a természetes szaporodás pozitív volt (+163), vagyis a térségben magasabb volt születések száma a halálozások számánál (2. melléklet).

Az óvodások száma 7 480 fő volt, amely a lakosság 4,4 %-át jelentette. Az általános iskolások száma 18 948 fő volt, a lakosság 11,11 %-a. Az osztálytermek száma 804 db volt. Egy tanteremre jutó tanuló száma: 23,5 fő. Egy pedagógusra jutó tanuló létszáma: 11,2 fő. Az oktatási intézmények informatikai infrastruktúrája ebben az időben még nem volt kiépített.

A munkanélküliek aránya

1998-ban a 17 településen az átlagos regisztrált munkanélküliek aránya 8,97 % volt. A legalacsonyabb volt ez az érték Nyíregyházán (4,64 %) és Újfehértón (6,93 %). 10 % fölötti volt a munkanélküliek aránya Apagyon (10,32 %), Leveleken (11,42 %), Nyírtéten (13,12 %), Nyírturán (11,24 %) és Sényőn (14,25 %) (8. melléklet).

A mezőgazdasági szektorban foglalkoztatottak aránya

A Kistérségi Társaság településein 1990-ben 6,3 % és 57,9 % között volt a mezőgazdasági foglalkoztatottak aránya. A legmagasabb volt ez a szám Nagycserkeszen (57,9 %), Nyírtéten (48,6 %) és Sényőn (40,8 %), a legalacsonyabb Nyíregyházán (6,3 %), Nyírtelken (16,3 %) és Nyírpazonyban (15,5 %) (7. melléklet).

A szolgáltatási szektorban dolgozók aránya

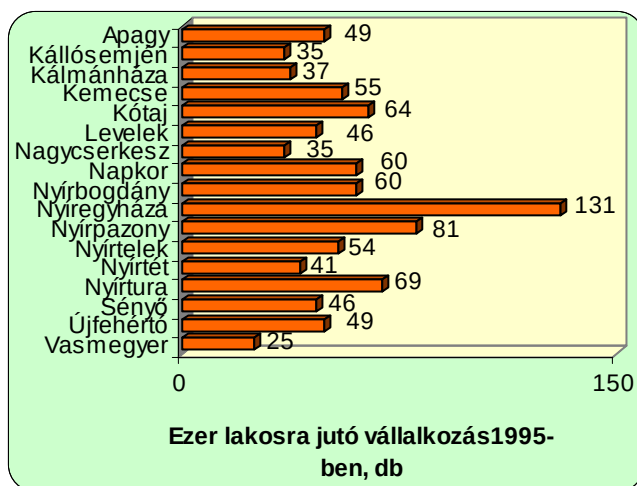
1990-ben a szolgáltatási szektorban foglalkoztatottak aránya a Kistérségi Társaság településeinek átlaga szerint 37 %-os volt. Legmagasabb volt ez az érték Nyíregyházán (55,8 %) és Nyírtelken (52,1). A legkisebb mértékű volt a szolgáltatási szektorban foglalkoztatottak aránya Nyírtéten (25,7 %), Nagycserkeszen (27,7 %), Kálmánházán (28,8 %) és Újfehértón (29,0 %) (9. melléklet).

A települések infrastrukturális ellátottsága

Az 1995-évi statisztikai adatok szerint a lakásállomány 60 640 db volt. Az 1995-ben épített 886 lakásból összesen 226 db volt 4 vagy ennél több szobás, vagyis a lakások 25,5 %-a. A közüzemi vízhálózatba kapcsolt lakások száma: 47 057 db, aránya: 77,6 %. A közüzemi vízhálózat hossza: 833,8 km. A szennyvízcsatorna hálózatba kapcsolt lakások száma: 28 432 db volt, az összes lakás 46,9 %-a. A szennyvízhálózat hossza 411,5 km volt. A Kistérségi Társaság 17 települése közül csak 8 településen (Kálmánházán, Kótajban, Leveleken, Nagycserkeszen, Nyírbogdányban, Nyíregyházán, Nyírtelken és Újfehértón) volt kiépítve a szennyvízhálózat, de ott sem teljes mértékben. A vezetékes gázt fogyasztó háztartások száma: 38 110 db, aránya: 62,8 % volt.

A vállalkozások száma

A regisztrált vállalkozások száma 1995-ben 17 859 db volt. A vállalkozások 74 %-a (13281 db) egyéni vállalkozás volt. Az összes vállalkozásnak csak a 3,3 %-a (589 db) volt mezőgazdasági vállalkozás. Az ezer lakosra jutó vállalkozások száma a települések átlaga szerint 105 db volt (4. ábra). A legtöbb vállalkozás Nyíregyházán (131 db/1000 lakos) és Nyírtúrán (81db/1000 lakos), a legkevesebb pedig Kálmánházán (37 db/1000 lakos), Kállósemjénben (35 db/1000 lakos) és Vasmegyeren 25 db/1000 lakos) volt.

3. ábra: Az ezer lakosra jutó vállalkozások száma 1995-ben

Forrás: KSH, 1995.

3.2. AGRÁR- ÉS VIDÉKFEJLESZTÉSI PROGRAMOK SZÁMBAVÉTELE ÉS ÉRTÉKELÉSE

A pályázati kiírások áttanulmányozása után megállapítottam, hogy a vizsgált időszakban (1996 és 2006 között) a hazai és európai uniós fejlesztési forrásokat is csak olyan programok megvalósítására nyerhették el a pályázók, akiknek a pályázata megfelelt az alábbi szempontoknak:

- a megvalósított programnak volt térségi hatása,
- a projekt lehetővé tette a tényleges térségi együttműködést,
- a projekt illeszkedett megye és a Kistérségi Társaság adottságaihoz, illetve fejlesztési koncepciójához,
- a projekt épített a meglévő eredményes kezdeményezésekre,
- volt a projektnek innovatív hatása,
- adottak voltak a feltételek a program megvalósításához,
- a program hozzájárult más programok sikeres megvalósításához.

A fenti szempontok ismeretében megállapítom, hogy olyan fejlesztések megvalósítására kaphattak forrást a pályázók, melynek előre kiszámítható volt az eredménye és hatása.

Agrárprogramok beruházásai, eredménye és hatása 1996-ban

1996 évben a Kistérségi Társaság négy településén összesen 87 180 e Ft pályázati forrásból az alábbi agrárprogramokat valósították meg:

- Apagyon 43 400 e Ft-ból hűtőházat építettek zöldség-gyümölcs tárolás és hűtés céljából.
- Kemeccsén 3 120 e Ft-ot nyertek fűzfavessző telepítésére és feldolgozására.
- Nyíregyházán 5 770 e Ft-ból szarvasmarha istállóépítést-korszerűsítést végeztek, 3 990 e Ft-ból agrárfejlesztési stratégiát dolgoztak ki, és 25 200 e Ft-ból egy 2500 tonnás hűtőházat korszerűsítettek.
- Újfehértón 3 000 e Ft-ot nyertek dohányfeldolgozó üzem létesítésére, és 2 700 e Ft-ot hűtőház rekonstrukcióra és válogató gépsor beszerelésére.

Vidékfejlesztési programok beruházásai, eredménye és hatása 1996-ban

a./ Turizmusfejlesztési program: a falusi szálláshelyek színvonala és a szálláshelyekhez kapcsolódó egyéb szolgáltatások színvonala elég alacsony, ennek következtében a Kistérségi Társaság települései nem elég vonzóak a turisták számára. Véleményem szerint a falusi turizmus hozzájárul a családok kiegészítő jövedelméhez, a családi vállalkozások életképességének fenntartásához és a foglalkoztatás javításához. Turizmusfejlesztésre ebben az évben csak Nyíregyházán nyertek pályázati forrást, és valósítottak meg programokat: 3 500 e Ft-ból idegenforgalmi, kulturális centrumot alakítottak ki a régi víztorony épületében, 2 800 e Ft-ból a települések idegenforgalmának helyzetét mérték fel, 2 760 e Ft-ból Térségi Lovas Idegenforgalmi Központot alakítottak ki.

b./ A kis-és középvállalkozások munkahelyteremtésének segítésére 138 472 e Ft forrást nyertek Nyíregyházán, Nyírtelken és Újfehértón.

c./ Önkormányzati programok: A munkahelyeken kívül a lakosság helybenmaradásának fontos motiváló tényezője a lakókörnyezet és a települések fizikai állapota, közösségi terek, intézmények, szolgáltatások elérhetősége, színvonala. Az önkormányzati programoknak az élhetőbb környezet kialakításán keresztül a lakosság megtartása a legfőbb célja, melyet a Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Területfejlesztési Tanács és egyes szakminisztériumok is támogattak.

Az önkormányzatok a vidékfejlesztési programjaikra összesen 167 263 e Ft-ot nyertek, melyből alapvető infrastruktúrafejlesztést (út-, ivóvíz-, és szennyvízhálózat) valósítottak meg az alábbiak szerint:

- Apagy 3 000 e Ft-ból járdaépítést valósított meg.
- Kemece 13 000 e Ft-ból szennyvíztelep építést és hálózatbővítést végzett.
- Kótaj 3 000 e Ft-ból útépítést, út rekonstrukciót valósított meg.
- Nyírbogdány 3 000 e Ft fejlesztési forrást ivóvízhálózat bővítésre fordított.
- Nyíregyháza az elnyert 120 000 e Ft-ot szennyvízcsatorna kiépítésre, útépítésre, Sóstógyógyfürdő ellátatlan részeinek szennyvízcsatornázására, gázellátásra, és fürdőfelújításra fordította.
- Újfehértó 10 263 e Ft-ot nyert útépítésre.

1996-ban a nyertes pályázóknak a beruházások megvalósítására irányuló elhatározásuk:

- A pályázók 38,7 %-a a fejleszteni kívánt tevékenység kedvező piaci kilátásai miatt végezte a beruházást.
- A pályázók 26,3 % a termékszerkezetváltás szükségessége és a foglalkoztatott létszám leépítésének elkerülése miatt valósította meg a beruházást.
- 3,7 %-át a beruházás megvalósításában a tevékenység jövedelmezősége motiválta.
- 8 %-át a vonzó támogatási lehetőség motiválta.

A vizsgálatom eredménye szerint a nyertes pályázók **nettó árbevétele** a projekt befejezése után 12 hónappal **29,2 %-al magasabb** volt. A **nettó árbevétel 7,3 %-a** a projekt megvalósítása következtében előállított **új termékből** származott. Az egy munkahelyre jutó támogatás mértéke átlagosan **976 e Ft** volt.

A támogatás szerepének megítélése a beruházás létrehozása szempontjából:

- Támogatás nélkül lemondott volna a fejlesztésről 44 %. Támogatás nélkül is megvalósította volna 5 %. Támogatás nélkül később valósította volna meg 38 %. Támogatás nélkül kevesebb új munkahelyet hozott volna létre 13 %.

A megvalósított fejlesztések eredményeként javult a vállalkozások versenyképessége, új munkahelyek jöttek létre, vagy a régi munkahelyek megmaradtak. A fejlesztési forrás segítette az új termékek létrehozását.

A fejlesztési programot megvalósítók elégedettsége:

- A vállalkozások 77,5 %-ának a beruházással sikerült megvalósítani a tervét.
- A pályázók 22,5 %-a csak részben volt elégedett a beruházás hatásával.

Az 1996-ban megvalósított beruházások újabb fejlesztéseket generáltak. A következő évben a pályázók 60 %-a újabb pályázatot nyújtott be, hogy tovább tudja folytatni a megkezdett fejlesztési programját.

Agrárprogramok beruházásai 1997-ben

A Kistérségi Társaság agrárvállalkozásai 112 437 e Ft pályázati forrásból öt településen valósítottak meg agrárgazdasági beruházást:

- Apagyon 2 833 e Ft-ból hűtőház rekonstrukciót végeztek.
- Kálmánházán mezőgazdasági bekötőút építésére 5 000 e Ft-ot, tehenészeti telep felújítására és takarmány előállítás lehetőségének megteremtésére 2 000 e Ft-ot, baromfi vágóhid kialakítására 8 000 e Ft-ot nyertek.
- Napkoron 5 251 e Ft pályázati forrásból takarmány előállító üzemet létesítettek,
- Nyíregyházán 14 995 e Ft-ból hűtőházat építettek. 5 000 e Ft-ból zöldség-gyümölcsaszárítót létesítettek. 10 000 e Ft-ot fordítottak csirketartó telep rekonstrukcióra. 1 720 e Ft-ot nyertek tenyésztőház előállítás lehetőségének megteremtésére. 4 000 e Ft-ot nyertek lóistálló építésére, felújítására. 8 338 e Ft-ból sertésvágóhidat és húszüzemet újítottak fel. 2 000 e Ft forrást fordítottak élőállat-felvásárló központ létrehozására. 10 000 e Ft-ból vásároltak csemegekukorica feldolgozó gépsort. 8 800 e Ft-ból öntözőberendezést létesítettek. 4 500 e Ft-ot fordítottak pékség gyártókapacitásának korszerűsítésére. 10 000 e Ft-ot nyertek tejipari termékek gyártásának fejlesztésére. 10 000 e Ft pályázati forrást fordítottak burgonyatermesztési integráció kialakítására.

Vidékfejlesztési programok beruházásai 1997-ben

a./ A kis- és középvállalkozások fejlesztésére ebben az évben öt településen 183 517 e Ft fejlesztési forrást nyertek: Napkoron 9 600 e Ft-ot, Nyírbogdányban 3 786 e Ft-ot, Nyíregyházán 155 131 e Ft-ot és Nyírpazonyban 2 000 e Ft-ot. Az elnyert forrásból technológiafejlesztést valósítottak meg, és új munkahelyeket hoztak létre.

b./ Az önkormányzati programok megvalósítására 14 önkormányzat összesen 312 464 e Ft-ot nyert. Apagy, Újfehértó és Vas megyer önkormányzata iskola-felújítást végzett az elnyert pályázati forrásból. Kállósején, Nyírtura, Napkor, Nyírtét, Nyírpazony, Újfehértó, és Nyíregyháza utat épített. Szennyvízhálózat kiépítést-bővítést Nyírbogdány, Nyírtelek, Kemecse és Nyíregyháza önkormányzatai végeztek. Szелеktív hulladékgyűjtés megvalósítására Napkor nyert fejlesztési forrást. Gázvezeték, és ivóvízhálózat bővítés, valamint csapadékcatorna kiépítés Nyíregyházán valósult meg. Leveleken pályázati forrásból polgármesteri hivatalt építettek. Nagycserkeszen a szociális főzőkonyha bővítésére nyertek forrást.

Agrárprogramok beruházásai, eredménye és hatása 1998 évben

a./ Agrárgazdasági beruházásokra 200 333 e Ft fejlesztési forrást nyertek a Kistérség 11 településén, és az alábbi fejlesztéseket valósították meg (3. melléklet):

- Apagyon 81 306 e Ft pályázati forrásból hűtőházat létesítettek.
- Kállósejnyben 3 346 e Ft-ból dohányszárítót építettek.
- Kálmánházán 2 336 e Ft-ból szarvasmarha telepet újírtottak fel.
- Kemecsen a 7 674 e Ft-ot növényház felújítására és szarvasmarha telep létesítésére fordították.
- Kótajban az elnyert 13 000 e Ft-ot szarvasmarha telep felújítására fordították.
- Napkoron 15 049 e Ft-ot nyertek hűtőház felújítására új hűtőház építésére, valamint vadaskert létesítésére.
- Nyíregyházán 54 805 e Ft-ot nyertek a pályázó gazdák, és az alábbi fejlesztésekre fordították: hűtőházépítésre és felújításra, magtár-raktár valamint szemesterménytároló építésére, konzervüzem létesítésére, lóistálló, baromfikeltető és nyúltartó telep építésére, agrárlogisztikai központ kialakítására.
- Nyírtelek községben 1 849 e Ft-ot nyert egy gazda és sertés-, valamint szarvasmarhatartó telep építésére fordította.
- Nyírturán 12 600 e Ft-ból gyümölcstermesztési integrációt hoztak létre, és mezőgazdasági épületet újírtottak fel.
- Újfehértón 12 786 e Ft-ot vadfeldolgozó létesítésére és hűtőtároló felújítására fordították.
- Vas megyerén 8 582 e Ft-ból hűtőházat építettek.

b./ Mezőgazdasági gépvásárlásra a Kistérségi Társaság 15 településén összesen 57 566 e Ft-ot nyertek a térség gazdái. Az elnyert forrásból az alábbi gépeket vásárolták meg: 34 db traktort, 7 db kombájnt, 16 db permetező gépet, 6 db vetőgépet, 3 db fűkaszát, 3 db ekét, 2 db műtrágyaszórót, 4 db tárcsát, 3 db boronát, 3 db palántázó gépet, 1 db kombinátort, 1 db talajmarót, 1 db adapterszállító kocsit, 1 db pótkocsit, 1 db szárzúzó és 1 db kultivátort.

c./ Ültetvénytelepítés: A Nyírségi Régió természeti adottságai kiválóak a gyümölcstermesztésre, de az ültetvények kora, fajtaösszetétele, telepítési rendszere csak részben képes kihasználni a termőhely adta előnyöket. A gyümölcsültetvényekre az elaprózott birtokméret jellemző. Az ágazat fejlesztése azért is fontos, mert az élelmiszeripar számára alapanyagot termelő ágazat jelentős szerepet tölt be a térség

népességének foglalkoztatásában. A gazdáknak ebben az évben volt először lehetőségük a Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Területfejlesztési Tanács decentralizált pályázati forrásaiból ültetvényt telepíteni. A program célja a piaci igényekhez igazodó faj- és fajtaösszetétel kialakítása és a telepítési rendszer modernizálása. Az elnyert pályázati forrás ebben az évben még nem volt jelentős, csak 3 467 e Ft.

d./ Nőivarú állatállomány fejlesztésre Nyíregyházán és Újfehértón összesen 2 996 e Ft-ot nyertek. Az elnyert forrást a juhállomány fejlesztésére fordították.

e./ Élelmiszeripari technológiafejlesztésre Nyíregyházán 10 000 e Ft-ot nyertek, és csemegekukorica valamint zöldborsó feldolgozó gépsort vásároltak. Kálmánházán 10 000 e Ft-ból húsüzemi technológia átalakítást végeztek.

f./ Szaktanácsadásra Nyíregyházán 125 e Ft-ot, Vasmegyeren 13 e Ft-ot nyertek.

Vidékfejlesztési programok beruházásai, eredménye és hatása 1998 évben

a./ A kis- és középvállalkozások fejlesztésére a Kistérségi Társaság négy településén összesen 346 002 e Ft-ot nyertek. A fejlesztés elsődleges célja a munkahelyek megtartása és új munkahelyek létrehozása volt. Az elnyert források segítették a meglévő mezőgazdasági és ipari üzemek fejlesztését, korszerűsítését, új eszközök beszerzését, új munkahelyek létrehozását és a meglévő munkahelyek megőrzését.

b./ Önkormányzati fejlesztésre a Kistérségi Társaság 11 önkormányzata összesen 431003 e Ft fejlesztési forrást nyert, amelyet az alapvető infrastruktúra (út, víz-, szennyvíz-, gázhálózat), egészségügyi és oktatási infrastruktúra kiépítésére fordított:

- Kállósemjénben 114 434 e Ft-ból szennyvíztisztító telepet építettek, szennyvízhálózatot bővítettek, valamint víztorony rekonstrukciót végeztek.
- Kálmánházán 8 000 e Ft-ot nyertek utépítésre.
- Kótajban 9 495 e Ft-ból ivóvízvezeték építést és művelődési ház rekonstrukciót valósítottak meg.
- Napkoron 11 120 e Ft-ból egészségügyi központ bővítését és utépítést végeztek,
- Nyírbogdány önkormányzata 2 069 e Ft-ot nyert művelődési ház rekonstrukcióra.
- Nyíregyháza város önkormányzata a 207 283 e Ft pályázati forrásból kórház rekonstrukciót, orvosi műszerek beszerzését, tüdőgondozó program megvalósítását, iskolaépítést, utépítést, gázhálózat bővítést és belterületi vízrendezést végzett.
- Nyírteleken 5 648 e Ft-ból utat építettek.

- Nyírturán 9 587 e Ft-ot nyertek ivóvízhálózat bővítésre.
- Sényőn 16 180 e Ft-ból faluházépítést és turisztikai fejlesztést valósítottak meg.
- Újfehértón 47 187 e Ft-ot nyertek gyermekorvosi rendelő építésére és utépítésre.

Az 1997 és 1998-ban az agrár- és vidékfejlesztési programok megvalósítását és a beruházásokat döntően a kedvező piaci kilátások motiválták. A fejlesztések többsége a pályázati források nélkül nem jött volna létre (1. táblázat). Egy munkahelyre jutó fejlesztési forrás **567** és **623** ezer forint volt átlagosan. A fejlesztések **hatására** a beruházást követő évben **11 % és 45 % között** nőtt a vállalkozások nettó árbevétele. A fejlesztéssel a pályázók **45 % és 70 %-nak** teljesült az előzetes terve. A pályázók a pályázatban vállaltnál **3-8 %-al** több munkahelyet hoztak létre 1997 és 1998 évben.

1. táblázat

Az 1997 és 1998-ban megvalósított fejlesztések hasznossága, hatékonysága

Megnevezés	1997	1998
<i>A beruházások megvalósítására irányuló elhatározás (%)</i>		
Kedvező piaci kilátás	46	54
Termékszerkezet váltás szükségessége, a foglalkoztatottak létszámleépítésének elkerülése	15	17
A tevékenység jövedelmezősége motiválta a beruházást	16	17
Vonzó támogatási lehetőség	10	9
<i>Milyen szerepet töltött be a támogatás a beruházás létrehozásánál? (%)</i>		
Támogatás nélkül is megvalósította volna	16	10
Támogatás nélkül később valósította volna meg a beruházást	45	38
Támogatás nélkül lemondott volna a fejlesztésről	26	27
<i>Fejlesztések hatása</i>		
Egy munkahelyre jutó TFC támogatás mértéke átlagosan (e Ft)	567	623
Beruházás hatása a nettó árbevétel növekedésére a megelőző időszakhoz viszonyítva (%)	45	11
Új termékből, szolgáltatásból származó árbevétel növekedése a támogatás hatására (%)	3	14
A beruházással teljesült az előzetes terv (%)	54	70
A beruházás nem váltotta be a reményeket (%)	28	3
A projektben az előzetesen eltervezetthez képest több munkahely jött létre (%)	3	8

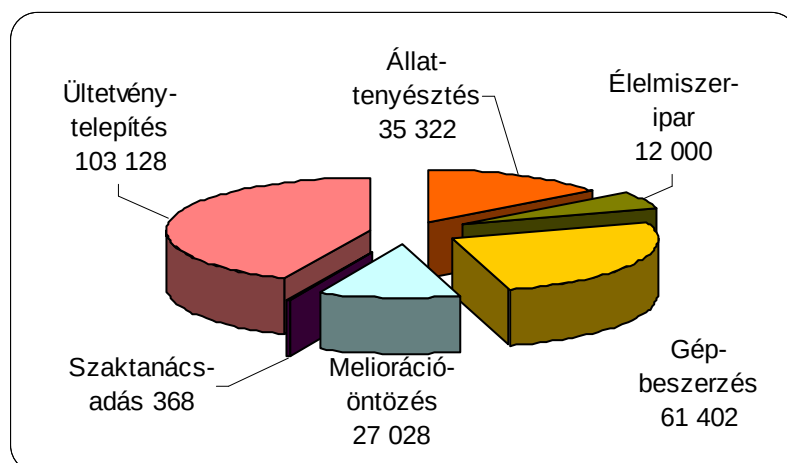
Forrás: Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Területfejlesztési Tanács 2001. évi adatai alapján saját szerkesztés.

Agrárprogramok beruházásai, eredménye és hatása 1999 évben

a./ Állatállomány fejlesztésére a Kistérségi Társaság településeinek pályázói 35 322 e Ft fejlesztési forrást nyertek. A program eredményeként nőtt a juh, szarvasmarha és méhcsaládok száma.

b./ Élelmiszeripar fejlesztésére Kálmánházán 12 000 e Ft-ot nyert a Baromfifeldolgozó Kft., melyet a higiéniai előírások megvalósítására fordított (5. ábra).

c./ Gépbeszerzésre 61 402 e Ft-ot nyertek a Kistérségi Társaság pályázói. A gépfejlesztésre azért volt szükség, mert a térségben a géppark nagyon leamortizálódott, fenntartása, javítási-karbantartási költsége drága, és minőségi munkavégzésre sem nagyon alkalmas.

5. ábra: Agrárgazdaság fejlesztésére elnyert pályázati forrás 1999-ben (e Ft)

Forrás: Fejlesztési Hírlevél, 1999, saját számítás

d./ Melioráció, öntözőtelep építése: A Kistérségi Társaság térségére az intenzív zöldség- és gyümölcstermesztés jellemző, melyhez szükség van az öntözési lehetőség megteremtésére. Az öntöző művek kiépítése következtében mérséklődött az aszálykár, biztonságosabb lett a termesztés, és jobb minőségű terméket lehet előállítani. A településeken 27 028,2 e Ft pályázati forrást nyertek ilyen célra a gazdák, melyből **364,1 ha** területen építették ki az öntözési berendezést. Az egy hektárra jutó pályázati forrás **74,19 e Ft** volt.

e./ Szaktanácsadásra 368 e Ft-ot nyertek a Kistérségi Társaság térségében.

f./ Ültetvénytelepítésre a megye pályázói 276 788 e Ft-ot nyertek, és 1 086,6 ha gyümölcsültetvényt telepítettek. Az egy hektárra jutó pályázati forrás megyei átlaga **254,7 e Ft** volt. A Kistérségi Társaság településein 103 128 e Ft pályázati forrás realizálódott, melyből **270,21 ha** gyümölcsültetvényt telepítettek a gazdák (2. táblázat). A telepített gyümölcsültetvény fajonkénti megoszlásának vizsgálata alapján megállapítottam, hogy legnagyobb arányban almát (89,45 ha), meggyet (77,16 ha) és bodzát (38,6 ha) telepítettek. Az újtelepítésű dió területe 16 ha volt. A többi gyümölcsfaj területe 10 ha alatt maradt.

A Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Területfejlesztési Tanács és a Földművelésügyi és Vidékfejlesztési Minisztérium az elmúlt években az intenzív ültetvénytelepítést támogatta. Kistérségben minden évben almát telepítenek a legnagyobb mennyiségben. SZABÓ et. al. (1999) vizsgálatai szerint az almaültetvény intenzitása szoros összefüggésben van a termelés gazdaságosságával. Az intenzív almaültetvények termelési költsége és árbevétele is magasabb mint a hagyományos művelésű ültetvényeké, de a termésének 90 %-a étkezési almaként, míg a hagyományos almaültetvény termésének 90 %-át ipari almaként lehet értékesíteni. Intenzív művelésű ültetvényekben nem a hagyományos „Jonathán” almafajtát, hanem új, betegségekkel szemben ellenállóbb, nagy termőképességű, jól tárolható almafajtákat telepítenek. Az agrárkormányzat az ültetvénytelepítéssel párhuzamosan támogatja a hűtőházak, zöldség-gyümölcstárolók építését és válogató, csomagoló gépsorok beszerzését is. A fejlesztésre azért van szükség, hogy a megtermelt árút minél kisebb veszteséggel tudják tárolni, és a piaci igényeknek megfelelően csomagolni. A fejlesztés eredményeként a gazdák nagyobb árbevételt érhetnek el, mert nem kell a termést a betakarítás után, rövid időn belül olcsón értékesíteni.

2. táblázat

Pályázati forrásból telepített gyümölcsültetvény fajonkénti megoszlása

Gyümölcsfaj megnevezése	Területe (ha)
Alma	89,45
Meggy	77,16
Bodza	38,6
Dió	16,0
Cseresznye	8,90
Szilva	8,65
Őszibarack	6,9
Egres	6,2
Szamóca	6,1
Körte	5,2
Fekete szeder	3,8
Ribizke	3,25
Összesen:	270,21

Forrás: A Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Területfejlesztési Tanács 1999. évi Fejlesztési Hírlevelének adata alapján saját számítás

Vidékfejlesztési programok beruházásai, eredménye és hatása 1999 évben

a./ Turisztikai fejlesztésekre csak Nyíregyházán nyertek összesen: 30 181 e Ft-ot. Az elnyert forrást ifjúsági és lovasturizmus feltételeinek javítására, parasztdudvar és lovaspálya kialakítására, a falusi túrizmus feltételeinek javítására, szálláshely bővítésére, nemzetközi újságíró találkozó megrendezésére, valamint a Kárpátok Eurórégiós Együttműködés fejlesztésére és konferencia szervezésére fordították.

b./ Kis- és középvállalkozások fejlesztésére összesen 693 053 e Ft-ot nyertek a Kistérségi Társaság településeinek pályázói. A vállalkozásfejlesztés egyik fő célja volt a munkahelyteremtés és a régi munkahelyek megtartása. A program keretében új gépeket vásároltak, új gyártástechnológiát vezettek be, új üzemeket építettek. A fejlesztések hatására új termékeket állítottak elő, nőtt a vállalkozások árbevétele és nyeresége.

c./ Nemzeti Örökségi Programot a Kistérségben főként önkormányzatok és egyházak valósítottak meg. A településeken lévő épített, természeti és kulturális örökség olyan állapotban van, amely lehetetlenné teszi a bennük rejlő gazdasági és közösségi lehetőségek kihasználását, és annak lehetőségét, hogy a települések vonzóvá váljanak a turizmus számára. A nemzeti örökség megőrzésének elmaradása a kultúrtáj „erodálódásához” és a lakosság fokozott elvándorlásához vezet. A kulturális örökség megőrzése, esetleges új funkcióval történő ellátása közvetlenül és közvetett módon hatással van a lakosság életkörülményeinek javításához. Ezért én a kulturális örökségünk megőrzését fontos vidékfejlesztési feladatnak tartom, amely közvetetten minden gazdasági ágazatra - agrárgazdaságra is – hatással van.

A pályázati forrásokra azért van szükség, mert az önkormányzatoknak a kötelező feladatok ellátása mellett már nem vagy csak nagyon kevés fejlesztési forrásuk marad a tulajdonukban lévő kulturális örökség megőrzésre. Az egyházak anyagi helyzete sem teszi lehetővé a saját forrásból történő állagmegóvást, felújítást. Az egyházak tulajdonában lévő templomok, egyházi intézmények (iskolák, parókiák) is meghatározó elemei a településeknek.

A Nemzeti Örökségi Program keretében 91 938 e Ft-ot nyertek az alábbi településeken:

- Leveleken 5 700 e Ft-ból a „Molnár Kúriát” újíttották fel.
- Nyírbogdányban 1 375 e Ft-ot nyertek a református templom felújítására.
- Nyíregyházán 80 917 e Ft-ot nyertek az Ortodox Zsinagóga állagmegóvására, műemlék épület felújításra, Hősök temetőjének felújítására, a Jósza András Múzeum évkönyvének elkészítésére és kiadására, helyismereti gyűjtemények megjelentetésére és a „Múzeumfalú” egyik épületeinek rekonstrukciójára.

➤ Nyírpazonyban és Nyírturán 3 946 e Ft-ból műemlék templomokat újítottak fel.

d./ Önkormányzati programokra a Kistérségben összesen 269 848 e Ft-ot nyertek, és négy településen út- és szennyvízhálózat építést-bővítést, négy településen pedig az oktatás színvonalának javítását valósították meg:

- Kállósemjénben 115 000 e Ft-ot, Kemecsen 48 013 e Ft-ot nyertek, és a szennyvízhálózat kiépítésére fordították.
- Nyírbogdányban 6 977 e Ft-ot szilárd burkolatú út építésére fordítottak.
- Nyíregyházán a 89 924 e Ft pályázati forrásból útépítést, útfelújítást, repülőtér fejlesztést, gimnázium rekonstrukciót, orvosi rendelő felújítást végeztek.
- Nyírtéten 1 855 e Ft-ot az általános iskola számítástechnikai oktatási színvonalának fejlesztésre fordították.
- Nyírtura önkormányzata is 1 855 e Ft-ot nyert az általános iskola számítástechnikai oktatási színvonalának fejlesztésre.
- Újfehértón 4 000 e Ft-ból a középiskola kollégiumának a fűtési rendszerét korszerűsítették.
- Vasmegyerén 2 224 e Ft-ot nyertek az általános iskola étkezőjének a korszerűsítésére.

1999-ben az agrár- és vidékfejlesztési programoknál egyaránt a munkahelyteremtő beruházásokat és a meglévő foglalkoztatott létszám megőrzését szolgáló piac és termékváltást elősegítő fejlesztések megvalósítását támogatta a Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Területfejlesztési Tanács. A számításom eredménye szerint a létrehozott egy új munkahelyre **1 790 e Ft** jutott. A fejlesztési programok hatására a **nettó árbevétel** a beruházást megelőző évhez képest **0,8 %-al** emelkedett. A megvalósított fejlesztések **hatására** az új termékből és szolgáltatásból származó árbevétel, az összes árbevétel **5 %-a** volt. A módosított termékből, szolgáltatásból **4 %** árbevétel keletkezett (3. táblázat). A fejlesztési programokat megvalósító szervezetek **79 %-ának** teljesült a terve. A beruházás megvalósítását döntően (**52%**) a kedvező piaci kilátás motiválta, pályázati forrás nélkül a vállalkozások **43 %-a** később valósította volna meg a fejlesztést, **27 %-a** pedig lemondott volna a fejlesztés megvalósításáról.

Az 1999-ben megvalósított fejlesztések eredménye és hatása

Megnevezés	1999
<i>A beruházások megvalósítására irányuló elhatározás (%)</i>	
Kedvező piaci kilátás	52
Termékszerkezet váltás szükségessége, a foglalkoztatottak létszámleépítésének elkerülése	21
A tevékenység jövedelmezősége motiválta a beruházást	3
Vonzó támogatási lehetőség	10
<i>Milyen szerepet töltött be a támogatás a beruházás létrehozásában? (%)</i>	
Támogatás nélkül is megvalósította volna	6
Támogatás nélkül később valósította volna meg	43
Támogatás nélkül lemondott volna a fejlesztésről	27
<i>Fejlesztések hatása (%)</i>	
Nettó árbevétel növekedés az előző évhez képest	0,8
Új termékből, szolgáltatásból származó árbevétel	5
Módosított termékből, szolgáltatásból származó árbevétel	4

Forrás: Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Területfejlesztési Tanács adatai alapján saját szerkesztés, 1999.

Agrárprogramok beruházásai, eredménye és hatása 2000-ben

a./ Gyümölcsültetvény telepítésre összesen 157 815,7 e Ft-ot nyertek a pályázók, melyből **824,4 ha** ültetvényt telepítettek (4. táblázat). Legnagyobb területen almát telepítettek; összesen 600,7 hektáron, melyhez 129 320,5 e Ft-ot nyertek. Meggyből 109,8 hektárt, dióból 34,4 hektárt, körtéből 22,1 hektárt, bodzából 16,6 hektárt, piros ribizliből 11 hektárt, fekete ribizliből 9,8 hektárt, szilvából 10,5 hektárt és egresből 9,5 hektárt telepítettek. Az egy hektárra jutó pályázati forrás mértéke az almánál volt a legmagasabb; **215 e Ft**. A többi nyolc gyümölcsfaj esetében **65** és **194 e Ft** között volt a hektáronként elnyert fejlesztési forrás.

b./ Mezőgazdasági gépvásárlási programra 34 944 e Ft fejlesztési forrást nyertek a Kistérségi Társaság településének pályázói. A program megvalósítására azért volt szükség, mert a térség mezőgazdasági gépparkja nagyon leamortizálódott, üzemeltetési költsége (javítás-karbantartás) igen magas, és minőségi munkavégzésre nem alkalmas.

c./ Erdőtelepítésre ebben az évben csak 5 175 e Ft fejlesztési forrást nyertek a pályázók. A telepített fák 54 %-a tölgy, 32 %-a akác, 14 %-a egyéb lágylombú faj volt.

A 2000-ben telepített gyümölcsültetvény fajonkénti megoszlása

Gyümölcsfaj megnevezése	Területe (ha)	Elnyert pályázati forrás (e Ft)	1 ha-ra jutó pályázati forrás (e Ft)
Alma	600,7	129 320,5	215
Meggy	109,8	13 359	121
Dió	34,4	3 477	101
Körte	22,1	4 301	194
Bodza	16,6	1 090	65
Piros ribizli	11	1 577	143
Fekete ribizli	9,8	1 477	150
Szilva	10,5	1 519,5	144
Egres	9,5	1 694,7	178
Összesen	824,4	157 815,7	191

Forrás: Fejlesztési Hírlevél adatai alapján saját számítás, 2000.

Vidékfejlesztési programok beruházásai, eredménye és hatása 2000-ben

a./ Kis- és középvállalkozások fejlesztési programjára 489 621 e Ft-ot nyertek a térségből. A fejlesztések magas feldolgozottsági fokú, nagy hozzáadott értékű termékek előállítását tették lehetővé. Nőtt a vállalkozások versenyképessége és piacrajutási esélye. Az elnyert forrásból 76 875 e Ft-ot a minőségbiztosítási rendszerek bevezetésére, fejlesztésére és kutatásfejlesztésre fordították.

b./ Környezetvédelmi beruházásokra, környezetkímélő eljárások bevezetésére 40 642 e Ft forrást nyert a Solex Kft és a Szabolcs Volán Rt.

c./ Turisztikai fejlesztéseket 16 070 e Ft pályázati forrás segítette három településén;

- Napkoron a Napkori Lovas Sport Egyesület 700 e Ft pályázati forrást fordított eszközbeszerzésre.
- Nyíregyházán a Suliexpo megrendezésére, szálláshelybővítésre, és a lovasturizmus feltételeinek javítására 12 370 e Ft pályázati forrást fordítottak.
- Nyírpazonyban 3 000 e Ft-ot nyertek falusi vendégház és kézművesház kialakítására.

d./ Nemzeti Örökségi Programok megvalósítására összesen 13 679 e Ft-ot nyertek az alábbi két településen:

- Nyíregyházán az evangélikus templom kupolájának felújítására, a református templom felújítására, a római katolikus templom rekonstrukciójára, a Sóstói Múzeumfalú rekonstrukciójára, valamint a Kistérségi Társaság 17 településén

lévő épített örökség felmérésére és rehabilitációs programjának elkészítésére összesen 12 673 e Ft-ot nyertek.

- Nyírpazonyban 1 006 e Ft-ból a műemlék templomot újítták fel.
- e./ Önkormányzati programokra összesen 361 523 e Ft-ot nyert a Kistérségi Társaság 12 önkormányzata. Az önkormányzatok az infrastrukturális fejlesztéseik mellett, a magas munkanélküliség és a magas szociális kiadások csökkentése érdekében közmunkaprogramokat szerveztek, melyre a Területfejlesztési Tanácstól nyertek fejlesztési forrást.
- Kállósejében a 9 684 e Ft pályázati forrást útépitésre és gyermekorvosi rendelő létrehozására fordították.
 - Kálmánházán 16 302 e Ft-ból iskola és óvodabővítést végeztek.
 - Kemecsen 6 210 e Ft-ot nyertek szennyvízhálózat építésre.
 - Kótajban 62 720 e Ft-ot fordítottak az általános iskola 8 tanteremmel történő bővítésére.
 - Nyíregyházán 200 885 e Ft-ot ivóvízhálózat bővítésére, csapadékelvezető rendszer kiépítésére, útépitésre, repülőtér fejlesztésre, a művészeti szakközépiskola rekonstrukciójára és egészségügyi infrastruktúrafejlesztésre fordítottak.
 - Nagycserkeszen 1 969 e Ft-ból az iskola számítástechnikai eszközökkel történő felszerelését végezték el.
 - Napkoron 30 165 e Ft-ot nyertek orvosi rendelő kialakítására, középület homlokzat felújításra és közhasznú foglalkoztatásra.
 - Nyírpazonyban 6 894 e Ft pályázati forrást a közhasznú foglalkoztatásra fordították.
 - Nyírtelken 14 617 e Ft-ot nyertek útépitésre.
 - Nyírturán 7 405 e Ft-ot a közmunkák dologi költségeire és a falugondnoki ellátáshoz szükséges gépkocsi beszerzésére fordították.
 - Újfehértón 3 500 e Ft-ból a főtér díszburkolását valósították meg.
 - Vas megye önkormányzata az általános iskola számítástechnikai fejlesztésre 1172 e Ft-ot nyert.

A 2000 évi fejlesztési programok megvalósításában a vizsgálatom szerint a legfőbb motiváló tényező volt a kedvező piaci kilátás (**59%**), a tevékenység jövedelmezősége (**23%**), a termékszerkezetváltás szükségessége (**14%**), és a vonzó támogatási lehetőség

(4%). Támogatás nélkül a pályázók **36%-a** lemondott volna a fejlesztésről, **27%-a** később valósította volna meg a fejlesztést.

A programok hatása: A pályázati forrásból megvalósított új termék vagy szolgáltatás a beruházást követő évben **25 %** árbevételt eredményezett. A beruházások döntő része jól átgondolt volt, és illeszkedett a Kistérségi Társaság hosszú távú fejlesztési tervéhez. A beruházással a pályázók **85 %-a** elérte az előzetesen eltervezett eredményt. A fejlesztés következtében létrejött új munkahelyekre **75 %-ban** munkanélkülieket vettek fel. A más munkáltatótól felvett dolgozók aránya **19 %** volt. Az új dolgozók **41 %-át** csak minimál bérrel, **38 %-át** átlagos szinten és **12 %-át** átlag bér sáv feletti keresettel alkalmazták. A felvett új dolgozók munkavégzésével a vállalkozások **70 %-a** elégedett, **20 %-a** nem volt elégedett, de tovább foglalkoztatta a felvett dolgozókat.

Agrárprogramok beruházásai és eredménye 2001-ben

a./ Mezőgazdasági gépvásárlásra a Kistérségi Társaság 16 településéről nyertek pályázati forrást a gazdák, összesen 72 159 e Ft-ot. A legtöbb forrás Nyíregyházára érkezett, 37 867 e Ft. A többi településen 10 e Ft alatt volt az új gépvásárlásra elnyert pályázati forrás mértéke (5. táblázat).

b./ Agrárgazdasági beruházást 219 915 e Ft pályázati forrásból valósítottak meg az alábbiak szerint:

- Apagyon 44 000 e Ft-ból új hűtőházat és burgonya-feldolgozót építettek, amely együtt járt új munkahelyek létrehozásával, valamint termelési integrációt hoztak létre.
- Kálmánházán 27 000 e Ft pályázati forrás segítségével takarmánytároló és keverő üzem létesítettek.
- Leveleken 27 000 e Ft-ot fordítottak zöldség-gyümölcs feldolgozó üzem létesítésére.
- Nyíregyházán 113 744 e Ft-ot nyertek hűtőház és biokonzervgyártó üzem létesítésére, valamint kutatásfejlesztésre.
- Újfehértón 8 171 e Ft pályázati forrás segítségével egy mocsaras területet tettek hasznosíthatóvá.

c./ Ültetvénytelepítésre ebben az évben kevés fejlesztési forrást nyertek a pályázók, összesen: 15 465 e Ft-ot. Az elnyert forrásból öt településen (Nyírbogdány, Nyíregyháza, Nyírpazony, Sényő és Újfehértó) **43,1 ha** gyümölcsültetvényt telepítettek,

melyből 23,5 ha alma, 6,1 ha meggy, 6 ha dió, 3,1 ha szőlő, 3 ha kajszibarack, 1 ha szeder, és 0,2-0,2 ha ribizke és málna volt.

d./ A területek öntözőberendezéssel történő ellátására 12 519 e Ft pályázati forrást nyertek a gazdák nyolc településén: Apagyon 451 e Ft-ot, Nyírbogdányban 610 e Ft-ot, Nyíregyházán 5 645 e Ft-ot, Nyírteleken 369 e Ft-ot, Nyírtúrán 3 113 e Ft-ot, Sényőn 205 e Ft-ot, Újfehértón 1 753 e Ft-ot és Vasmegyeren 373 e Ft-ot.

Az öntözésfejlesztésre két ok miatt volt szükség:

- A Kistérségi Társaság térségében az intenzív zöldség- és gyümölcskultúrák aránya nagyobb, mint a megye más területein. Az intenzív termesztés több vizet igényel, mint a hagyományos, ezért biztonságos termesztést csak öntözéssel lehet megvalósítani.
- A megváltozott időjárási feltételek miatt a tenyészidőszakban egyre gyakoribbá váltak a hosszú száraz periódusok, melynek a káros hatását csak öntözéssel lehet kivédeni.

5. táblázat

Agrárprogramok a Kistérségi Társaság településein 2001-ben

Település megnevezése	Gépeszerzés (e Ft)	Agrárgazdasági beruházás (e Ft)	Ültetvény-telepítés (e Ft)	Öntözés-fejlesztés (e Ft)
Apagy		44 000		451
Kállósemjén	2 949			
Kálmánháza	8 022	27 000		
Kemecse	534			
Kótaj	257			
Levelek	319	27 000		
Nagycsanak	1 242			
Napkor	973			
Nyírbogdány	4 231		874	610
Nyíregyháza	37 867	113 744	6 076	5 645
Nyírpazony	118		1 227	
Nyírtelek	2 408			369
Nyírtét	1 677			
Nyírtúra	1 513			3 113
Sényő	226		4 467	205
Újfehértó	7 418	8 171	2 821	1 753
Vasmegyer	2 405			373
Összesen:	72 159	219 915	15 465	12 519

Forrás: Fejlesztési Hírlevél, 2001

e./ A turizmusfejlesztési program keretében elnyert fejlesztési forrás döntő többségét ebben az évben a lovasturizmus feltételeinek javítására fordították. A lovasturizmus közvetetten kapcsolható a mezőgazdasághoz, ezért soroltam ezt a programot az agrárprogramok közé. A Kistérségi Társaság középtávú fejlesztési terve szerint a turizmus ágazat fejlesztésén belül a lovasturizmus fejlesztése szerepel az első helyen. A Kistérségi Társaság szeretne a lótaratás, lovagoltatás, lovassport és a lovasturizmussal

kapcsolatos komplex fejlesztést végrehajtani. A tervnek megfelelően ebben az évben az elnyert pályázati forrásból öt településen az alábbi programokat valósították meg:

- Kemeccsén 18 054 e Ft-ból falusi és lovasturisztikai szálláshelyet alakítottak ki.
- Kótajban 5 000 e Ft-ot nyertek fedett lovarda és korszerű lovas istálló építésére.
- Leveleken 4 000 e Ft-ot nyertek a lovasturizmus feltételeinek javítására.
- Napkoron 10 796 e Ft-ból falusi vendégházat alakítottak ki. Megszervezték a „Napkori Napok” című rendezvényt, és lovasturizmusra alkalmas lóistállót újítottak fel.
- Nyíregyházán 71 135 e Ft-ot nyertek turizmusfejlesztésre, melyet lovardaépítésre, lovasturisztikai szolgáltatások fejlesztésére, lovasturizmushoz kapcsolódó szálláshely bővítésére, a Mandala Dalszínház nyári előadásainak megrendezésére és a „Vakáció 2002. Nemzetközi Utazási Kiállítás” megrendezésére fordítottak.

Vidékfejlesztési programok beruházásai és eredménye 2001-ben

a./ Nemzeti örökség megőrzési programokra összesen 27 475 e Ft-ot nyertek az alábbi településeken:

- Kállósemjénben 6 020 e Ft-ot nyertek a református, római- és görögkatolikus templomok tornyainak felújítására.
- Leveleken 2 103 e Ft pályázati forrást a „Molnár kúria” felújítására fordították.
- Napkoron a 2 500 e Ft fejlesztési forrásból a római katolikus templom kertjének rendezését végezték el.
- Nyírbogdányban a helyi védettségű műemlékház felújítására 6 247 e Ft pályázati forrást nyertek.
- Nyíregyházán a Krúdy ház homlokzatát, a zsinagóga és műemlék lakóépületek felújítását végezték el a 9 952 e Ft fejlesztési forrásból.

b./ Vállalkozásfejlesztési programokra összesen 661 287 e Ft-ot nyertek a pályázók. Az elnyert forrást új gépek, berendezések vásárlására, új munkahelyek létrehozására és minőségbiztosítási rendszerek bevezetésére fordították. A vizsgálatom szerint a fejlesztések hatására nőtt a vállalkozások versenyképessége és árbevétele. A fejlesztés eredményeként **204** új munkahely jött létre, melyből **57 fő**, azaz a foglalkoztatottak **27 %-a** regisztrált munkanélküli volt. Az egy új munkahelyre jutó fejlesztési forrás **576 e Ft** volt.

c./ Önkormányzati programok: A Kistérségi Társaság 13 önkormányzata nyert pályázati forrást az infrastruktúrális programjainak megvalósításához. Az elnyert 748 353 e Ft-ot főként oktatási infrastruktúrafejlesztésre, az egészségügyi és szociális szolgáltatások javítására, és közmunkaprogramok megvalósítására fordították az alábbiak szerint:

- Apagyon szociális foglalkoztatás keretében az általános iskola tetőterének felújítását és utépítést végeztek. A munkálatokhoz 14 937 e Ft-ot nyertek.
- Kálmánházán 6 997 e Ft-ot nyertek, és közmunkával középület felújítást végeztek.
- Kemecsén az általános iskolában számítógépes oktatótermet alakítottak ki az elnyert 1 536 e Ft-ból.
- Kótajban az egészségház bővítéséhez 2 964 e Ft forrást nyertek.
- Leveleken 80 185 e Ft-ból szabadidő centrumot alakítottak ki a leveleki tónál.
- Nagycserkesz önkormányzata utépítésre 9 000 e Ft-ot nyert.
- Nyírbogdányban helyi védettségű műemlék épületet újítottak fel az elnyert 12495 e Ft-ból.
- Nyíregyháza önkormányzata az elnyert 505 269 e Ft pályázati forrásból utépítést, csapadék csatornaépítést, a megyeháza előtti tér átépítését, színház rekonstrukciót, a botanikus kert főépületének átalakítását, orvosi műszer beszerzést végzett, valamint városrendezési tervet készített.
- Nyírpazony a 16 909 e Ft pályázati forrást közmunkával megvalósított középület-felújításra fordította.
- Nyírtelek önkormányzata ebben az évben 86 606 e Ft pályázati forrásból iskola felújítást és utépítést végzett, valamint megteremtette a feltételeket az orvosi ügyelet kialakításához.
- Nyírtéten az általános iskola fűtési rendszerének korszerűsítéséhez és a szociális házigondozás kialakításához nyertek 11 254 e Ft fejlesztési forrást.
- Nyírturán 6 279 e Ft-ot nyertek a közmunka dologi költségeinek finanszírozásához.
- Vasmegyeren csapadékvíz elvezető rendszer kiépítéséhez és óvoda rekonstrukcióhoz nyertek 10 831 e Ft pályázati forrást.

Agrárprogramok beruházásai és eredménye 2002-ben

a./ Agrárgazdasági beruházások megvalósítására 637 546 e Ft fejlesztési forrást nyertek a Kistérségi Társaság pályázói a Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Területfejlesztési

Tanáctól és a Földművelésügyi és Vidékfejlesztési Minisztériumtól. A fejlesztések piacképes termékek előállítását, az elavult gépek-berendezések cseréjét és a régi munkahelyek megtartását, valamint új munkahelyek létrehozását tették lehetővé. Ebben az évben tizenegy településén nyertek fejlesztési forrást az agrárvállalkozók az alábbiak szerint:

- Apagyon 28 999 e Ft-ból gyümölcsfeldolgozó üzemet létesítettek.
- Kállósemjénben az elnyert 12 027 e Ft-ot szarvasmarha telep építésére fordították.
- Kálmánházán a takarmánygyártás technológiájának fejlesztésére kaptak 20 675 e Ft fejlesztési forrást a gazdák.
- Kemeccsén az elnyert 16 775 e Ft pályázati forrást konzervgyártó-kapacitásfejlesztésre és silótér bővítésére fordították.
- Kótajban gyümölcssosztályozó építésére 12 423 e Ft-ot nyertek a gazdák.
- Nagycserkeszen 4 538 e Ft-ból hűtőtárolót létesítettek.
- Napkoron a 9 644 pályázati forrást vadaskert létesítésére fordították.
- Nyírbogdányban biosertés telepet hoztak létre 2 330 e Ft fejlesztési forrás segítségével.
- Nyíregyházán 421 094 e Ft-ot nyertek és az alábbi beruházásokat valósították meg: állattartó telepeket (juh, sertés, vágónyúl), gyümölcstárolót- és manipulálót létesítettek, az Ipari Parkban húsfeldolgozót és húsüzemet építettek.
- Nyírtelken libatenyésztő telep kialakításához 10 100 e Ft-ot nyertek.
- Újfehértón az elnyert 127 940 e Ft-ból hűtőházat, dohányszárítót, géptárolót, terménytárolót és állattartó telepeket építettek (FVM ÉRTESÍTŐ, 2002; FEJLESZTÉSI HÍRLEVÉL, 2002).

b./ Gyümölcsültetvény telepítési program megvalósítására 2002-ben a Kistérség Társaság településének gazdálkodói összesen 911 645 e Ft pályázati forrást nyertek a Földművelésügyi és Vidékfejlesztési Minisztériumtól, melyből **616,50 hektár** ültetvényt telepítettek (6. táblázat). Az egy hektárra jutó fejlesztési forrás **1 478,6 e Ft** volt. (Ez évben hétszer több fejlesztési forrást kaptak a gazdák egy hektár gyümölcsültetvény telepítésre, mint 2000-ben.)

Az újtelepítésű ültetvény fajonkénti elemzése alapján megállapítottam, hogy legnagyobb területen almát (300,36 ha) és meggyet (148,80 ha) telepítettek a gazdák. Diót 48,54 hektáron, cseresznyét 38,3 hektáron, fekete és piros ribizlit 17,95 és 13,5

hektáron és szilvát 14,7 hektáron telepítettek. Az őszibarack, bodza, egres és feketeszeder területe 10 hektár alatt volt.

6. táblázat

A 2002-ben telepített gyümölcsültetvény fajonkénti megoszlása

Gyümölcsfaj neve	Területe (ha)
Alma	300,36
Meggy	148,80
Dió	48,54
Cseresznye	38,30
Fekete ribizli	17,95
Piros ribizli	13,50
Körte	15,37
Szilva	14,70
Őszibarack	9,80
Bodza	6,70
Egres	1,50
Fekete szeder	1,00
Összesen:	616,50

Forrás: FVM Értesítő, 2002

Pályázati forrásból történő ültetvénytelepítést 13 településen végeztek a 7. táblázatban foglaltak szerint:

7. táblázat

Ültetvénytelepítés a Kistérségi Társaság településein 2002 évben

Település megnevezése	Elnyert pályázati forrás (e Ft)	Telepített ültetvény (ha)
Apagy	23 961	22,7
Kállósemjén	40 704	28,6
Kálmánháza	13 077	7,5
Kemecse	4 008	2,6
Kótaj	37 787	29,8
Levelek	25 242	18,3
Napkor	21 620	18,2
Nyíregyháza	557 778	339,5
Nyírtelek	50 837	47,5
Nyírtét	19 853	18,7
Nyírtura	20 677	16,5
Sényő	60 259	39,6
Újfehértó	35 842	27,0
Összesen:	911 645	616,5

Forrás: FVM Értesítő LIII. évfolyam 13.szám.

A legtöbb forrást Nyíregyházán nyerték (557 778 e Ft-ot), melyből a legtöbb gyümölcsültetvényt telepítették 339,6 hektárt. Sényőn 60 259 e Ft-ból 39,6 ha, Nyírteleken 50 837 e Ft-ból 47,5 ha, Kótajban 37 787 e Ft-ból 29,8 ha és Újfehértón 35842 e Ft-ból 27 ha gyümölcsültetvényt telepítettek.

Apagyon, Leveleken, Napkoron és Nyírturán 20 000 és 30 000 e Ft között, Kálmánházán, Kemecsen, és Nyírtéten 20 000 e Ft alatt volt az ültetvénytelepítésre fordított pályázati forrás. A telepített gyümölcsültetvény nagysága 2,6 és 22,7 hektár között volt ezen a hét településen.

c./ Erdősítési programra 15 településéről összesen 271 360 e Ft-ot nyertek a pályázók. A legtöbb forrást Nyíregyházán fordították erdősítésre, összesen 213 056 e Ft-ot. 14 településen 20 000 e Ft alatt volt az erdősítésre elnyert pályázati forrás. Nagycserkesz és Vasmegyer településeken 2002-ben nem telepítettek erdőt pályázati forrásból (FVM ÉRTESÍTŐ, 2003).

d./ Kutatásfejlesztésre és biológiai alapok fejlesztésére két kutatóintézetben (Debreceni Egyetem ATC Nyíregyházi Kutató Központja és Újfehértói Gyümölcstermesztési Kutató Intézet) összesen 62 912 e Ft-ot, Napkoron 3 000 e Ft-ot nyertek. Az elnyert forrást termesztéstechnológia fejlesztésére és új növény- valamint gyümölcsfajták előállítására fordították (FVM ÉRTESÍTŐ, 2003; FEJLESZTÉSI HÍRLEVÉL, 2002).

e./ Öntözés-melioráció megvalósítására 7 településen (Kálmánházán 245 e Ft-ot, Kemecsen 1 099 e Ft-ot, Kótajban 1 282 e Ft-ot, Nyírbogdányban 1 343 e Ft-ot, Nyíregyházán 3 847 e Ft-ot, Nyírpazonyban 322 e Ft-ot és Újfehértón 1 073 e Ft-ot) összesen 9 211 e Ft-ot nyertek a pályázók. A program keretében végeztek talajjavítást, létesítettek esőztető öntözőberendezést szántóföldön, és csepegtető öntözőberendezést zöldség- és gyümölcskultúrában. A fejlesztés **eredményeként** az öntözőberendezéssel ellátott területeken biztonságosabbá vált a termelés.

f./ Az Európai Unió „PHARE” előcsatlakozási alapjából, Nyíregyházán 3 pályázó összesen 18 825 e Ft-ot nyert, melyet kistérségi programok megvalósítására, környezetvédelemre és agrároktatásra fordítottak (<http://www.fvm.hu>).

g./ Gazdaképzési programra azért van szükség, mert a mezőgazdasági foglalkoztatottak szakképzettsége, a megváltozott piaci körülményekhez való alkalmazkodó és kezdeményező készségük nem megfelelő. A mezőgazdasági foglalkoztatottak közül kevesebb, mint 10 %-nak felsőfokú, 60 %-nak középfokú, 34 %-nak alacsony fokú végzettsége van. Az egyéni vállalkozók iskolai végzettsége még ennél is rosszabb. A gazdaképzési program célja a gazdák elméleti és gyakorlati ismereteinek bővítése, melyet támogatott a Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Területfejlesztési Tanács és a Földművelésügyi és Vidékfejlesztési Minisztérium is.

„A gazdálkodás eredményességét segítő ismeretátadás támogatása” címén a Kistérségben összesen 54 823 e Ft-ot nyertek az alábbi településeken:

- Nagycserkeszen a Penta Família Zöldség-Gyümölcs Szövetkezet 220 e Ft-ot nyert a gazdaképzésre.
- Újfehértón a Gyümölcskutató és Szaktanácsadó Kht. 250 e Ft-ból szervezett gazdaképzést.
- Nyíregyházán a Nyíregyházi Főiskola, a Re-Okta Stúdió Bt., a Lippai János Mezőgazdasági Szakközépiskola szervezett Ezüstkálászos Gazdatanfolyamokat.

A képzésekre összesen 54 353 e Ft-ot nyertek a pályázók (FVM Értesítő, 2003).

h./ Kistérségi Agrárnapok rendezvénysorozat: 2002-ben a Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Területfejlesztési Tanácstól egy „MFC”-s pályázaton 1 500 e Ft-ot nyertem, melyből **„Kistérségi Agrárnapokat”** szerveztem a Kistérségi Társaság négy településén: Nyíregyházán, Apagyon, Újfehértón és Nyírbogdányban. A négy település polgármestere a rendezvény helyszíneit (előadó termeket) ingyen a rendelkezésemre bocsátotta. A rendezvénysorozat lebonyolításában megbízottként részt vett az Első Nyírségi Fejlesztési Társaság. A „Kistérségi Agrárnapok” rendezvénysorozat fő célja volt a térségben gazdálkodók versenyképességének javítása, az Európai Unió agrárstratégiájának, pályázati rendszereinek megismertetése. A gazdák tájékoztatást kaptak még a legújabb agrárkutatói eredményekről, az alternatív növénytermesztésről, biogazdálkodásról, az agrárkörnyezetvédelmi programba való belépés feltételeiről, és a termelési értékesítési szövetkezetek létrehozásának lehetőségéről.

Az előadások megtartására az alábbi szervezetektől kértem fel előadókat: Földművelésügyi és Vidékfejlesztési Minisztérium, Észak-Alföldi Regionális Vidékfejlesztési Iroda, Észak-Alföldi Regionális SAPARD Iroda, Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Agrárkamara, Földművelésügyi és Vidékfejlesztési Minisztérium Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Hivatala, Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Nemzeti Földalap Hivatal, Nyíregyházi Főiskola, Újfehértói Gyümölcstermesztési Kutató és Szaktanácsadó Kht., Első Nyírségi Fejlesztési Társaság, Debreceni Egyetem Agrártudományi Centrum Nyíregyházi Kutató Központja.

A „Kistérségi Agrárnapok” rendezvénysorozaton több száz gazda vett részt.

Vidékfejlesztési programok beruházásai 2002-ben

a./ Turizmusfejlesztési program megvalósítására 23 856 e Ft-ot nyertek három településén: Apagyon 8 600 e Ft-ból a Gála Panzió felújítását, Napkoron 12 200 e Ft-ból a Napkelte Panzió bővítését, korszerűsítését végezték el. Nyíregyházán 3 056 e Ft-

ből új munkahelyek bevonásával szálláshelybővítést valósítottak meg (FEJLESZTÉSI HÍRLEVÉL, 2002).

b./ Nemzeti Örökségi Programra 10 088 e Ft-ot nyertek Leveleken és Nyíregyházán. Leveleken a római katolikus templomot, Nyíregyházán az evangélikus templomot újítták fel az elnyert forrásból.

c./ Kis-és középvállalkozások fejlesztésére a Kistérségi Társaság településeinek ipari vállalkozásai összesen 53 8521 e Ft-ot nyertek, és új munkahelyek létrehozására, technológiai-, és gyártókapacitás fejlesztésére, minőségbiztosítási rendszerek bevezetésére, innovációs stratégia készítésére és szakemberképzésre fordították.

d./ Környezetvédelmi beruházások elvégzésére 97 953 e Ft-ot nyert két vállalkozás: A Kelet Agrosz Kft szennyvízkezelési és vízviszaforgató technológia kiépítést, a Nyírbogdányi Bogdány Petrol Kft. víztakarékos és légszennyeződést csökkentő infrastrukturális beruházást végzett.

e./ Önkormányzati programokra a Kistérség 13 településén összesen 896 781 e Ft-ot nyertek, és iskolaépítésre-, felújításra, út, szennyvíz-csatarnahálózat építésére, szociális intézmény kialakítására és közmunkaprogramokra fordították.

- Apagy önkormányzata közmunkaprogramokra és szociális gondozási központ létesítésére 27 226 e Ft-ot nyert.
- Kálmánházán a 6 236 e Ft fejlesztési forrást művelődési ház felújítására fordították.
- Kemeccsén iskolaépítésére 72 720 e Ft pályázati forrást nyertek.
- Levelek önkormányzata 42 459 e Ft-ot nyert a közmunkaprogramok anyagköltségére és iskola felújításra.
- Napkoron a 6 804 e Ft forrást útépitésre fordították.
- Nyíregyházán iskolaépítést, kollégium felújítást, tornaterem építést, egészségügyi intézmény korszerűsítést, botanikus kert rekonstrukciót és szennyvízhálózat bővítést végeztek a 384 923 e Ft pályázati forrás segítségével.
- Nyírpazony önkormányzata a szennyvízhálózat kiépítésére és középület felújításra nyert 110 692 e Ft fejlesztési forrást.
- Nyírtelken 20 550 e Ft-ból iskola felújítást és útépitést valósítottak meg.
- Nyírtéten az önkormányzat közmunkások foglalkoztatására nyert 5 185 e Ft forrást.
- Nyírturán 3 487 e Ft-ot fordítottak középület felújításra.
- Sényőn a szociális intézmény eszközfejlesztésére 2 500 e Ft-ot nyertek.

- Újfehértó önkormányzata útépítésre, az általános iskola 10 tanteremmel történő bővítésére és hulladéklerakó telep építési tervének elkészítésére 198 950 e Ft-ot nyert.
- Vas megyerén a 15 049 e Ft fejlesztési forrást szociális célokra fordították.

Agrárprogramok beruházásai és eredménye 2003-ban

A Kistérségi Társaság pályázói a megvalósított fejlesztési programjaikhoz a Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Területfejlesztési Tanácstól, a Földművelésügyi és Vidékfejlesztési Minisztériumtól és az Európai Unió előcsatlakozási alapjából nyertek fejlesztési forrást 2003-ban.

a./ Gyümölcsültetvény telepítési program megvalósítására, a Kistérség 13 településén 938 921 e Ft fejlesztési forrást nyertek a gazdák, melyből 688,3 hektár ültetvényt telepítettek. Az egy hektárra jutó pályázati forrás 1 364,1 e Ft volt (8. táblázat). A legtöbb fejlesztési forrás Nyíregyházára érkezett, 670 353 e Ft. 40 000 és 60 000 e Ft között volt az ültetvénytelepítésre nyert fejlesztési forrás Kemecsén, Kótajban, Sényőn és Újfehértón. Apagyon, Kálmánházán, Leveleken, Nagycserkeszen, Napkoron, Nyírtelken és Nyírturán 18 000 e Ft alatt volt az ültetvénytelepítésre nyert pályázati forrás.

A gyümölcsültetvény fajonkénti vizsgálata alapján megállapítottam, hogy a legnagyobb területen, 422,5 ha-on almát telepítettek (az összes terület 61 %-án). Második helyen a szilva áll, melynek területe 113,47 hektár volt. Ezt követi a körte (26,5 ha), cseresznye (25,02 ha), dió (23,7 ha), meggy (15,46 ha), őszibarack (14,76 ha), bodza (12 ha), piros ribizli (11,93 ha) és a málna (10,2 ha). A szamóca, egres és szőlő területe 7 ha alatt volt. A 2002-ben és 2003-ban telepített gyümölcsültetvény gyümölcsfajonkénti arányát összehasonlítva az alábbiakat állapítottam meg:

Mindkét évben, a legnagyobb mértékben almát telepítettek a gazdák. 2002 évben az alma után meggyet telepítettek a legnagyobb területen, 2003 évben pedig az alma után a szilva területe volt a legnagyobb. Ez azzal magyarázható, hogy 2002-ben alacsony volt a meggy ára és a meggy iránti kereslet. A gazdák nehezen tudták értékesíteni a megtermelt meggyet, ezért a következő évben a meggy helyett inkább szilvát telepítettek.

8. táblázat

Pályázati forrásból telepített gyümölcstetvény területe 2003-ban

Gyümölcsfaj megnevezése	Területe (ha)
Alma	422,50
Szilva	113,47
Körte	26,50
Cseresznye	25,02
Dió	23,70
Meggy	15,46
Őszibarack	14,76
Bodza	12,00
Piros ribizli	11,93
Málna	10,20
Szamóca	6,30
Egres	4,90
Szőlő	2,20
Összes terület, ha	688,30
Elnyert fejlesztési forrás, e Ft:	938 921
1 hektárra jutó pályázati forrás, e Ft:	1 364,10

Forrás: FVM Értesítő (2003) adatai alapján saját szerkesztés

b./ Halgazdálkodási támogatás forrását (4 790 e Ft-ot) Nyíregyházán a horgászto halpótlására fordították (FVM ÉRTESÍTŐ, 2003).

c./ Erdőtelepítésre ebben az évben alig érkezett pályázati forrás a térségbe. Erdészeti támogatás címén csak a Nyírerdő RT. nyert (9 000 e Ft-ot), melyet a Nyíregyházi parkerdő fenntartására fordított.

d./ Kutatás-fejlesztési célra két kutatóintézet (Nyíregyházán 11 300 e Ft-ot, Újfehértón 13 860 e Ft-ot) nyert. Az elnyert forrást növénynevelésre, termesztéstechnológiai kutatásokra és a biológiai alapok fejlesztésére fordították (FVM ÉRTESÍTŐ, 2003).

e./ Az Európai Unió SAPARD forrásából négy településen (Kemecse, Napkor, Nyíregyháza, Sényő) összesen 149 796 e Ft-ot nyertek a pályázók, melyből fejőházat, mezőgazdasági utat és hűtőtárolót építettek, valamint informatikai rendszer kiépítését és minőségbiztosítási rendszer bevezetését valósították meg (<http://www.fvm.hu>).

f./ Agrárgazdasági beruházásokra 608 881 e Ft-ot nyertek mezőgazdasági vállalkozók a Földművelésügyi és Vidékfejlesztési Minisztériumtól és a Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Területfejlesztési Tanácstól, és az alábbi fejlesztéseket valósították meg:

- Kemecsen és Nyírtúrán 76 500 – 76 500 e Ft-ból, Kótajban 60 000 e Ft-ból paradicsom feldolgozó és sűrítmény előállító üzemeket létesítettek. A beruházás

eredményeként új munkahelyek jöttek létre és feldolgozzák a helyben, valamint a környező településeken termelt paradicsomot.

- Leveleken gyümölcstárolót építettek és telephelyet létesítettek a 12 765 e Ft pályázati forrás segítségével.
- Napkoron 8 593 e Ft-ból gyümölcsmanipuláló gépsort vásároltak. A fejlesztés lehetővé tette, hogy a piaci igényeknek megfelelően tudják csomagolni a megtermelt zöldséget és gyümölcsöt.
- Nyíregyházán 248 641 e Ft-ot nyertek agrárgazdasági beruházásokra és hűtőházat, gabonátárolót, raktárt, géptárolót, csemegekukorica- és gyógynövény-feldolgozót építettek, valamint húskészítménygyártó technológiát és a kenyérgyártás technológiáját fejlesztették.
- Nyírtéten a dohánytermelés infrastruktúrális hátterének megteremtéséhez nyertek 3 000 e Ft fejlesztési forrást.
- Újfehértón 64 382 e Ft-ot fordítottak zöldségtároló építésére és sütőipari üzem fejlesztésére.

A Kistérségi Társaság agrárvállalkozásai ebben az évben pályázati forrásból olyan feldolgozó üzemeket létesítettek, amely a megtermelt zöldség, gyümölcs, hús és kenyérgabona tárolására, feldolgozására és csomagolására alkalmas. A termékek magasabb feldolgozottsági szinten történő értékesítésével nagyobb jövedelmet érhetnek el a termelők (FVM ÉRTESÍTŐ, 2003).

Vidékfejlesztési programok beruházásai 2003-ban

a./ A turizmusfejlesztési program keretében ebben az évben főként turisztikai szálláshelybővítésre és nemzetközi kiállítások megrendezésére nyertek pályázati forrást a vállalkozások.

- Leveleken a „Leveleki Tóparti Napok” rendezvénysorozatot 1579 e Ft-ból valósították meg.
- Napkoron a „Bölléerverseny” megrendezését finanszírozták 1 000 e Ft pályázati forrásból. Ez a rendezvény évről-évre egyre több látogatót vonz. A legutóbbi Bölléerversenyen már külföldi csapatok is részt vettek.
- Nyíregyházán 209 188 e Ft-ot nyertek a pályázók turisztikai fejlesztésekre, rendezvények megszervezésére. Az elnyert forrást turisztikai szálláshely és Park Hotel bővítésére, a Bihari Lovas Panzió létesítésére, „Vidor Fesztivál”, „Vakáció IX. Nemzetközi Utazási Kiállítás”, „Mandala Nyár” előadása, „Tirpák

Hétvége”, „Kelet-Nyugat Nemzetközi Kiállítás”, „Nyírségi Ízek Kistérségi rendezvénysorozat” megszervezésére fordították.

- Újfehértón a „Napraforgó Fesztivál” lebonyolítására 2 050 e Ft-ot nyertek a szervezők.

b./ A Nemzeti Örökségi Program (NÖP) keretéből csak Nyíregyháza önkormányzata nyert 11 000 e Ft-ot, melyet védett műemlékek felújítására fordított.

c./ Az utóbbi években a megyénkben is egyre nő a friss diplomás munkanélküliek száma. A diploma megszerzése után a fiatalok jelentős része nem jön vissza a megyébe, hanem a fejlettebb régiókban (Közép Magyarországi Régió, Dunántúli Régió) helyezkedik el. A tények ismeretében a Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Területfejlesztési Tanács 20 876 e Ft fejlesztési forrást különített el a friss diplomások elhelyezkedésének támogatására. A rendelkezésre álló fejlesztési forrás nem volt elegendő a probléma megoldására, de már az is eredmény, hogy felismerték a problémát. A Kistérségből a diplomás fiatalok elhelyezkedésének támogatására két település (Nyíregyháza és Nyírtelek) önkormányzata, intézmények, társulások, KHT-k és civil szervezetek nyertek fejlesztési forrást.

d./ Kis- és középvállalkozások fejlesztésre a Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Területfejlesztési Tanácstól 906 294 e Ft-ot nyertek az ipari vállalkozások. A fejlesztési forrást úgy nyerhették el, ha a beruházás új munkahelyek létrehozásával is együtt járt. A program hatására nőtt a vállalkozások versenyképessége és árbevétele. A legtöbb forrást Nyíregyházán nyerték összesen 853 212 e Ft-ot. Apagyon, Kállósejmenben, Kálmánházán, Nyírbogdányban és Újfehértón a vállalkozások által elnyert forrás 6 200 és 22 000 e Ft között volt (FEJLESZTÉSI HÍRLEVÉL, 2003).

e./ Önkormányzati programok:

2003 évre a Kistérségi Társaság településeinek többségében a legfontosabb infrastruktúra, mint az ivóvíz-, gáz-, és szennyvízhálózat részben vagy teljesen kiépült. Az önkormányzatoknak a legnagyobb gondot és terhet a munkanélküliek szociális segélyezése jelentette. Ezért a legtöbb önkormányzat kapott fejlesztési forrást közmunkaprogramok megvalósítására. Településrendezési terv készítésére is nyert fejlesztési forrást néhány önkormányzat.

- Apagy és Kállósejmen önkormányzatai 7 057 e Ft-ot nyertek településrendezési terv készítésére.
- Kálmánháza 7 196 e Ft-ot, Kemece 9 590 e Ft-ot, Nyírtét 8 349 e Ft-ot nyert közmunkaprogramra és településrendezési terv készítésére.

- Kótaj 2 034 e Ft-ot, Nagycserkesz 5 199 e Ft-ot fordított közmunkaprogramra.
- Levelek településen 19 725 e Ft-ból iskola és középület felújítást, akadálymentesítést, útfelújítást és közmunkaprogramot valósítottak meg.
- Napkor önkormányzata 13 128 e Ft-ot nyert, melyből ravatalozó felújítást, az általános iskola informatikai fejlesztését és közmunkaprogramot valósított meg.
- Nyíregyháza város önkormányzata közmunkaprogramot, településrendezési tervet, állatmenhely felújítást, iskola felújítást, egészségügyi központ kialakítást, csapadékvíz elvezető csatornát, szennyvízhálózat bővítést, veszélyes hulladék-ártalmatlanítást és hulladékgazdálkodási tervkészítést végzett az 505 097 e Ft pályázati forrásból.
- Nyírpazony településrendezési terv készítésére és útépítésre fordította a 10 929 e Ft pályázati forrást.
- Nyírtelken iskola-felújításra, közmunkaprogramra és szennyvízhálózat kiépítésének tervezésére fordították a 11 639 e Ft fejlesztési forrást.
- Nyírtura önkormányzata a 27 400 e Ft fejlesztési forrást út és autóbusz megálló építésére, közmunkaprogramra és településrendezési terv készítésére használta fel.
- Sényő szociális foglalkoztatásra, közmunkaprogramra és településrendezési tervkészítésre nyert 5 969 e Ft fejlesztési forrást.

A közmunkaprogram a munkanélküliek kis részének foglalkoztatását segítette. Az önkormányzatok közül 11 kapcsolódott be a közmunkaprogramba, és összesen 23 984 e Ft-ot nyert. Az elnyert forrás településenként 5, ill. 6 fő foglalkoztatását segítette. Az egy foglalkoztatottra (közmunkásra) jutó pályázati forrás 390 és 439 e Ft között volt.

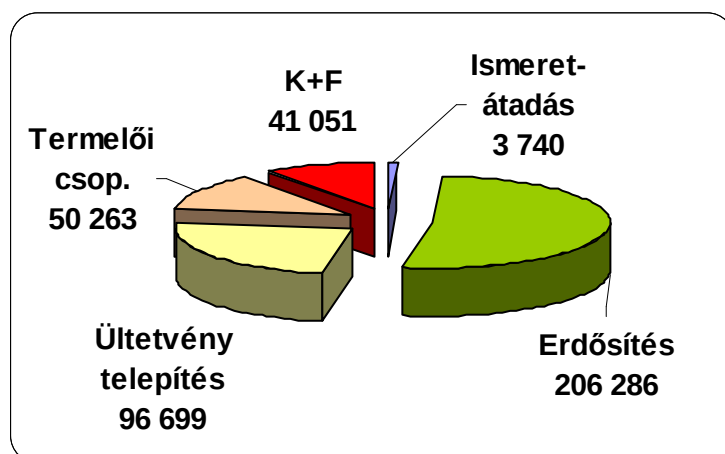
A közmunkaprogram **eredményeként** a Kistérségi Társaság térségében összesen **56 főt** foglalkoztattak. A közmunkaprogram **hatására** 56 főnek, illetve a családjának biztos jövedelme volt, melynek következtében csökkent az önkormányzatok szociális kiadása.

Agrárprogramok beruházásai, eredménye és hatása 2004-ben

Ebben az évben a Kistérségi Társaság térségének pályázói a Földművelésügyi és Vidékfejlesztési Minisztériumtól és az Európai Unió előcsatlakozási alapjából (SAPARD) nyertek fejlesztési forrást az agrárprogramjaikhoz.

a./ A gazdálkodás eredményességét segítő ismeretátadásra két településen, Nagycserkeszen és Újfehértón nyertek fejlesztési forrást a gazdák:

- A „Penta Família Zöldség-Gyümölcs Értékesítő Szövetkezet 340 e Ft-ot nyert, melyet a „Nagycsérkeszi Dinnyenapok” megrendezésére fordított (6. ábra, 4. melléklet).
 - Az „Almatermesztők Szövetsége” 3 400 e Ft pályázati forrásból a gyümölcsstermesztők részére szervezett képzést.
- b./ Kutatás-fejlesztési célra elnyert 16 567 e Ft fejlesztési forrás két kutatóintézet (Debreceni Egyetem ATC Nyíregyházi Kutató Központ és az Újfehértói Gyümölcsstermesztési Kutató Kht.) nemesítési munkáját és technológiafejlesztését segítette.

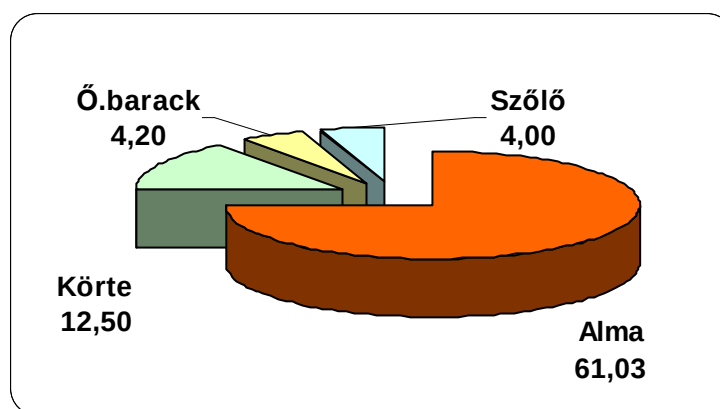

6. ábra: Agrárprogramok 2004-ben (e Ft)

Forrás: FVM Értesítő, 2004.

- c./ Erdőtelepítési, fásítási, erdőszerkezet-átalakítási beruházások megvalósítására 206286 e Ft pályázati forrást nyertek. A legtöbb forrást a Nyíregyházi és Napkori gazdák nyerték (137 189 és 38 851 e Ft-ot). A többi településen 10 000 e Ft-nál kevesebb pályázati forrást fordítottak erdőtelepítésre.
- d./ Ültetvénytelepítésre 96 699 e Ft nyertek, melyből összesen **81,73 hektár** gyümölcsültetvényt telepítettek (7. ábra). Az egy hektárra jutó pályázati forrás **1 183 e Ft** volt. A Kistérségi Társaság négy településén az alábbi gyümölcsfajokat telepítették:
- Nyíregyházán 50 858 e Ft-ból 23,03 ha almát, 4,2 ha őszibarackot és 12,5 ha körtét,
 - Napkoron 7 661 e Ft-ból 4 ha szőlőt,
 - Kemecsén 19 306 e Ft-ból 22 ha almát,
 - Kótajban 18 874 e Ft-ból 16 ha almát telepítettek.
- Az adatokból kitűnik, hogy a telepített gyümölcsültetvény 74,7 %-a alma, 15,3 %-a körte, 5 %-a őszibarack és 5 %-a szőlő volt.

A 2004 évben a gyümölcsültetvény telepítésre nyert fejlesztési forrás csaknem tizede volt az előző években nyert fejlesztési forrásnak. A telepített gyümölcsültetvény területe az előző években telepített ültetvény területének csak 20 %-a volt.

7. ábra: A gyümölcsültetvény fajonkénti megoszlása (ha)

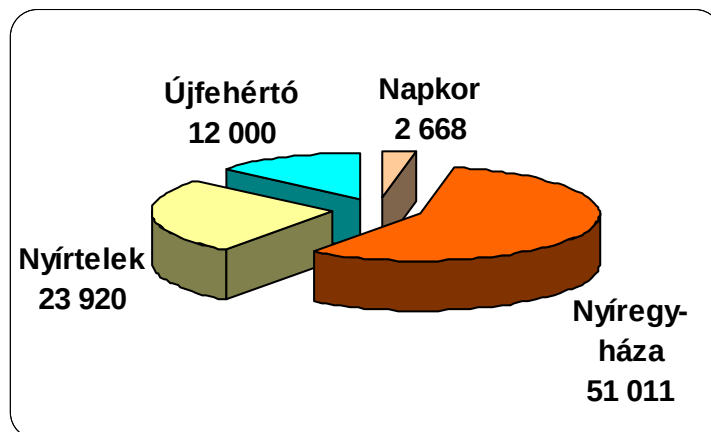
Forrás: FVM Értesítő, 2004.

e./ Termelői csoportok létrehozásának támogatására 50 263 e Ft-ot nyert két szervezet; a Nyírségi Fehérakácméz Méhészeti Szövetkezet (44 263 e Ft-ot) és a Nyírségi Dohány Termelői Csoport Kft. (6 000 e Ft-ot). A termelői csoportok megalakulását a 85/2002 (IX.18.) számú FVM rendelet tette lehetővé, melyet a 81/2004. (V.4.) FVM rendelettel módosítottak. Termelői csoportok szerveződhetnek közös beszerzésre, termelésre, tárolásra és értékesítésre. Az összefogás a kevesebb pénzzel rendelkező gazdák számára is lehetővé teszi egy-egy nagyteljesítményű, drága gép beszerzését. Azonos termesztéstechnológiával, azonos minőségű terméket állíthatnak elő, melynek következtében a piacon közösen több (azonos minőségű) termékkel tudnak megjelenni, így drágábban értékesíthetik az áruikat. Az összefogás **eredményeként** nagyobb árbevételt érhetnek el a gazdák (FVM ÉRTESÍTŐ, 2004).

f./ Az agrártermelés innovációs hátterének biztosítását megalapozó kutatások támogatására a Kistérségi Társaság térségében lévő két kutatóintézet (Debreceni Egyetem ATC Nyíregyházi Kutató Központja 16 665 e Ft-ot és az Újfehértói Gyümölcstermesztési Kutató Kht. 24 386 e Ft-ot) összesen 41 051 e Ft-ot nyert.

g./ A SAPARD forrásból négy településen összesen 89 599 e Ft-ot nyertek a pályázók. Az elnyert forrást fejőház rekonstrukcióra, terményszárító berendezés létesítésére, hűtőház felújítására és az Európai Unió követelményeinek való megfelelés kialakítására (minőségbiztosítási rendszer) fordították (8. ábra).

A fejlesztési program **hatására** nőtt a vállalkozások termelő kapacitása, versenyképessége és piacrajutási esélye.

8. ábra: Sapard forrás 2004-ben (e Ft)

Forrás: FVM Értesítő, 2004.

Vidékfejlesztési programok beruházásai 2004-ben

a./ Az önkormányzati programokhoz a pályázó önkormányzatok összesen 403 372 e Ft nyertek a Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Területfejlesztési Tanácstól, és az alábbi fejlesztéseket valósították meg:

- Egészségügyi infrastruktúra fejlesztési programra összesen 29 821 e Ft-ot nyert Nyíregyháza (21 376 e Ft), Nyírbogdány (6 000 e Ft), és Levelek (2 445 e Ft) önkormányzata.
- Oktatási infrastruktúrafejlesztési programra összesen 229 986 e Ft-ot nyert három önkormányzat; Nyíregyháza (197 871 e Ft-ot), Nyírtura (2 115 e Ft-ot) és Kálmánháza (30 000 e Ft-ot). Az elnyert forrást iskolaépítésre és felújításra fordították az önkormányzatok.
- Települési infrastruktúra-fejlesztési programra 125 405 e Ft-ot nyert négy önkormányzat (Újfehértó 100 000 e Ft-ot, Nagycserkesz 16 549 e Ft-ot, Nyírbogdány 2516 e Ft-ot és Sényő 6 340 e Ft-ot). Az egy-egy település által elnyert forrás nem volt olyan összegű, hogy nagy fejlesztést lehessen megvalósítani belőle, ezért csak kisebb útjavításokat, karbantartást és járdaépítést végeztek az önkormányzatok.
- Nemzeti Örökségi Programra csak Nyíregyháza önkormányzata nyert 18 160 e Ft fejlesztési forrást, melyet műemléképület rekonstrukcióra fordított.

b./ A Kis- és Középvállalkozások fejlesztési programját 3 településen összesen 80 326 e Ft pályázati forrás segítette: Nyíregyházán 70 926 e Ft, Újfehértón 3 400 e Ft, és Kemeccsén 6 000 e Ft. Újfehértón és Kemeccsén az elnyert pályázati forrás nem volt

jelentős, egy-egy vállalkozás eszközberuházását tette lehetővé. A nyíregyházi pályázók által elnyert fejlesztési forrásból új gépeket, berendezéseket vásároltak, új műhelyeket építettek, képzéseket szerveztek. A fejlesztéssel új munkahelyeket hoztak létre.

c./ Minőségbiztosítási rendszer bevezetésére 17 838 e Ft-ot nyertek 3 településen (Nyíregyházán 8 820 e Ft-ot, Nyírbogdányban 5 000 e Ft-ot, és Kótajban 4 018 e Ft-ot). A minőségbiztosítási rendszer bevezetésére egy-egy vállalkozás 1-1,5 millió forint fejlesztési forrást nyert a Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Területfejlesztési Tanácstól (FEJLESZTÉSI HÍRLEVÉL, 2004).

Vidékfejlesztési programok beruházásai 2005-ben

a./ Vállalkozásfejlesztési programra Nyíregyházán egy vállalkozás nyert 100 000 e Ft-ot, melyből logisztikai központot alakított ki az Ipari Parkban.

b./ Turisztikai programra összesen 31 550 e Ft-ot nyertek két településen és az alábbi programokat valósították meg:

- Napkoron a „Bölléerverseny” és a „Nyírségi Ízek” rendezvények szervezésére 2340 e Ft-ot nyertek.
- Nyíregyházán 29 210 e Ft pályázati forrásból rendezték meg a Vidorfesztivált, a Nyíregyházi Repülő Napot, az Utazási Kiállítást, a Mandala Dalszínház nyári programját, és a Nyírségi Ősz rendezvénysorozatot. A falusi túrizmusról egy prospektust jelentettek meg és „Turisztikai honlapot” készítettek.

c./ A Nemzeti Örökségi Program keretében csak Nyírtelek településen nyertek 20 743 e Ft fejlesztési forrást, melyet a Királytelek Vigadó épületének felújítására fordították.

d./ Önkormányzati fejlesztésekre összesen 902 593 e Ft-ot nyertek az önkormányzatok a Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Területfejlesztési Tanácstól és az Észak-Alföldi Regionális Fejlesztési Tanácstól (<http://www.eszak-alfold.hu>., <http://www.ssbcds.hu>.). Az elnyert fejlesztési forrást főként út- és szennyvízhálózat építésre és oktatási infrastruktúra fejlesztésére fordították az alábbiak szerint:

- Kótaj önkormányzata 300 000 e Ft-ból a szennyvízhálózat kiépítését valósította meg.
- Nagycserkeszen 15 720 e Ft pályázati forrásból iskola- és középület-felújítást végeztek.
- Napkoron útfelújításra és óvodabővítésre nyertek 56 402 e Ft fejlesztési forrást.
- Nyírbogdány önkormányzata 118 949 e Ft-ból óvodabővítést végzett.

- Nyíregyházán útfelújításra, iskola berendezés cseréjére, szennyvízhálózat bővítésre, szelektív hulladékszállító jármű vásárlására és az Állatparkban „Elefántház” építésére nyertek 392 160 e Ft-ot.

Agrárprogramok beruházásai, eredménye és hatása 2006-ban

A Kistérség pályázói a programjaik megvalósításához nyertek fejlesztési forrást a Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Területfejlesztési Tanács decentralizált forrásából, a Földművelésügyi és Vidékfejlesztési Minisztériumtól és az Európai Uniótól. 2006-ban kevesebb megyei decentralizált forrás és minisztériumi forrás állt a pályázók rendelkezésére, mint az előző években. A programok megvalósítását azonban segítették az Európai Unió fejlesztési források (AVOP, GVOP, HEFOP, KIOP, ROP) is.

a./ Kutatás-fejlesztésre a Kistérségi Társaság területén lévő két kutatóintézet nyert összesen 6 000 e Ft-ot, melyet az agrártermelés innovációs hátterének biztosítását megalapozó kutatásokra fordítottak.

b./ Erdőtelepítésre a Kistérségi Társaság két településének kivételével (Nagycserkesz és Vasmegyer) minden településen nyertek pályázati forrást, összesen 175 252 e Ft-ot, melyet erdőtelepítési, fásítási, közjóléti és erdőszerkezet-átalakítási beruházások megvalósítására fordítottak (5. melléklet). A legtöbb forrást a napkori (107 776 e Ft-ot) és nyíregyházi (48 880 e Ft-ot) gazdák nyerték. A többi településen az erdőtelepítésre fordított pályázati forrás 4 000 e Ft alatt volt.

c./ Az **Agrár és Vidékfejlesztési Operatív Program** keretéből (AVOP) csak azok a vállalkozások nyerhettek fejlesztési forrást, akik életképesek voltak, betartották a minimális környezetvédelmi előírásokat, és megfelelő szakmai ismeretekkel rendelkeztek. Az AVOP globális célja volt: a vállalkozások jövedelmi helyzetének javítása, a környezet védelme és javítása, a higiéniai és állatjóléti körülmények színvonalának emelése, a termékek minőségének és hozzáadott értékének növelése.

Az AVOP specifikus célja: a költségcsökkentés, a hatékonyság növelés, a mezőgazdasági alaptevékenység termelési szerkezetének korszerűsítése, a technológiai színvonal fokozása, és a termékminőség, hozzáadott érték növelése. A program operatív célja: a költségcsökkentés, hatékonyság javítás, a termelési szerkezet változtatását célzó beruházások megvalósítása, környezetvédelem, higiéniai és állatjóléti feltételek

megteremtését szolgáló beruházások, új technológia bevezetése és a minőségjavítást célzó beruházások megvalósítása (9. táblázat, 6. melléklet).

Az AVOP forrásából a Kistérségi Társaság pályázói összesen 2 024 370 e Ft-ot nyertek. A legtöbb fejlesztési forrást 1 384 438 e Ft-ot az AVOP-1.1. intézkedés keretén belül nyerték, mely a mezőgazdasági beruházásokat, eszközfejlesztést, gazdasági épületek létrehozását, szőlő- és gyümölcsültetvények telepítését támogatta. A beruházás **hatására** nőtt a gazdák jövedelme, új munkahelyek jöttek létre, környezetkímélőbb technológiát alkalmaztak, és javultak az állathigiéniai és állatjóléti feltételek.

- Az állattenyésztést szolgáló építési beruházások nem voltak hatással a területi különbségek csökkentésére. A fejlesztések nem teremtették meg maradéktalanul a hosszú távú nyereséges termelés infrastrukturális hátterét.

- A növénytermelést és a kertészetet szolgáló építési beruházások fejlesztésére kiírt pályázat olyan feltételeket szabott, amelyre csak a tőkeerős, hitelképes vállalkozások voltak képesek pályázni.

- Az új erő- és munkagép beszerzését támogató programnak a gépméreten keresztül lehetett volna hatni a birtokstruktúra változására, ha lett volna egy birtokstruktúra-politikai elképzelés, amely alapján meghatározták volna a támogatható kapacitású gépeket. Ilyen politikai elképzelés azonban nem volt. A gépbeszerzési támogatásnak az volt a lényege, hogy minél több gépet lehessen értékesíteni. Ennek az intézkedésnek nem volt átgondolt, kidolgozott, stratégiaileg megtervezett célrendszere (AZ AGRÁR- ÉS VIDÉKFEJLESZTÉSI OPERATÍV PROGRAM RÉSZTERÜLETÉNEK ÉRTÉKELESE, 2006).

- Az ültetvénytelepítési beruházások célja a piaci és minőségi rendszer igényeihez igazodó faj- és fajtaösszetétel kialakítása és a telepítési rendszer modernizálása volt. Csak új ültetvények telepítésére pályázhattak, pótlásra, újraterelítésre nem. A Nyírségben főként az almaültetvények telepítésére nyerhettek fejlesztési forrást. Annak ellenére, hogy az AVOP intézkedésében nem határozták meg, hogy milyen üzemmérettel rendelkező gazdálkodók pályázhatnak, a program mégis hozzájárult a szerkezetváltáshoz.

- Az öntözési beruházások **hatására** mérséklődött az aszálykár, hatékonyabbá vált a vízfelhasználás, nőtt a termésbiztonság, és jobb lett a termékek minősége. Több mikrovállalkozás pályázott, és kevesebb nagyvállalkozás, de a fejlesztési források többségét a nagyvállalkozások nyerték el.

Az AVOP-1.3. alintézkedés keretéből 33 647 e Ft-ot nyertek a kemecsei gazdák, melyet a halászati ágazat strukturális fejlesztésére fordítottak.

Az AVOP-1.4. alintézkedés forrásából a Kistérségi Társaság térségének pályázói összesen 75 063 e Ft-ot nyertek a fiatal gazdálkodók induló támogatására.

Az AVOP-1.5. alintézkedés a szakmai továbbképzést és átképzést segítette. Ilyen célra a Nyíregyházi pályázók összesen 103 587 e Ft-ot nyertek. A képzésre azért volt szükség, mert a gazdák iskolai végzettsége nem megfelelő. Országosan az egyéni gazdálkodók harmadának nincs mezőgazdasági végzettsége, 65 %-nak alapfokú, 5 %-nak középfokú és 2 %-nak felsőfokú végzettsége van. A piaci körülményekhez való alkalmazkodó és kezdeményező készségük nem megfelelő. A képzési program **hatására** javult a gazdálkodók versenyképessége, de az üzemi méretet és a szerkezet átalakítását nem segítette a fejlesztés.

AVOP-2.1. intézkedés a mezőgazdasági termékek feldolgozását és értékesítését segítette. Az elnyert fejlesztési forrás négy településen (Apagyon, 13 126 e Ft-ot, Nagycserkeszen, 20 299 e Ft-ot, Nyíregyházán, 22 810 e Ft-ot és Nyírtelken 24 234 e Ft-ot) összesen 80 469 e Ft volt. A programra azért volt szükség, mert az élelmiszerfeldolgozó üzemek műszaki-technikai színvonala alacsony. A termékfeldolgozáshoz kapcsolódó logisztikai, tároló és raktárkapacitás, valamint az informatikai háttér színvonala sem megfelelő. A pályázat elnyerésében a nagyvállalkozások voltak a legsikeresebbek. A fejlesztés **hatására** nőtt az élelmiszeripar koncentrációja, biztonságosabbá vált az élelmiszerek hazai piaca, és nőtt az élelmiszerválaszték.

Az AVOP-3.1. intézkedés a vidéki jövedelemszerzési lehetőségek bővítését, az agrártevékenységek diverzifikációját, idegenforgalom fejlesztését és kézműipari tevékenységek fejlesztését tette lehetővé, melyre a Kistérségi Társaság településeiről összesen 51 597 e Ft-ot nyertek a pályázók. A programra azért volt szükség, mert a térség jövedelmi és foglalkoztatási színvonala alacsony. A mezőgazdasági termékek helyben hozzáadott értéke sem megfelelő. A termékek egy része feldolgozatlan formában kerül ki, ezért kevés haszon marad a térségben. Nem megfelelő a termékek minősége és a termékek marketingje sem.

Az AVOP-3.2. intézkedés a mezőgazdasághoz kötődő infrastruktúra fejlesztését, mezőgazdasági utak építését, öntözést, meliorációt és vízkészlet-gazdálkodást támogatta. Ilyen célra a Kistérség 6 településéről összesen 233 110 121 Ft-ot nyertek a pályázók. A fejlesztést a rendszerváltás után létrejött új birtokstruktúra és a mezőgazdasághoz kötődő infrastruktúra fejletlensége (öntözőrendszerek, meliorációs

létesítmények, csapadék- és talajvíz-elvezető árkok, hidak, belvízelvezető rendszerek, utak, helyi piacok, felvásárló helyek) indokolta. Az elnyert forrás nem volt elég ahhoz, hogy az összes hiányosságot megoldják.

Az AVOP-3.4. intézkedés keretében elnyert 62 281 e Ft fejlesztési forrást a pályázók falufejlesztésre, a vidék tárgyi és szellemi örökségének megőrzésére fordították.

A lakókörnyezet, a települések fizikai állapota, a közösségi terek, a szolgáltatások színvonala nagyon fontos a lakosság megtartása és munkahelyteremtés szempontjából. Az épített, természeti és kulturális örökség állapota olyan, amely lehetetlenné teszi a bennük rejlő lehetőségek kihasználását, a települések vonzóvá tételét és a falusi turizmus fejlesztését. A program keretében megvalósított fejlesztések a gazdasági haszonon túl hozzájárultak a vidéki életkörülmények javításához, az örökség megőrzéséhez.

Az AVOP-3.5. a LEADER+ program a helyi közösségek (önkormányzatok, civil szervezetek, intézmények, vállalkozások) együttműködését és közös programok kidolgozását, megvalósítását támogatta. Ilyen célra a Kistérségi Társaság települései közül csak Nyíregyházán nyertek 176 e Ft fejlesztési forrást. A fejlesztés **eredményeként** helyi akciócsoportok jöttek létre, és közös programokat valósítottak meg.

9. táblázat

A Kistérségi Társaság pályázói által elnyert AVOP forrás 2004-2006 között

AVOP	Fejlesztés célja	Elnyert forrás, Ft
AVOP-1.1.	Mezőgazdasági beruházások megvalósítása	1 384 437 713
AVOP-1.3.	Halászati ágazat strukturális fejlesztése	33 647 304
AVOP-1.4.	Fiatalkorú gazdálkodók induló támogatása	75 063 154
AVOP-1.5.	Szakmai továbbképzés, átképzés támogatása	103 587 604
AVOP-2.1.	A mezőgazdasági termékek feldolgozásának és értékesítésének fejlesztése	80 469 499
AVOP-3.1.	Vidéki jövedelemszerzési lehetőségek bővítése	51 596 894
AVOP-3.2.	Mezőgazdasághoz kötődő infrastruktúra fejlesztése	233 110 121
AVOP-3.4.	A falufejlesztés és megújítás, a vidék tárgyi és szellemi örökségének megőrzése	62 281 434
AVOP-3.5.	LEADER+	176 500
Összesen:		2 024 370 223

Forrás: <http://www.mvh.gov.hu>, Lazányi János adatai alapján saját szerkesztés, 2007.

Vidékfejlesztési programok beruházásai 2006-ban

a./ Önkormányzati programokra Kistérségi Társaság pályázói a Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Területfejlesztési Tanács decentralizált forrásából (CÉDE, KIFET,

TEKISZ) összesen 303 129 e Ft-ot nyertek, melyből útépítést, oktatási- és egészségügyi infrastruktúra-fejlesztést valósítottak meg:

- Egészségügyi infrastruktúrafejlesztést három településen (Nyíregyházán, 69 889 e Ft-ból, Nyírturán 4 072 e Ft-ból és Vasmegyeren 35 200 e Ft-ból) összesen 109 161 e Ft-ból valósítottak meg. Az elnyert forrást központi orvosi ügyelet kialakítására és orvosi rendelők felújítására fordították (10. táblázat).
- Települési útépítésre Kálmánházán 20 000 e Ft-ot, Kállósemjénben 17 840 e Ft-ot nyertek. Az elnyert forrás csak egy-egy út felújítására volt elég.

10. táblázat

Vidékfejlesztési programok a Kistérségi Társaság településein 2006-ban (e Ft)

Ebből	Egészség-ügyi infrastruktúra	Útépítés	Oktatási infrastruktúra	Település-rendezési terv	Összesen
Nyíregyháza	69 889		65 823		135 712
Nyírtura	4 072				4 072
Kálmánháza		20 000			20 000
Nyírtelek			7 000		7 000
Kállósemjén		17 840			17 840
Nyírbogdány			79 593	3 712	83 305
Vasmegyer	35 200				35 200
Összesen	109 161	37 840	152 416	3 712	303 129

Forrás: Fejlesztési Hírlevél, 2006., <http://www.ssbcdc.hu>

b./ Európai Unió forrásokból megvalósított vidékfejlesztési programok:

Az Európai Unió Strukturális Alapjának forrásait a Magyarországi Nemzeti Fejlesztési Tervben meghatározott öt operatív programon keresztül érhatték el a pályázók. Az elnyert források segítették az önkormányzatok, vállalkozások és intézmények fejlesztési programjainak megvalósítását az alábbiak szerint:

- Humán Erőforrás Operatív Program (HEFOP) forrásából a nyíregyházi pályázók 4 951 571 e Ft-ot, a nyírtelki pályázók 13 132 e Ft-ot nyertek. A megvalósított programok legfőbb célja a munkahelyteremtés, a társadalmi kirekesztés megakadályozása és a felnőttképzés lehetőségének megteremtése volt. Az elnyert fejlesztési forrást a nők és hátrányos helyzetűek munkaerőpiacra való visszatérésének segítésére, a felsőoktatás szerkezeti és tartalmi fejlesztésére, vállalkozói készségek fejlesztését segítő képzésekre és a munkanélküliség megelőzésére és kezelésére fordították.
- Gazdasági Versenyképesség Operatív Program (GVOP) a beruházások megvalósítását, a kis- és középvállalkozások fejlesztését, kutatás-fejlesztést,

innovációt, informatikai fejlesztéseket támogatta. A GVOP keretéből a Kistérségi Társaság településein összesen 262 fejlesztési programot valósítottak meg a pályázók, melyből Nyíregyházán 257 programot 1 532 924 e Ft-ból, Újfehértón 5 programot 115 338 e Ft-ból (<http://www.gvop.gov.hu>).

- Környezetvédelem és Infrastruktúra Operatív Program (KIOP) célja a környezetvédelmi fejlesztések támogatása és a környezetbarát közlekedési infrastruktúra fejlesztése. Ilyen célra Nyírbogdányból 1 932 800 e Ft-ot nyertek, és környezetkímélő módon üzemelő technológiát építettek ki (<http://kiop-gkm.hu>).
- Regionális Fejlesztés Operatív Program (ROP) célja a kiegyenlített területi fejlődés elősegítése. A ROP programok hatására a különböző társadalmi-gazdasági adottságú térségek eltérő módon, de egymással összhangban fejlődnek, miközben mérséklődnek a területi különbségek, és az ország szervesen bekapcsolódhat az európai térszerkezetbe. A Regionális Operatív Program keretéből csak Nyíregyházán nyertek fejlesztési forrást, összesen 231 6970 e Ft-ot, melyből turizmusfejlesztést, a közlekedési feltételek javítását, városrész rehabilitációt, alapfokú intézmények infrastruktúrális fejlesztését és felsőoktatási intézményfejlesztést valósítottak meg (<http://www.vati.hu>).

3.2.1. Az 1996 és 2006 között megvalósított agrár- és vidékfejlesztési programok eredménye és hatása

3.2.1.1. Gyümölcsültetvény telepítés:

1996 és 2006 között 2 198 744 e Ft hazai pályázati forrásból **2 524 hektár** gyümölcsültetvényt telepítettek a Kistérségi Társaság településein. A telepített ültetvény gyümölcsfajonkénti megoszlását vizsgálva megállapítom, hogy almát és meggyet telepítettek a legnagyobb arányban. A fejlesztés **eredményeként 8 %** fölötti lett a Kistérségi Társaság térségének gyümölcsös aránya, amely a megyében és az országban is a legmagasabb. A program **hatására** több étkezési minőségű áru terem, melynek következtében nő a gazdák árbevétele, jövedelme, versenyképessége és piacra jutási esélye. A gyümölcsstermelés sok kézimunkaerőt igényel, ezért a foglalkoztatás szempontjából is nagy jelentősége volt a fejlesztésnek.

3.2.1.2. Hűtőház, gyümölcstároló és csomagolórendszer építés:

Az agrárkormányzat az intenzív gyümölcsültetvény telepítésével párhuzamosan támogatta a hűtőházak, gyümölcstárolók és manipuláló rendszerek kiépítését is. A

programra 1996-2006 között elnyert hazai és Európai Unió fejlesztési forrás 797 632 e Ft volt. A beruházás **eredményeként** 15 hűtőházat építettek, és 8 meglévő hűtőházat korszerűsítettek. A fejlesztés **hatására** a megtermelt nagy mennyiségű és jó minőségű terméket kisebb veszteséggel lehet tárolni, és a piaci igényeknek megfelelő módon csomagolni. A korszerűen csomagolt és jó minőségű terméket a gazdák télen vagy a következő tavasszal drágábban tudják értékesíteni. A termelők árbevétele és jövedelme is nagyobb lett. A korszerű hűtőházak lehetővé teszik, hogy egész évben egyenletesen biztosítható legyen a jó minőségű árú. A beruházással az agrárvállalkozók új munkahelyeket hoztak létre.

3.2.1.3. Az állattenyésztés és állatállomány fejlesztése:

A programra 281 124 e Ft hazai forrást nyertek a Kistérségi Társaság településein 1996-2006 között, melyből 9 állattartó telepet létesítettek, és 8 régi telepet újíttak fel.

A fejlesztés **eredményeként** az állattartó telepek környezetvédelmi, higiéniai, állat-elhelyezési feltételei javultak, amely lehetővé tette a minőségi követelményeknek megfelelő termékek előállítását. A program **hatása**, a jobb minőségi termékkel magasabb árbevételt és jövedelmet érnek el a termelők, nagyobb a piacon maradási esélyük. Az állattenyésztés feltételeinek javítása mellett, takarmánykeverőket és tárolókat is építettek, melyre 109 701 e Ft hazai fejlesztési forrást nyertek. A fejlesztés **eredményeként** jó minőségű, megfelelően tárolt takarmány áll az állattartó gazdák rendelkezésére.

3.2.1.4. Integrációk létrehozása:

A programra 68 263 e Ft hazai forrást nyertek a Kistérségi Társaság pályázói. Az azonos terméket előállító termelők integrációjának létrehozását a Földművelésügyi és Vidékfejlesztési Minisztérium és az Európai Unió is támogatta. A fejlesztés **eredményeként** a termelők integrálódtak közös beszerzésre, gép és termesztéstechnológia alkalmazására, tárolásra és értékesítésre. Korszerű hűtőházakat, tárolókat építettek. Az összefogással több azonos minőségű, azonos csomagolású termékkel tudtak megjelenni a piacon. A fejlesztés **hatására** nőtt a gazdák piacra jutási esélye, versenyképessége és árbevétele.

3.2.1.5. Élelmiszer feldolgozók létrehozása:

Élelmiszer feldolgozók (zöldség-gyümölcs, kenyérgabona és állati termékek) építésére, fejlesztésére 907 000 e Ft hazai és európai uniós pályázati forrás érkezett a Kistérségi Társaság településeire 1996-2006 között. A fejlesztés **eredményeként** az elnyert forrásból 14 élelmiszer feldolgozó üzemet építettek, és 5 meglévő üzemet újíttak fel.

A beruházás következtében a Térségben termelt élelmiszerek többségét helyben fel tudják dolgozni, és feldolgozott formában értékesíteni. A fejlesztés **hatására** nőtt a vállalkozások árbevétele, jövedelme, több és jobb minőségű termék jelent meg a piacon, és új munkahelyek jöttek létre.

3.2.1.6. Öntözés, melioráció:

A programra összesen 65 729 e Ft hazai pályázati forrás érkezett. A beruházás **eredményeként 620 ha** terület vált öntözhetővé. A fejlesztés **hatására** az öntözött területeken biztonságosabbá vált a termelés, több és jobb minőségű termék állítható elő, és mérséklődött az aszály okozta termés kiesés.

3.2.1.7. Mezőgazdasági gépvásárlás, géptárolók kialakítása:

A fejlesztést 267 477 e Ft hazai pályázati forrásból valósították meg. A beruházás **hatására** csökkent a gazdák javításra és karbantartásra fordított költsége. A megvásárolt erő- és munkagépekkel jobb minőségű munkát lehet végezni.

3.2.1.8. Erdőtelepítés:

1996 és 2006 között 667 073 e Ft hazai pályázati forrásból telepítettek erdőt a Kistérségi Társaság településein. A fejlesztés **eredménye**, hogy a gazdaságosan nem hasznosítható területeket erdősítették. A fejlesztés **hatására** csökkent a műveletlen, elhanyagolt, parlag területek aránya és a termelők vesztesége.

3.3. A TELEPÜLÉSEK FEJLETTSÉG-VÁLTOZÁSÁNAK VIZSGÁLATA

3.3.1. Településfejlettség változása 2000 és 2006 között

A Kistérségi Társaság településének fejlettségét 2000 és 2006 között három alkalommal vizsgáltam. A vizsgálatom célja az volt, hogy folyamatában ábrázoljam a települések fejlődésének-elmaradottságának alakulását.

A Kistérségi Társaság településeinek fejlettsége 2000-ben

A számításom eredménye alapján a Kistérségi Társaság 17 településének komplex településfejlettségi mutatója 2000-ben 3,05 és 6,63 között volt. A legfejlettebb település Nyíregyháza (6,63) és Nyírpazony (5,21), a legfejletlenebb Nagycserkesz (3,32) és Nyírtét (3,05) volt.

Ebben az évben a Kistérségi Társaság két települése, **Nagycserkesz** és **Nyírtét** volt társadalmi-gazdasági és infrastrukturális szempontból elmaradott (11. táblázat, 10. melléklet). A Kistérségi Társaság települései közül az alábbi 9 település volt magas munkanélküliséggel sújtott: **Apagy** (13,73 %), **Levelek** (14,78 %), **Nagycserkesz** (12,63

%), **Nyírbogdány** (13,67 %), **Nyírtét** (18,47 %), **Nyírtura** (17,48 %), **Sényő** (14,10 %), **Újfehértó** (14,42 %), és **Vasmegyer** (13,21 %). Munkanélküliségi arányuk meghaladta az országos munkanélküliségi átlag (8,08 %) másfél szeresét, azaz 12,15 %-ot. Nagycserkesz és Nyírtét mindkét szempontból elmaradott volt (társadalmi-gazdasági és infrastrukturális szempontból, valamint magas munkanélküliséggel sújtott). A 2000. január elsejétől érvényben lévő 180/1999. (XII. 10.) Kormányrendelet szerint a Kistérségi Társaság kilenc települése volt elmaradott, és ezért a települések önkormányzatai normatív támogatást kaptak.

A Kistérségi Társaság településeinek fejlettsége 2003-ban

A komplex településfejlettségi szám meghatározását ebben az évben a 7/2003. (I. 14.) Kormányrendelet előírása szerint, 18 paraméter alapján végeztem el. „A tercier és a kvaterner szektorban foglalkoztatottak arányát” már nem szerepeltettem a paraméterek között.

A Kistérségi Társaság településeinek komplex településfejlettségi mutatója 4,06 és 7,17 között változott (11. táblázat, 11 melléklet). A legfejlettebb település Nyíregyháza (7,17), a legfejletlenebb Nagycserkesz (4,06) volt.

Társadalmi-gazdasági és infrastrukturális szempontból elmaradott település **Nagycserkesz** volt. Magas munkanélküliséggel sújtott település **Levelek**, **Nyírtét**, **Nyírtura** és **Sényő** volt. Munkanélküliségi átlaguk meghaladta az országos átlag (5,95 %) 1,75-szörösét, azaz 10,41 %-ot.

A társadalmi-gazdasági és infrastrukturális szempontból elmaradott, illetve magas munkanélküliséggel sújtott települések önkormányzatai a kiadásaikhoz 3 400 Ft/lakos hozzájárulást kaptak. A 17 település közül 5 település minősült elmaradottnak 2003 évben, és kapott 3 400 Ft normatív hozzájárulást lakosonként.

A Kistérségi Társaság településeinek fejlettsége 2006-ban

A települések fejlettségét a 240/2006 (XI. 30.) Kormányrendeletben előírt módszer szerint 17 paraméter alapján határoztam meg.

A számításom eredménye szerint a települések komplex fejlettségi száma 3,29 és 7,00 között volt. A legfejlettebb település Nyíregyháza és Nyírpazony, a legfejletlenebb Nagycserkesz és Nyírtét volt.

A Kistérségi Társaság elmaradott települései ebben az évben:

- Társadalmi-gazdasági és infrastrukturális szempontból elmaradott települések: **Nagycserkesz** és **Nyírtét**. A komplex településfejlettségi számuk 3,65 alatt volt, vagyis 3,29 és 3,53 (11. táblázat, 12. melléklet).

- Magas munkanélküliséggel sújtott települések: **Levelek**, **Nagycserkesz**, **Nyírtét** és **Sényő**.

A Kistérségi Társaság két települése, Nagycserkesz és Nyírtét társadalmi-gazdasági és infrastrukturális szempontból elmaradott, és magas munkanélküliséggel is sújtott.

Az elmaradottságuk miatt Levelek és Sényő önkormányzata 2 500 forint/fő normatív támogatásban részesül, Nagycserkesz és Nyírtét települések önkormányzata pedig 4 600 forint/fő normatív támogatást kap.

11. táblázat

A Kistérségi Társaság településeinek komplex településfejlettségi száma

Település megnevezése	Komplex település-fejlettségi szám		
	2000	2003	2006
Apagy	4,16	4,83	4,71
Kállósemjén	3,58	4,56	4,47
Kálmánháza	3,84	4,28	3,94
Kemecse	4,21	5,33	5,18
Kótaj	4,53	4,83	4,88
Levelek	4,26	5,17	4,88
Nagycserkesz	3,32	4,06	3,29
Napkor	4,11	5,22	4,88
Nyírbogdány	4,11	4,67	4,82
Nyíregyháza	6,63	7,17	7,00
Nyírpazony	5,21	6,33	6,82
Nyírtelek	4,79	5,28	4,65
Nyírtét	3,05	4,28	3,53
Nyírtura	4,05	4,94	4,94
Sényő	3,89	4,94	4,65
Újfehértó	3,89	4,72	4,59
Vas megyer	3,58	4,17	3,94

Forrás: Központi Statisztikai Hivatal, 2000, 2003, 2007.

Elmaradott települések számának változása 2000 és 2006 között

2000 és 2003 között **Apagy**, **Nyírbogdány**, **Újfehértó** és **Vas megyer** települések helyzete javult, mert kikerültek az elmaradott települések közül (12. táblázat).

2003 és 2006 között **Nyírtura** község helyzete javult, mert kikerült az elmaradott települések csoportjából. **Nagycserkesz** elmaradottsági helyzete azonban romlott, mert mindkét szempontból (társadalmi-gazdasági és infrastrukturális szempontból, valamint magas munkanélküliséggel sújtott) elmaradottá vált. **Nyírtét** község helyzete is romlott

2003 és 2006 között. 2003-ban csak a munkanélküliség miatt volt hátrányos helyzetben, 2006-ban pedig már a társadalmi-gazdasági és infrastrukturális szempontból is elmaradott lett.

Az elemzésem végeredményeként megállapítom, hogy 2000 és 2003 évekhez viszonyítva 2006-ra a Kistérségi Társaság **öt** településének helyzete javult nevezetesen: **Nyírtura, Apagy, Nyírbogdány, Újfehértó és Vasmegyer**. A felsorolt öt településen a fejlesztési programok eredményesek voltak, mert kikerültek a hátrányos települések csoportjából. A **Nagycserkeszen, Nyírtéten, Leveleken és Sényőn** a megvalósított fejlesztési programok nem eredményeztek olyan fejlődést, amely hozzásegítette volna a településeket ahhoz, hogy kikerüljenek az elmaradott települések csoportjából.

12. táblázat

A Kistérségi Társaság elmaradott települései 2000 és 2006 között

Település megnevezése	Társadalmi-gazdasági és infrastrukturális szempontból elmaradt települések			Magas munkanélküliséggel sújtott települések		
	2000	2003	2006	2000	2003	2006
Nagycserkesz	X	X	X	X		X
Nyírtét	X		X	X	X	X
Levelek				X	X	X
Sényő				X	X	X
Nyírtura				X	X	
Apagy				X		
Nyírbogdány				X		
Újfehértó				X		
Vasmegyer				X		
Összesen:	2	1	2	9	4	4

Forrás: Központi Statisztikai Hivatal adatai alapján, saját szerkesztés, 2000, 2003, 2006.

A Kistérségi Társaság településeinek az országos átlaghoz viszonyított fejlettsége:

Ha a Kistérségi Társaság településeinek fejlettségét az országos átlaghoz viszonyítjuk, akkor egyáltalán nem lehetünk elégedettek az eddig elért eredménnyel. A Térségben a települések 23 %-nak fejlettsége nem éri el az országos átlagot, 82 %-nak munkanélküliségi aránya magasabb az országos átlagnál (13. táblázat).

A településfejlettség országos átlaga 3,91 volt 2000-ben. A Kistérségi Társaság települései közül 7 (**Kálmánháza, Nagycserkesz, Nyírtét, Vasmegyer, Kállósemjén, Sényő, és Újfehértó**) fejlettsége nem érte el a 3,91 pontos országos átlag értéket.

2003-ban magasabb volt a komplex településfejlettség országos átlaga, 6,18 pont. Ebben az évben a Kistérségben csak 2 település fejlettsége volt jobb az országos

átlagnál; **Nyíregyháza**, és **Nyírpazony**. **15** település fejlettsége nem érte el az országos átlagot. 2006-ra javult a Kistérségi Társaság településeinek országos átlaghoz viszonyított fejlettségi mértéke, mert csak négy település (**Kálmánháza**, **Nagycserkesz**, **Nyírtét**, és **Vasmegyer**) fejlettségi értéke maradt el a 4,27 pontos országos átlagtól. A munkanélküliség mértékét tekintve a Kistérségi Társaság települései közül 2000-ben **15**, 2003-ban **4**, és 2006-ban **14** település maradt el az országos átlagtól. 2000 és 2006 között az országos munkanélküliségi átlaghoz viszonyítva **Nyírpazony** és **Újfehértó** munkanélküliségi mutatója javult. A vizsgálatom eredménye szerint a 17 településből csak három település munkanélküliségi aránya jobb az országos átlagnál: **Nyíregyháza**, **Nyírpazony** és **Újfehértó** településeké.

Összegzésként megállapítom, hogy a Kistérségi Társaság településeinek fejlettségi és munkanélküliségi mértéke 2000 és 2006 között kismértékben javult, de az országos átlagot a települések többségének fejlettségi, munkanélküliségi szintje nem érte el.

A települések fejlettségi és munkanélküliségi mértéke ismeretében véleményem szerint az eddigieknél sokkal több fejlesztési forrásra lett volna szükségük a Kistérségi Társaság településeinek ahhoz, hogy elérjék az országos átlagos fejlettségi szintet.

13. táblázat

Az országos átlagtól fejletlenebb és nagyobb munkanélküliséggel rendelkező települések

Település megnevezése	Az országos településfejlettségi átlagot el nem érő települések			Az országos átlagtól magasabb munkanélküliségű települések		
	2000-ben (3,91)	2003-ban (6,18)	2006-ban (4,27)	2000-ben (8,08 %)	2003-ban (10,41 %)	2006-ban (6,40 %)
Kálmánháza	X	X	X			X
Nagycserkesz	X	X	X	X		X
Nyírtét	X	X	X	X	X	X
Vasmegyer	X	X	X	X		X
Apagy		X		X		X
Kállósemjén	X	X		X		X
Kemecse		X		X		X
Kótaj		X		X		X
Levelek		X		X	X	X
Napkor		X		X		X
Nyírbogdány		X		X		X
Nyírtelek		X		X		X
Nyírtura		X		X	X	X
Sényő	X	X		X	X	X
Újfehértó	X	X		X		
Nyírpazony				X		
Összesen:	7	15	4	15	4	14

Forrás: Központi Statisztikai Hivatal 1999, 2003, 2007 évi adatai alapján saját szerkesztés.

3.3.2. A pályázati források hatása a Kistérségi Társaság térségének fejlettségére:

A hatásvizsgálathoz a település-fejlettségi adatokat és az elnyert pályázati források összegét is három szakaszra bontottam. Az első szakaszban vizsgáltam a 2000-évi komplex település-fejlettségi mutató, ill. a településfejlettség számításához használt paraméterek és az 1997, 1998 és 1999 évben elnyert pályázati források közötti összefüggést. A második szakaszban vizsgáltam a 2003-évi komplex településfejlettségi mutató, ill. a településfejlettség számításához használt paraméterek és a 2000, 2001 és 2003 években elnyert pályázati források közötti összefüggést. A harmadik szakaszban vizsgáltam a 2006-évi komplex településfejlettségi mutató, ill. a településfejlettség számításához használt paraméterek és a 2003, 2004 és 2005 és 2006 években elnyert pályázati források közötti összefüggést. A „Paerson Correlation-os” összefüggés-vizsgálat elvégzése után az alábbi eredményt kaptam:

1. szakasz:

1/a. Az elnyert fejlesztési forrás és:

- a kereskedelmi szálláshelyeken eltöltött vendégéjszakák,
- az 1000 lakosra jutó telefon főállomások között a **korrelációs koefficiens (r): 0,926 és 0,937 között van**. Igen szoros pozitív az összefüggés.

1/b. Az elnyert fejlesztési forrás és:

- a komplex település-fejlettségi szám,
- a népsűrűség,
- a 11 év fölötti lakosság által végzett osztály szám,
- a működő gazdasági szervezetek 1000 lakosra jutó száma,
- az egy lakosra jutó SZJA alapot képező jövedelem között a **korrelációs koefficiens (r): 0,700 és 0,900 között van**. Szoros pozitív az összefüggés.

1/c Az elnyert fejlesztési forrás és:

- a terciér és kvaterner szektorban foglalkoztatottak aránya,
- a közüzemi vízhálózatba kapcsolt lakások aránya,
- a vezetékes gázhálózatba kapcsolt lakások aránya,
- az 1000 lakosra jutó személygépkocsik száma között a **korrelációs koefficiens (r): 0,401 és 0,700 között van**. Közepes pozitív az összefüggés.

1/d. Az elnyert fejlesztési forrás és:

- a közlekedési viszonyokra vonatkozó elérési mutató között a **korrelációs koefficiens (r): -0,773**. Szoros negatív az összefüggés.

1/e. Az elnyert fejlesztési forrás és:

- a mezőgazdasági foglalkoztatottak aránya,
- a munkanélküliek aránya között a **korrelációs koefficiens (r): -0,401 és -0,700 között van**. Közepes negatív az összefüggés.

1/f. Az elnyert fejlesztési forrás és:

- a 60 év fölöttiek aránya, a vándorlási különbözet,
- az ipari foglalkoztatottak aránya,
- az egy hektár szántóterület átlagos aranykorona-értéke,
- a lakásépítések száma,
- az egy km vízvezetékre jutó zárt csatornahálózat hossza között a **korrelációs koefficiens (r): 0,400 alatt van**. Nincs összefüggés.

2. szakasz:

2/a. Az elnyert fejlesztési forrás és a kereskedelmi szálláshelyeken eltöltött vendégéjszakák között a **korrelációs koefficiens (r): 0,905**. Igen szoros pozitív az összefüggés.

2/b. Az elnyert fejlesztési forrás és:

- a komplex település-fejlettségi szám,
- a népsűrűség,
- a 7 évesnél idősebb lakosság által végzett évfolyam szám,
- a működő gazdasági szervezetek 1000 lakosra jutó száma,
- az egy lakosra jutó SZJA alapot képező jövedelem,
- az 1000 lakosra jutó telefon főállomások száma,
- az elérési mutató között a **korrelációs koefficiens (r): 0,701 és 0,900 között van**. Szoros pozitív az összefüggés.

2/c. Az elnyert fejlesztési forrás és:

- a szolgáltatásban foglalkoztatottak aránya,
- az 1000 lakosra jutó személygépkocsik száma között a **korrelációs koefficiens (r): 0,491 és 0,642**. Közepes pozitív az összefüggés.

2/d Az elnyert fejlesztési forrás és a munkanélküliek aránya között a **korrelációs koefficiens (r): -0,484**. Közepes negatív az összefüggés.

2/e. Az elnyert fejlesztési forrás és:

- a 60 év fölöttiek aránya,
- a vándorlási különbözet,
- a mezőgazdasági foglalkoztatottak arány,
- az egy hektár szántóterület átlagos aranykorona-értéke,

- az épített lakások aránya,
- a közüzemi vízhálózatba kapcsolt lakások aránya,
- az egy km vízhálózatra jutó zárt csatornahálózat hossza,
- a vezetékes gázt fogyasztó háztartások aránya között **a korrelációs koefficiens (r): 0,400- nál kisebb**. Nincs összefüggés.

3. szakasz:

3/a. Az elnyert fejlesztési forrás és:

- a népsűrűség,
- a 7 évesnél idősebb lakosság által végzett osztály szám,
- a működő gazdasági szervezetek 1000 lakosra jutó száma,
- az egy lakosra jutó SZJA alapot képező jövedelem,
- az 1000 lakosra jutó telefon főállomások száma,
- az elérési mutató között **a korrelációs koefficiens (r): 0,701 és 0,900 között van**. Szoros pozitív az összefüggés.

3/b. Az elnyert fejlesztési forrás és a:

- a komplex település-fejlettségi szám,
- a szolgáltatásban foglalkoztatottak aránya,
- a kereskedelmi szálláshelyeken eltöltött vendégéjszakák,
- az épített lakások aránya,
- az 1000 lakosra jutó személygépkocsik száma között **a korrelációs koefficiens (r): 0,401 és 0,700 között van**. Közepes pozitív az összefüggés.

3/c. Az elnyert fejlesztési forrás és a munkanélküliek aránya között **a korrelációs koefficiens (r): -0,459**. Közepes negatív összefüggés van.

3/d. Az elnyert fejlesztési forrás és:

- 60 évesek aránya,
- a vándorlási különbözet,
- a mezőgazdasági foglalkoztatottak aránya,
- a közüzemi vízhálózatba kapcsolt lakások aránya,
- az egy km vízvezetékre jutó zárt csatornahálózat hossza,
- a vezetékes gázt fogyasztó háztartások száma között **a korrelációs koefficiens (r): kisebb 0,400-nál**. Nincs összefüggés.

A vizsgálatom eredménye szerint összegzésként megállapítom, hogy mennél több pályázati forrást nyertek az adott településen, annál fejlettebb volt a település, annál

magasabb volt a vállalkozássűrűség, és magasabb volt a települések infrastrukturális ellátottságának mértéke. Ahol több volt a vállalkozás, ott magasabb volt a foglalkoztatottak aránya, nagyobb volt a szolgáltatási szektorban dolgozók aránya, magasabb volt a lakosság jövedelme. A kevesebb fejlesztési forrást nyert települések fejletlenebbek voltak, a települési infrastruktúra mértéke alacsonyabb színvonalú volt, kevesebb új munkahelyet tudtak teremteni, ennek következtében ott alacsonyabb volt a vállalkozássűrűség, magasabb volt a munkanélküliek aránya, alacsonyabb volt a lakosság jövedelme. A véleményem szerint **a fejlesztési források mértéke** közvetlenül vagy közvetett módon hatással volt a települések demográfiai mutatójának alakulására, a foglalkoztatottság mértékére, a munkahelyek számának alakulására, a lakosság jövedelmére és a települések infrastrukturális ellátottságának mértékére is.

3.3.3. Az egy lakosra jutó fejlesztési forrás és a Kistérségi Társaság településeinek fejlettsége közötti összefüggés vizsgálata:

Az előző alfejezetben leírtak szerint három szakaszban vizsgáltam az egy lakosra jutó pályázati forrás és a komplex településfejlettségi mutató, valamint a településfejlettség számításához használt paraméterek közötti összefüggéseket, és az alábbi eredményeket kaptam: Az egy lakosra jutó fejlesztési forrás és a komplex településfejlettségi szám között egyik évben sem találtam szoros összefüggést. **A korrelációs koefficiens (r): kisebb 0,400-nél.**

1999-ben: az egy lakosra jutó fejlesztési forrás és a 60 év fölötti lakosok aránya között a **korrelációs koefficiens (r): 0,475**. Közepes pozitív az összefüggés.

Az egy lakosra jutó fejlesztési forrás és a vándorlási különbözet között a **korrelációs koefficiens (r): -0,435**. Közepes negatív az összefüggés.

2003-ban: az egy lakosra jutó fejlesztési forrás és a vándorlási különbözet között a **korrelációs koefficiens (r): 0,464**. Közepes pozitív az összefüggés.

Az egy lakosra jutó fejlesztési forrás és:

- a 60 év fölöttiek aránya,
- a mezőgazdasági foglalkoztatottak aránya
- az egy hektár szántóterület átlagos aranykorona-értéke között a **korrelációs koefficiens (r): -0,404 és -0,496 között van**. Közepes negatív az összefüggés.

2006-ban az egy lakosra jutó fejlesztési forrás és a település-fejlettséget meghatározó paraméterek között nincs összefüggés. **A korrelációs koefficiens (r): kisebb 0,400-nél.**

Az alacsony korrelációs koefficiens érték vagy az összefüggéstelenség eredménye azzal magyarázható, hogy nem az a település a legfejlettebb, ahol az egy lakosra jutó fejlesztési forrás a legmagasabb, és nem az a legfejletlenebb, ahol az egy lakosra jutó fejlesztési forrás a legalacsonyabb volt. Példaként az alábbiakat emelem ki:

1. Nyíregyháza, amely mindhárom vizsgált évben (2000, 2003, 2006) a legfejlettebb település volt, de az egy lakosra jutó forrás összege 1997 és 1999 között 19,12 eFt, 2000 és 2002 között 37,24 eFt, 2003 és 2006 között 36,20 eFt volt.

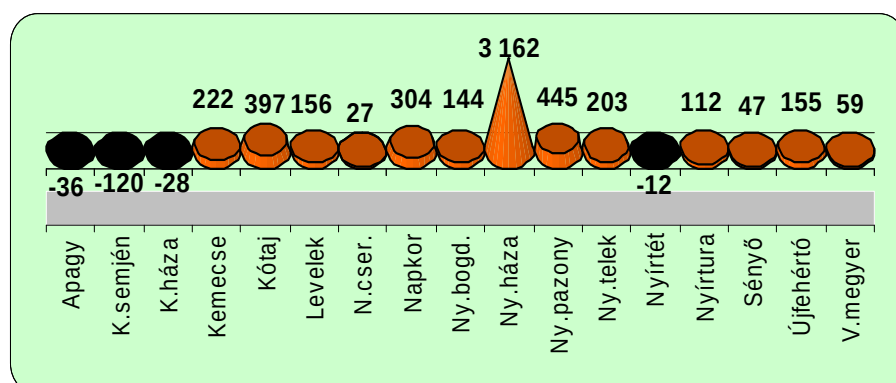
2. Nagycserkesz, mindhárom évben ez egyik legfejletlenebb település volt, de az egy lakosra jutó forrás összege 1997 és 1999 között 3,80 eFt, 2000 és 2002 között 9,69 eFt, 2003 és 2006 között 75,47 eFt volt.

1997 és 1999 között az egy lakosra jutó fejlesztési forrás mértéke **3,32** eFt/lakos (Nyírtelek) és **60,52** eFt/lakos (Kállósemjén) között volt. 2000 és 2002 között az egy lakosra jutó fejlesztési forrás mértéke **9,69** eFt/lakos (Nagycserkesz) és **72,46** eFt (Nyírtura) között volt. 2003 és 2006 között az egy lakosra jutó fejlesztési forrás mértéke **3,77** eFt/lakos (Nyírpazony) és **122,65** eFt/lakos (Kemecse) között volt.

3.3.4. A fejlesztések hatása a Kistérségi Társaság településeinek társadalmi és gazdasági mutatójára

3.3.4.1. A települések demográfiai mutatója és azok változása:

A Kistérségi Társaság lakosságának létszáma 5 237 fővel nőtt 1995 és 2006 között (9. ábra). A legnagyobb mértékű növekedés Nyíregyházán volt (3 162 fő). Négy településen: Apagyon, Kállósemjénben, Kálmánházán és Nyírtéten csökkent a lakosság létszáma. A csökkenés 12 és 120 fő között volt.

9. ábra: Lakónépesség-változás 1995 és 2006 között (fő)

Forrás: Központi Statisztikai Hivatal, 1995, 2006.

Az óvodás korúak száma 7 480 főről 6 254 főre csökkent 1995 és 2006 között. 1995-ben a lakosság 4,3 %-a volt óvodás korú, 2006-ban a 3,5 %-a. Az általános iskolások (6-14 évesek) száma 18 948 főről (11,11 %-ról) 16 054 főre (9,13 %-ra) csökkent. Az iskolások számának csökkenésével párhuzamosan 1 692 főről 1 509 főre csökkent a pedagógusok száma is. 1995-ben egy pedagógusra 11,2 tanuló jutott, 2006-ban 10,6 tanuló. A 17 településen 2006 évben 151 osztályteremmel volt kevesebb, mint 1995 évben. 1995-ben 23 gyerek, 2006-ban már 25 gyerek jutott egy osztályteremre. A 7 évnél idősebb népesség által végzett évfolyam, osztály szám 1990 és 2001 között 7,46-ról 8,52-re emelkedett.

Tehát az elmúlt tizenegy évben csökkent a 14 év alatti (óvodás és általános iskolás) gyereklétszám, csökkent a pedagógusok és az osztálytermek száma, és nőtt az egy osztályra, pedagógusra jutó gyerekek száma.

Az önkormányzatok az elmúlt időszakban iskolaépítésre, korszerűsítésre, az iskolák informatikai eszközökkel történő ellátására fordították a fejlesztési forrásokat. A fejlesztés **eredményeként** kevesebb, de korszerűbb és informatikai eszközökkel felszerelt osztálytermek állnak a tanulók rendelkezésére.

3.3.4.2. A mezőgazdasági foglalkoztatottak arányának változása:

A mezőgazdasági foglalkoztatottak aránya 1990 és 2001 között 29,6 %-ról 9,9 %-ra csökkent a Kistérségi Társaság 17 településének átlaga szerint.

2001-ben 2,6 % és 30,6 % volt a mezőgazdasági foglalkoztatottak aránya: a legtöbb Nagycserkeszen (30,6 %), Kálmánházán (23,7 %), és Kállósejében (18,9 %), a legkevesebb Sényőn (2,5 %), Nyíregyházán (2,6 %) és Nyírtúrán (3,4 %) (7. melléklet).

3.3.4.3. A szolgáltatási szektorban dolgozók arányának változása:

A szolgáltatásban foglalkoztatottak aránya 37 %-ról 56 %-ra nőtt 1990 és 2001 között a Kistérségi Társaság 17 településének átlaga szerint. A legnagyobb mértékű növekedés Napkoron (32,6 %) és Sényőn (30 %) volt. A legkisebb mértékben Nyírtelken (2 %), Vasmegyeren (8,1 %) és Kótajban (9,1 %) nőtt a szolgáltatási szektorban dolgozók aránya (9. melléklet).

3.3.4.4. A munkanélküliek arányának változása:

A hazai és európai uniós forrásból megvalósított fejlesztések egyik fő célja volt a munkanélküliek arányának csökkentése. A statisztikai adatok azonban azt mutatják, hogy a fejlesztések ellenére nem csökkent, hanem nőtt a Kistérségi Társaság településeinek munkanélküliségi mutatója. Ennek oka az lehet, hogy a fejlesztési

programokban eltervezett munkahelyek létrejöttek ugyan, de más munkahelyek megszűntek.

2007 év végén a 17 településen átlagosan 10,02 % volt a regisztrált munkanélküliek aránya (1998 évhez viszonyítva 1,05 %-al emelkedett). Legalacsonyabb volt a munkanélküliek aránya Nyíregyházán és Nyírpazonyban (5,23 % és 5,74 %). 10 % fölötti volt ez az érték Kállósemjénben, Kemecsen, Kótajban, Leveleken, Nagycserkeszen, Nyírtéten és Sényőn (14. táblázat). 1998 és 2007 között Apagyon, Kálmánházán, Nyírbogdányban, Nyírpazonyban, Nyírtéten, Nyírturán és Sényőn átlagosan 1,54 %-al csökkent, Kállósemjénben, Kemecsen, Kótajban, Leveleken, Nagycserkeszen, Napkoron, Nyíregyházán, Nyírtelken, Újfehértón és Vas megyeren átlagosan 2,72 %-al nőtt a regisztrált munkanélküliek aránya.

14. táblázat

Munkanélküliek arányának változása 1998-2007 között

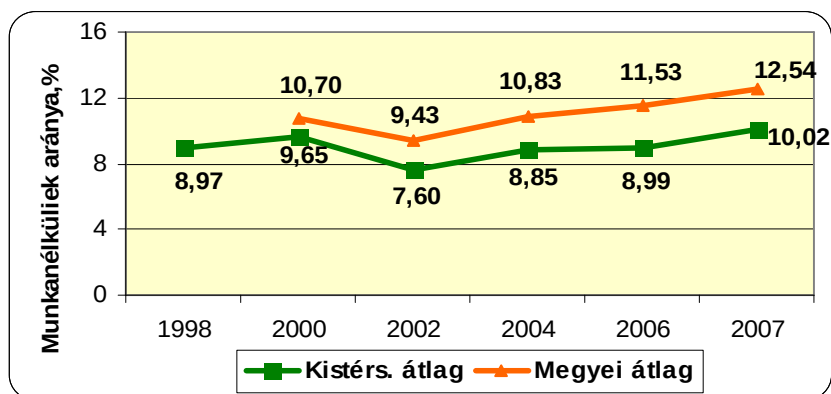
Település megnevezése	Munkanélküliek aránya (%)		Csökkenés (%)	Növekedés (%)
	1998	2007		
Apagy	10,32	9,69	1,02	
Kállósemjén	7,56	12,78		5,22
Kálmánháza	7,03	6,43	0,60	
Kemecse	8,69	12,49		3,80
Kótaj	7,94	11,85		3,91
Levelek	11,42	15,04		3,62
Nagycserkesz	9,88	15,21		5,33
Napkor	8,30	9,95		1,65
Nyírbogdány	8,47	8,04	0,43	
Nyíregyháza	4,64	5,23		0,59
Nyírpazony	7,09	5,74	1,35	
Nyírtelke	7,94	8,79		0,85
Nyírtét	13,12	11,62	1,50	
Nyírtura	11,24	6,99	4,25	
Sényő	14,25	12,61	1,64	
Újfehértó	6,93	7,98		1,05
Vas megye	7,72	8,99		1,27
Átlag:	8,97	10,02	1,54	2,72

Forrás: Észak-Alföldi Regionális Munkaügyi Hivatal, (<http://www.afsz.hu>) 2007.

Az elmúlt tíz évet vizsgálva megállapítom, hogy 1998 és 2000 között a megyében és a Kistérségi Társaság településein is nőtt a munkanélküliség, 2000 és 2002 között csökkent (<http://www.afsz.hu>) (10. ábra, 8. melléklet).

2002-től napjainkig ismét fokozatosan nő a munkanélküliek aránya. A Szabolcs-Szatmár-Bereg megyei munkanélküliségi ráta 1-3%-al nagyobb volt a Kistérségi

Társaság munkanélküliségi értékénél, de a csökkenés és növekedés tendenciája hasonló mértékű volt a vizsgált időszakban.

10. ábra: Munkanélküliek arányának változása (%)

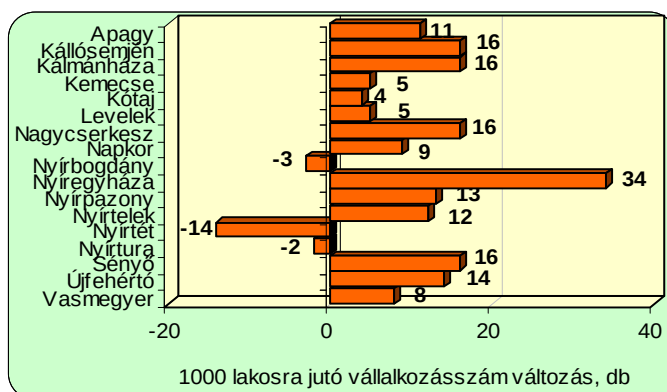
Forrás: Észak-Alföldi Regionális Munkaügyi Központ, 2007. <http://www.afsz.hu>

3.3.4.5. A települések infrastruktúrájának változása:

A vizsgált időszakban az önkormányzatok pályázati forrásból bővítették a közműhálózatot, melynek **eredményeként** az ivóvízhálózat hossza **833,8** km-ről **986,4** km-re nőtt, a szennyvízhálózat hossza **411,5** km-ről **592,1** km-re nőtt 1995 és 2006 között. 1995-ben még csak **nyolc** településen, 2006-ban **tizenhárom** településen volt szennyvízhálózat. A gázhálózatba kapcsolt lakások aránya **62,8** %-ról **77,8** %-ra emelkedett a vizsgált időszakban. A Kistérségi Társaság településein **60 640** db-ról **69590** db-ra nőtt a lakásállomány. A fejlesztések **hatására** komfortosabbak lettek a lakások, élhetőbbé vált a település, és javult a lakosságmegtartó képességük.

3.3.4.6. A vállalkozások számának változása:

1995 és 2006 között a vállalkozások száma 17 859 db-ról 22 852 db-re nőtt (11. ábra). Mindkét évben az egyéni vállalkozások aránya volt a legmagasabb: 1995-ben 74 %, 2006-ban 59 %.

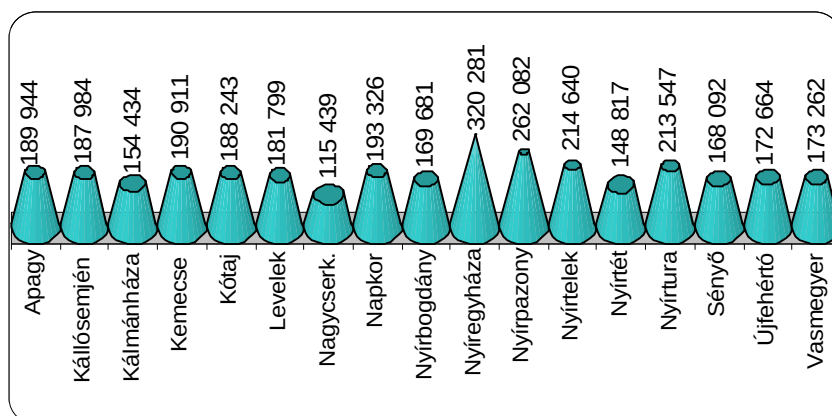
11. ábra: Ezer lakosra jutó vállalkozásszám változás 1995 és 2006 között (db)

Forrás: Központi Statisztikai Hivatal, 1995, 2006.

Az ezer lakosra jutó vállalkozásszám növekedés a települések átlaga szerint 25 db volt. A legnagyobb mértékben nőtt az ezer lakosra jutó vállalkozásszám Nyíregyházán (34 db), Kállósemyjénben, Kálmánházán, Nagycserkeszen és Sényőn (16-16 db). Nyírbogdányban, Nyírtéten és Nyírturán 2-14 db között csökkent az ezer lakosra jutó vállalkozásszám a vizsgált időszakban.

3.3.4.7. A lakosság jövedelmének változása:

1998-ban a Kistérségi Társaság településeinek átlaga szerint a lakosság SZJA alapot képező jövedelme 138 395 Ft volt, amely 2004-re 329 286 Ft-ra emelkedett. A növekedés mértéke 2,38-szoros volt. A legnagyobb jövedelem növekedés Nyíregyházán (320 281 Ft), Nyírpazonyban (262 082 Ft) és Nyírtelken (214 640 Ft) volt (12. ábra). A legkisebb volt a keresetnövekedés Nagycserkeszen (115 439 Ft), Nyírtéten (148 817 Ft) és Kálmánházán (154 434 Ft). Álláspontom szerint a keresetnövekedés mértéke három tényezővel is magyarázható: a fejlesztések hatásával, az adózási morál javulásával, valamint a jogszabályi változásokkal. A megváltozott jogszabályok egyre kevesebb adómentes juttatást engedélyeztek, melynek következtében a vizsgált időszakban nőtt az SZJA alap.

12. ábra: Személyi jövedelemadó-alap növekedése 1998-2004 között (Ft)

Forrás: Központi Statisztikai Hivatal, 1998, 2004.

3. 4. KÉRDŐÍVES FELMÉRÉS EREDMÉNYE

2006. augusztus hónapban végeztem egy kérdőíves felmérést, az Első Nyírségi Fejlesztési Társasághoz tartozó 12 településen. A munkámat segítette Dr. Szűcs Ilona, a „Nyírségi Többcélú Kistérségi Társaság” munkaszervezetének vezetője. A kérdőívet a település polgármestereihez küldtem ki. A kérdőív címe „**Pályázati lehetőségek 2002-2006**” volt, melyen 14 kérdés szerepelt. A felmérésem célja volt, hogy:

- Megismerjem, milyen programok, fejlesztések történtek a Kistérségi Társaság településein a vizsgált időszakban.

- A megvalósított programoknak volt-e hatása a települések fejlődésére.
- Ha volt hatása, akkor milyen hatása volt a település fejlettségére.
- Két évvel az Európai Unióhoz történő csatlakozás után volt-e a településeknek uniós forrásból megvalósított fejlesztési programjuk.
- A településeken mérhető-e már az Európai Unió csatlakozás hatása.

A kiküldött 17 kérdőívből 12 érkezett vissza. A válaszadás mértéke 70,5 %-os volt. A kérdőívekre vagy a polgármesterek, vagy a települések pályáztató, vagy fejlesztő szakemberei válaszoltak az alábbiak szerint:

1. Élt-e az önkormányzat a pályázati lehetőségekkel?

Az önkormányzatok a település fejlesztése érdekében minden pályázati lehetőséget kihasználtak. Nyújtottak be pályázatot a Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Területfejlesztési Tanácshoz, az Észak-Alföldi Régió Fejlesztési Tanácsához és a különböző szakminisztériumokhoz (Földművelésügyi és Vidékfejlesztési Minisztérium, Környezetvédelmi és Vízügyi Minisztérium, Munkaügyi Minisztérium, Kulturális minisztérium, Gazdasági Minisztérium...). Nyertek pályázatokat az Európai Unió előcsatlakozási alapjaiból (Phare, Sapard) és az Európai Unióhoz történő csatlakozásunk után az uniós pályázatokból (AVOP, GVOP, HEFOP) pályázataiból.

A 15. táblázatban felsoroltak szerint 11 önkormányzat nyert a Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Területfejlesztési Tanácstól, 5 önkormányzat a Regionális Fejlesztési Tanácstól, 12 önkormányzat az egyes szakminisztériumoktól, 3 önkormányzat az Európai Unió előcsatlakozási alapjából a Phare pályázatokból, 1 a Sapard pályázatból, 2-2 önkormányzat az Európai Unió pályázatokból; AVOP, GVOP és HEFOP pályázatokból.

15. táblázat

A pályázat típusai a Kistérségi Társaság településein

Pályázat típusa		Önkormányzat (db)
Megyei (Területfejlesztési Tanács)		11
Régiós		5
Minisztériumi		12
Európai Unió előcsatlakozási alap	PHARE	3
	SAPARD	1
Európai Unió	AVOP	2
	GVOP	1
	HEFOP	2

Forrás: Saját felmérés alapján

2. Hogyan reagált a képviselő testület az Ön (polgármester) által előterjesztett pályázati tervekre?

A polgármesterek által előterjesztett pályázati lehetőséget minden település képviselő testülete támogatta. Továbbá megszavazták a pályázathoz szükséges önerő biztosításáról szóló előterjesztést is.

A válaszok alapján úgy ítélem meg, hogy ebben a kérdésben a képviselő testületek tagjai politikai meggyőződésüktől függetlenül, egyhangúan támogatták a polgármestereket. A települések fejlődése szempontjából a képviselő testület egységes hozzáállását nagyon fontosnak tartom.

3. Milyen pályázatokat részesítettek előnyben?

A kérdésre adott válaszok közül első helyen áll a települési infrastruktúrafejlesztési program, melyet 7 település preferált. A második helyen a foglalkoztatást segítő programok megvalósítása, közmunka programok szervezése és az oktatási infrastruktúra fejlesztése (iskolaépítés-, korszerűsítés, eszközellátottság színvonalának növelése, informatikai hálózat kiépítése) állt, melyet négy-négy településen tartottak a legfontosabbnak. Három-három önkormányzat részesítette előnyben az egészségügyi infrastruktúrafejlesztést. Két-két település az alábbi programok megvalósítását preferálta:

- Informatikai fejlesztéseket, középületek felújítását, környezetvédelmi programok megvalósítását, önkormányzati kötelező feladatok ellátását segítő programok megvalósítását.

Az alábbi programokat egy-egy település részesítette előnyben:

- Beruházásokkal kapcsolatos pályázatokat, műemlékfelújítást, ipari park infrastruktúrájának fejlesztését, közösségi programok, ünnepek szervezését, a szociális ellátás fejlesztését, polgármesteri hivatal felújítását, sportpálya felújítását.
- Nyíregyházán a város fejlődése szempontjából fontos pályázatokat részesítettek előnybe, melyhez figyelembe vették a Hosszú Távú Településfejlesztési Koncepciót és a polgármester 4 éves programját.

4. Mi volt az elsődleges szempont a pályázatok kiválasztásánál?

A pályázatok kiválasztásánál elsődleges szempont volt az önerő nagysága, ill. a támogatottság mértéke. Ezt 6 önkormányzat tartotta az elsődleges szempontnak. A térség települései kevés önerővel rendelkeznek, ezért csak olyan fejlesztéseket tudnak megvalósítani, amelyhez rendelkeznek elég saját erővel. A válaszok közül második helyen állt a megvalósítható cél, melyet három önkormányzat jelölt meg.

Két-két önkormányzat az alábbi szempontokat tekintette elsődlegesnek:

- Olyan pályázatok elnyerését, amely infrastruktúrafejlesztést tesz lehetővé, a pályázati célok kiválasztásánál a képviselő testület által meghatározott fontossági sorrendet, az önkormányzati kötelező feladatok elvégzését segítő pályázatokat, a település lakosságának érdekeit.

Egy-egy település az alábbi szempontokat tekintette elsődlegesnek:

- A projekt fenntarthatóságát, a projekt várható eredményeit, a településfejlesztést, a projekt célkitűzése megfeleljen a fejlesztési elképzeléseknek.

5. Mi okozta a legnagyobb gondot a pályázatok készítésénél?

A válaszoló önkormányzatok 50 %-a (6 db) az engedélyek, igazolások és a közbeszerzések lebonyolításának időigényességét tartotta a legnagyobb gondnak. Négy önkormányzat a pályázati kiírás és benyújtás közötti határidőt tartotta rövidnek. Három településnek a sajáterő biztosítása okozta a legnagyobb gondot.

Egy-egy településnek az alább felsoroltak okozták a legnagyobb problémát:

- Nem tudták megfizetni a pályázati szakembert, az a tudat, hogy a pályázat nagy részét elutasítják, a pályázati kiírás olyan jogszabályra hivatkozott, amelyet már hatályon kívül helyeztek, a pályázati kiírás nem mindég fogalmazta meg egyértelműen, hogy kik jogosultak a pályázat beadására, a pályázat logikai kerettáblázatának elkészítése.

6. Hogyan ítéli meg a pályáztatás rendszerét?

A pályáztatás rendszerét 5 önkormányzat tartotta jónak. 4 önkormányzat véleménye szerint a pályázati űrlap nagyon bonyolult, túl bürokratikus, mert számos felesleges információt, igazolást kérnek (engedélyezett építési terveket, jogerős engedélyeket).

Egy-egy település válasza szerint:

- A pályáztatás jelenlegi rendszere rossz, mert nem a fejlődésre, változásra képes önkormányzatokat részesítik előnyben.

- Rossz, mert egy-egy nagy beruháznál nem vonhatók össze a különböző források (TRFC, TEKISZ).

- Egy település azt javasolja, hogy az önkormányzatoktól elvárandó igazolásokat (mérleg, pénzügyi beszámoló, jogi státusz, aláírás igazolás jogosultsága) különböztessék meg a gazdasági szervezetektől, amennyiben mindkettő pályázhat.

- Rossz a pályáztatás rendszere, mert nem egyforma eséllyel pályázhatnak a települések.

- A pályázati kiírások tartalmi és formai követelményei jelentősen eltérnek, ezeket egységesíteni kellene.

- A pályáztatás rendszere rossz, mert a dinamikusan fejlődő és a hátrányos helyzetű települések nem egyforma eséllyel pályázhatnak.
- Időigényes a pályázatok elbírálása, de szükséges.

7. Milyen javaslatok vannak az önkormányzati fejlesztések jobbá tételéhez?

Két-két önkormányzat válasza szerint a pályáztatás rendszerének egyik nagy problémája a bonyolult közbeszerzési eljárás és a közbeszerzési értékhatárok alacsony szintje. Javaslatuk szerint egyszerűsíteni kellene a közbeszerzési eljárást, és meg kellene emelni a közbeszerzési értékhatárt.

A pályázati kiírások csak részben fedték le az önkormányzatok fejlesztési céljait. Ezért egy olyan felmérést javasolnak, amely tartalmazná a települések, kistérségek, megye, régió problémáit, és a különböző pályázatok ezen problémák megoldását céloznák meg.

A pályázati támogatásokkal megvalósuló fejlesztések lebonyolításában a támogató szervezet ne határozzon meg szigorúbb feltételeket a vonatkozó rendeleteknél.

A településeknek több információra és időben történő tájékoztatásra lenne szükségük. A pályázók elvárják a korrekt bírálatot.

Javasolták még azt is, hogy csak azok az önkormányzatok pályázhassanak, melyek bizonyítottan képesek a saját forrás előteremtésére.

Véleményem szerint is a pályázati kiírásban megfogalmazott fejlesztési célok nem mindég egyeznek meg a térség településeinek fejlesztési céljaival. Ez egy valós probléma, melyet meg kell oldani.

8. Mit tart elsődlegesnek a pályáztatás kapcsán?

A pályázati kiírás legyen átlátható, egyértelmű, és adjanak hozzá részletes pályázati útmutatót. A kiírást követően ne módosítsák az adatlapokat és a pályázati feltételeket. A támogatási szerződés megkötéséhez ne kérjék be azokat a nyilatkozatokat, melyeket a pályázat benyújtásakor már megadtak.

A valós igényeknek megfelelő pályázati célok megfogalmazását javasolja három önkormányzat. Továbbá a település fejlődését és a gazdaság fejlődését tartják még fontosnak.

Két-két polgármester álláspontja szerint elsődleges a támogatási arány, az érthetően megfogalmazott pályázati feltétel és a pályázati adatlapok egyszerűsége, áttekinthetősége.

Egy-egy polgármester az alább felsoroltakat tartja elsődlegesnek:

- A határidők betartása, korrekt tájékoztatás, esélyegyenlőség az elbírálás során,
- a pályázat olyan feltételeket írjon elő, melyet az önkormányzatok tudnak teljesíteni.

9. Milyen javaslatai vannak a pályáztatás hibáinak javítása érdekében?

A kérdésre három polgármester válaszolta, hogy a hiánypótlásra hosszabb határidő álljon rendelkezésre.

Két település javasolja a pályázati adatlapok egyszerűsítését.

Egy-egy polgármester javasolta az alábbiakat:

- Az önkormányzatoknak nagyobb arányú részvétele legyen a döntéshozatalba, rugalmasabb pályázati kiírást, tegyék közzé a pályázati kiírás értelmező magyarázatát is, az önkormányzati pályázatoknál az önkormányzatokra vonatkozó rendeleteknek megfelelő mellékletek és feltételek kerüljenek kiírásra, a pályázati célok egyezzenek meg az adott térség, település valós fejlesztési céljaival, legyen olyan elérhető személy, aki segítséget tud adni a pályázatkészítéskor felmerülő kérdésekre.

10. A megvalósított pályázatoknak milyen hatása van a település egészére?

A legtöbb válaszadó (4 polgármester) azt írta, hogy szépült a település.

A válaszadók egy negyede (3 településen) úgy ítéli meg, hogy nőtt a település lakosságának életszínvonala, javult az infrastruktúra, az életkörülmények jobbak lettek, nőtt a foglalkoztatottak száma, bővült az intézményhálózat.

Két-két válaszadó számolt be arról, hogy a határon túli kapcsolatok erősödtek.

A település lakosságmegtartó képességével kapcsolatosan az alábbiakat válaszolták:

- Két polgármester megítélése szerint a megvalósított fejlesztések hatására javult a települések lakosságmegtartó képessége.
- Javul a lakosság településhez való kötődése.
- Jelenleg még nem érzékelhető a hatás, de biztosak abban, hogy a megvalósított fejlesztések hosszútávon a lakosság létszámának növekedését fogják eredményezni.

Egy-egy polgármester az alábbi változásról számolt be:

- Javult a lakosság közérzete, komfortosabbá váltak az egyes szolgáltatások.
- Fellendült a település közösségi, kulturális élete.
- A munkahelyteremtő beruházások hatására csökkent az önkormányzat szociális terhe.
- Fejlődött az egészségügyi infrastruktúra.
- A település fokozatosan fejlődik.
- Javult a település elektronikus és közúti elérhetősége.
- Élhetőbbé vált a település.

11. Milyen fejlesztéseket szeretett volna megvalósítani, de pályázatok hiányában eddig még nem volt lehetősége?

A legtöbb polgármester az infrastruktúrafejlesztést szeretett volna megvalósítani, de ehhez nem volt elég pályázati lehetőség. Az infrastruktúrális beruházások közül 7 településen útépitést, korszerűsítést, 4-4 településen kerékpárút építést, korszerűsítést, valamint szennyvízhálózat építést, korszerűsítést szerettek volna megvalósítani. Kék-két polgármester a zárt csapadékvíz-elvezető rendszer kiépítésére, korszerűsítésére és települési központ kiépítésére nem tudott fejlesztési forrást nyerni. Egy-egy településen nem volt pályázati lehetőség az ivóvízminőség javító beruházások megvalósítására és a szilárd hulladéktároló korszerűsítésére sem.

A települési infrastruktúrális beruházásokon kívül négy településen nem tudtak megvalósítani oktatási infrastruktúrafejlesztést. Két-két településen nem valósult meg szélessávú internet kiépítés, egészségügyi ellátórendszer fejlesztés, település központjának kialakítása és a közintézmények akadálymentesítése. Egy-egy település számolt be arról, hogy nem tudott pályázati forrást nyerni sportcentrum kialakításhoz, játszótérépítéshez, ipari övezet kiépítéshez, művelődési ház eszközeinek fejlesztéséhez, önkormányzati lakásépítéshez, felújításhoz, foglalkoztatási programok megvalósításához, komplex városrész rehabilitációjához és városon kívül lévő bokortanyák fejlesztéséhez.

Nyírpazony polgármestere azt válaszolta, hogy még nem volt olyan terve, melyet pályázat hiányában ne tudott volna megvalósítani. Nyírpazony település a térség infrastrukturálisan legfejlettebb települése.

12. Milyennek ítéli meg a település fejlettségét?

A polgármesterek a következőképpen ítélik meg a településük fejlettségét:

Apagy: A polgármester úgy ítéli meg, hogy a település fejlett.

Kálmánháza: A község más településhez társulva a fejlett településekhez tartozik.

Kótaj: Közepesen fejlett.

Napkor: Jó a település fejlettsége, de egy XXI. századi községkép kialakításához további fejlesztésekre van szükség.

Nyírbogdány: A község közmű ellátottsága 100 %-os, csak az utak burkolásában és a csapadékvíz-elvezető rendszer megépítésében marad el. A közintézmények épületeinek állapota közepesnek mondható, eszközellátottságuk megfelelő.

Nyíregyháza: Dinamikusan fejlődő város. A megyei jogú városok között oktatás, kulturális, egészségügyi intézményellátottságban valamint személyi és gazdasági szolgáltatások terén az elsők között; vonalas műszaki infrastruktúrában középén helyezkedik el.

Nyírpazony: Fejlett. (Nyírpazony település infrastruktúrája 100 %-os. A kistérség települései között az első helyen áll.)

Nyírtelek: A település belterületének közműellátottsága jónak mondható, bár nagyon hiányzik a szennyvízhálózat teljes kiépítettsége. A külterületi település részekén sem az ivóvízhálózat, sem a szennyvízhálózat nincs 100%-osan kiépítve.

Nyírtét: A település kiterjedése és lakosságszám alapján az átlagostól gyengébben fejlett.

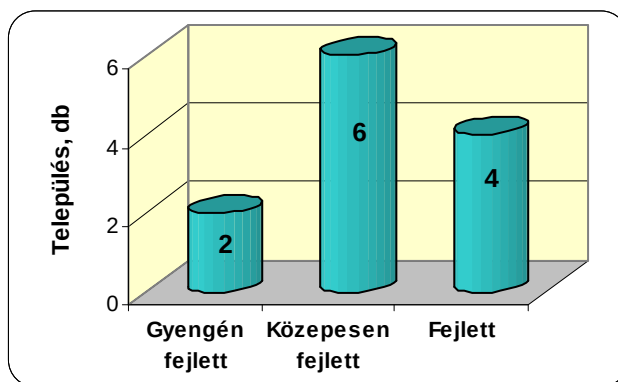
Nyírtura: A település fejlettsége megfelelő, de a pályázat segítségével megvalósított programok egyre nagyobb lehetőséget teremtenek a településfejlettség növelésére.

Sényő: A település fejlettsége jónak mondható.

Újfehértó: Közepesen fejlettnak látja a polgármester a települést.

A kérdésekre adott válaszok alapján Nyírtelek és Nyírtét településeket a gyengén fejlett; Kótaj, Napkor, Nyírbogdány, Nyírtura, Újfehértó és Sényő közepesen fejlett; Apagy, Kálmánháza, Nyírpazony és Nyíregyháza a fejlett települések kategóriájába tartozik. Nyíregyháza dinamikusan fejlődő város (13. ábra).

Álláspontom szerint egyes polgármesterek reálisan ítélik meg az általuk vezetett települések fejlettségét, mások elfogultak, és jobbnak látják a településük helyzetét, mint amilyen valójában. Sényő polgármestere a település fejlettségét jónak ítéli meg, de valójában Sényő a magas munkanélküliséggel sújtott települések csoportjába tartozik, és ezért normatív támogatást kap.

13. ábra: A Kistérségi Társaság településeinek fejlettsége

Forrás: Saját kérdőíves felmérés alapján

13. A település dinamikus fejlődéséhez milyen pályázatokat (fejlesztéseket) kellene még megvalósítani?

A válaszadók kétharmada szerint (8 db) a dinamikus fejlődéshez a település infrastruktúráját kellene fejleszteni. Ezt követi a települési ipari tevékenység bővítése,

ipari park kialakítása és a gazdaság fejlesztése. Öt polgármester tartja fontosnak a településeken megvalósított beruházásokat, mert az a foglalkoztatás javulását eredményezi. Négy-négy válaszadó jelölte meg az oktatási infrastruktúra fejlesztését és a település központjának kialakítását. Három-három településen sportcentrum kialakítást és egészségügyi infrastruktúrafejlesztést kellene megvalósítani. Két-két polgármester a turizmusfejlesztést és a szociális intézményhálózat fejlesztését tartja nagyon fontosnak. Egy-egy válaszadó szerint a dinamikus fejlődés eléréséhez az alábbi fejlesztéseket kellene megvalósítani:

- Építési telkek kialakítását, hogy ezzel segítsék a fiatalok letelepedését, munkahelyteremtő programok megvalósítását, a településen belül, ill. a települések közötti úthálózat fejlesztését, új polgármesteri hivatal építését, az életkörülmények minőségének javítása, rekreációs központ kialakítását, műemlék és helyi védettségű épületek felújítását, logisztikai központ kialakítását, kulturális programok megvalósítását, természet- és környezetvédelmi programokat, településrész rehabilitációt.

14. Az európai uniós pályázati lehetőségek milyen hatással vannak a településre?
Mérhető-e már a hatás?

A válaszadók közül négy-négy polgármester írta, hogy még nem volt európai uniós pályázata a településnek, és még nem mérhető a hatás.

A többi válaszadó pozitív hatásról számolt be az alábbiak szerint:

- Igen már mérhető a hatás. A fejlesztési források hozzájárultak a település fejlődéséhez.
- A programok segítették a helyi foglalkoztatás bővítését.
- A szakképzettség növekedést segítették a programok.
- Segítette a munkanélküliek visszatalálását a munka világába (reintegráció).
- Csökkent az önkormányzat szociális segélyezési terhe, és javult a családok anyagi helyzete.
- Lehetővé vált a közintézmények akadálymentesítése.
- Oktatási infrastruktúra fejlesztését tette lehetővé az európai uniós pályázati forrás.

A felmérésem eredményéből megállapítom, hogy a Kistérségi Társaság településein - Nyíregyháza kivételével - az Európai Unió előcsatlakozási alapjaiból - Phare, Sapard - valósítottak meg fejlesztési programot. A települések 2/3-ánál a pályázati programok hatása is látható változást, fejlődést eredményezett.

4. KÖVETKEZTETÉSEK, JAVASLATOK

A Kistérségi Társaság Szabolcs-Szatmár-Bereg megye középnyugati részén helyezkedik el, 17 település alkotja, központja Nyíregyháza. Legfontosabb erőssége a fejlett települési, oktatási, kutatási és egészségügyi infrastruktúrája. A Kistérségi Társaság lehetőségei közül kiemelkedik a földrajzi fekvése, mert a három ország közelsége, interregionális együttműködések kialakítását teszi lehetővé. A területének elaprózottsága, a vállalkozások tőkeszegénysége, az inaktív lakosság magas aránya a Kistérségi Társaság gyengeségei közé tartoznak. A veszélyek közé sorolom a periférikus elhelyezkedést, a magas munkanélküliséget és az értelmiség elvándorlását.

A Kistérségi Társaság legfontosabb természeti erőforrása a termőföld. A mezőgazdasági területének aránya 78 %-os, de a területének minősége, átlagos aranykorona-értéke elég alacsony 13,52. A Kistérségi Társaság híres a gyümölcsstermékeiről, gyümölcsös területének aránya (8,23 %), a megyei és országos átlagtól is magasabb. A Térség természeti adottságai, a talaj és klíma kedvező a gyümölcsstermesztés számára.

A legjobb minőségű talajjal rendelkező településeken (Nyíregyháza, Kálmánháza, Nyírtelek, Nagycserkesz) a szántó aránya 74 % és 86 % között, az erdő aránya 5 % és 9 % között van. A gyengébb minőségű talajjal rendelkező településeken (Apagy, Kállósemjén, Napkor, Levelek, Kemece, Nyírpazony, Nyírbogdány és Vasmegyer) a szántó aránya 54 % és 56 % között van, az erdő aránya 26 %.

A Kistérségi Társaság 1996 és 2006 közötti években az agrár- és vidékfejlesztési programjait a saját forráson kívül 28 584 547 e Ft hazai és európai uniós pályázati forrás segítségével valósította meg.

1996 és 2006 közötti években az agrárprogramjainak megvalósítására 7 929 332 e Ft-ot nyert, melyet gyümölcsültetvény telepítésre, építési beruházásokra, gépvásárlásra, állatállomány fejlesztésre, öntözési beruházásokra, szakemberképzésre és integrációk kialakítására fordított.

A gyümölcsültetvény telepítésére 2 400 801 e Ft fejlesztési forrást nyertek a gazdák, és 2 524 hektár ültetvényt telepítettek. Az újtelepítésű ültetvényeknek a 60 %-a alma, 20 %-a meggy volt. A legnagyobb területen 2000-ben telepítettek gyümölcsültetvényt (824,4 hektárt), a legtöbb pályázati forrást 2002 és 2003 évben nyerték, melyből 616,5 hektár és 688,3 hektár gyümölcsültetvényt telepítettek. 2000-ben egy hektár telepítésre jutó pályázati forrás 191 e Ft, 2002 és 2003 években 1 479 e Ft és 1 364 e Ft volt. A korszerű, intenzív gyümölcsültetvények nagyobb árbevételt eredményeznek. Az intenzív almaültetvények esetében a termés 90 %-át étkezési almaként lehet

értékesíteni, míg a hagyományos művelésnél csak a termés 10 %-a értékesíthető étkezési almaként.

A kertészeti ágazat (zöldség-gyümölcs) versenyképességének növelése érdekében szükség volt a korszerű tároló-, csomagoló- és hűtő-kapacitás bővítésére is. Ilyen célú fejlesztések megvalósítására 797 632 e Ft hazai és európai uniós pályázati forrást nyertek a Kistérségi Társaság területén, melyből 15 új hűtőházat építettek, és 8 hűtőházat újítottak fel.

A zöldség- és gyümölcstermesztés nagy kézimunkaerőt igényel, ezért az ágazat fejlesztése segít a térség munkanélküliségi gondjainak megoldásában is. A fejlesztések hatására csökkent a tárolási veszteség, ősztől-tavaszig jó minőségű termék áll a vevők rendelkezésére, nőtt a termelők árbevétele, és új munkahelyek jöttek létre.

A megtermelt élelmiszerek (zöldség, gyümölcs, hús, tej, kenyérgabona) feldolgozási lehetőségeinek megteremtésére, 907 000 e Ft pályázati forrásból 14 új élelmiszer-feldolgozó üzemet építettek, és 5 régi üzemet újítottak fel.

A mezőgazdasági gépvásárlásra 267 477 e Ft pályázati forrást nyertek a térségben. Ez a forrás megítélésem szerint kevés volt, mert csak a leamortizálódott gépek egy részének cseréjét tette lehetővé.

Öntözésre és meliorációra 65 729 e Ft pályázati forrást nyertek a gazdák, melyből a gyümölcsültetvényeken kívül 620 hektár területen építették ki az öntözési lehetőségeket. Tehát pályázati forrásból az elmúlt tíz évben a mezőgazdasági terület 1,3 %-át tették öntözhetővé. Megítélésem szerint ez nagyon kevés, mert a jelenlegi szélsőséges, aszályos időjárási viszonyok mellett a biztonságosabb termesztés eléréséhez, nagyobb területet kellett volna öntözhetővé tenni.

A Kistérségi Társaság településein a gyenge minőségű, gazdaságos termesztésre nem alkalmas területekre erdőt telepítettek, melyhez 667 073 e forint pályázati forrást nyertek.

Állattenyésztés infrastrukturális hátterének korszerűsítésére, állatállomány fejlesztésére 390 825 e Ft pályázati forrást nyertek a Kistérségi Társaság településein, melyet állattartó telepek korszerűsítésére, higiéniai, állat-elhelyezési, környezetvédelmi beruházásokra, valamint takarmánykeverő, és tároló építésére fordítottak a gazdák. A fejlesztés eredményeként 9 új állattenyésztő telepet építettek, és 8 régit újítottak fel. Az állatállomány fejlesztésére nyert forrást főként a juhászati ágazatra fordították. Az állattenyésztésre elnyert forrás csak 16 %-a volt az ültetvénytelepítésre elnyert forrásnak.

Az integrációk létrehozására 68 263 e Ft pályázati forrást nyertek a térségben, melyből főként a zöldség- és gyümölcstermesztéssel foglalkozó gazdák hoztak létre termelési és értékesítési szövetkezeteket (TÉSZ). A TÉSZ-ek központjában Nyíregyházán, Apagyon, Nyírbogdányban és Nagycserkeszen pályázati forrásból hűtőházakat építettek, gyümölcsosztályozó és csomagoló berendezéseket létesítettek.

A gazdálkodás új eredményeinek megismerésére, gazdaképzésekre, téli gazdatanfolyamok szervezésére 103 000 e Ft pályázati forrást nyertek a pályázók.

A fiatal agrárvállalkozások induló támogatására 75 000 e Ft-ot nyertek a Kistérségi Társaság pályázói. Az elnyert forrást föld-, gép-, állat-, vásárlására, telepek, épületek, tárolóhelységek létesítésére fordították.

A mezőgazdasági foglalkoztatottak aránya a települések átlaga szerint 2001-ben 9,9 % volt. A legfejletlenebb településeken volt a legnagyobb a mezőgazdasági foglalkoztatottak aránya: Nagycserkeszen, Nyírtéten és Sényőn 40,8 % és 57,9 % közötti volt.

A nyertes pályázatok adatainak vizsgálata alapján megállapítottam, hogy az agrárvállalkozásokat a programok megvalósítására 1996 és 2000 közötti években a kedvező piaci kilátások, a termékszerkezetváltás és a támogatási lehetőségek motiválták. A fejlesztéseket a vállalkozások többsége támogatás nélkül nem, vagy csak később tudta volna megvalósítani. A beruházás hatására 1% és 45% között nőtt a vállalkozások nettó árbevétele a beruházást megelőző évhez képest. Az új termékekből, szolgáltatásból származó árbevétel 3% és 14% között változott a vizsgált időszakban. A fejlesztési program megvalósításával a vállalkozások többségének (54%-tól 79%-között) teljesült a terve. A beruházás nem váltotta be az előzetes terveket a vállalkozások 3%-tól 28%-ánál. A tervezetthez képest 3%-tól 8%-ig több munkahelyet hoztak létre 1996 és 2000 között. A sikeres beruházások újabb fejlesztések megvalósítását generálták.

A legfontosabb vidékfejlesztési programokra: turizmusfejlesztésre, nemzeti örökség megőrzését segítő programokra, kis- és középvállalkozások fejlesztésére, és önkormányzati programokra összesen 20 655 215 e Ft fejlesztési forrást nyertek. A turizmusfejlesztési és a nemzeti örökség megőrzési programokra csak az összes elnyert vidékfejlesztési forrás 3%-át, azaz 608 442 e Ft-ot fordítottak 1996 és 2006 között.

A legtöbb fejlesztési forrást, 12 186 576 e Ft-ot a kis- és középvállalkozások fejlesztésére nyerték a pályázók 1996 és 2006 között. A vállalkozások azért pályáztak fejlesztési forrásra, hogy termék-szerkezetváltást tudjanak végrehajtani, korszerűbb

gépeket, berendezéseket vásároljanak, növeljék a termelő kapacitást, a régi munkahelyeket meg tudják tartani, vagy újakat hozzanak létre. Az ezer lakosra jutó vállalkozásszám növekedés a települések átlaga szerint 25 volt.

Az egy állandó lakosra jutó SZJA alapot képező jövedelem a 17 település átlaga szerint 2,38-szorosára nőtt 1998 és 2004 között. Véleményem szerint a növekedés magyarázható a megvalósított programok hatásával, az adózási morál javulásával és a jogszabályi változásokkal is. Az új jogszabályok ugyanis egyre kevesebb adómentes juttatást engedélyeznek, melynek következtében nő az SZJA alap.

A szolgáltatásban foglalkoztatottak aránya 37 %-ról 56 %-ra emelkedett 1990 és 2001 között. A legfejlettebb településeken (Nyíregyháza és Nyírpazony) a legnagyobb a szolgáltatási szektorban foglalkoztatottak aránya (72,8% és 67%) és az 1000 lakosra jutó működő gazdasági szervezetek száma is.

Az agrár és ipari vállalkozások a fejlesztéseikhez a pályázati forrásokat részben azért kapták, hogy munkahelyeket teremtsenek, és csökkenjen a munkanélküliség. Ezt a fejlesztési célkitűzést azonban nem sikerült teljesíteni, mert a munkanélküliségi ráta nem hogy csökkent volna, hanem növekedett. 1998 és 2007 között a Kistérségi Társaság településeinek átlaga szerint 8,97 %-ról 10,02 %-ra emelkedett a munkanélküliek aránya. A vizsgált tíz év alatt csak 2000 és 2002 között volt kismértékű csökkenés (9,65 %-ról 7,60 %-ra), azt követően fokozatosan nőtt a munkanélküliségi ráta. A fejlesztések hatására létrejöttek a tervezett munkahelyek, de a munkanélküliségi adatok azt mutatják, hogy több munkahely szűnt meg, mint amennyi létrejött. Véleményem szerint a munkanélküliség csökkentése érdekében megvalósított programok, vagy nem voltak elég hatékonyak, vagy több forrásra lett volna szükség a 17 település munkanélküliségének csökkentéséhez.

Önkormányzati programokra 7 765 705 e Ft pályázati forrást fordítottak 1996 és 2006 között. Az elnyert forrást települési infrastruktúra kiépítésére, oktatásra, egészségügyre, szociális ellátásra, környezetvédelemre, közmunkaprogramokra és az önkormányzati kötelező feladatok ellátására fordították. Az alapvető infrastruktúra, mint az ivóvíz-, szennyvíz-, gázhálózat a Kistérségi Társaság 13 településén 2000 előtt részben vagy teljesen kiépült. 2000 után az önkormányzatok több fejlesztési forrást fordítottak útépítésre, csapadékvíz-elvezető rendszer építésére, iskolák, egészségügyi intézmények fejlesztésére, szociális ellátó rendszer bővítésére és közmunka programok megvalósítására. A legnagyobb mértékű útépítés 2005-ben volt. 2006-ban a megyét és a Kistérségi Társaságot is elérte az autópálya. A beruházások hatására élhetőbbé váltak a

települések, javult a szolgáltatások színvonala és nőtt a települések lakosságmegtartó képessége. A magas munkanélküliség miatt azonban nagy az önkormányzatok szociális terhe. A probléma megoldására az eddigieknél hatékonyabb megoldást kellene kidolgozni. Véleményem szerint az önkormányzatok saját erőből ezt a feladatot nem tudják megoldani.

A település-fejlettségi vizsgálatom eredménye szerint 2000 és 2006 között a Kistérségi Társaság településeinek 11%-a (két település) volt társadalmi-gazdasági és infrastrukturális szempontból elmaradott, és 23%-a (négy település) magas munkanélküliséggel sújtott. 2000 és 2006 között a magas munkanélküliséggel sújtott települések száma kilencről négyre csökkent. Azonban a Kistérségi Társaság települései közül négy fejletlenebb az országos átlagnál, tízennégynek (a települések 82%-ának) pedig rosszabb a munkanélküliségi mutatója az országos átlagtól.

Korrelációs vizsgálatom eredménye szerint pozitív szoros és igen szoros összefüggés van a kistérség településeire jutó fejlesztési források és a komplex település-fejlettségi mutató között. Továbbá pozitív szoros és igen szoros az összefüggés a fejlesztési forrás mértéke és a kereskedelmi szálláshelyeken eltöltött vendégéjszakák száma, az 1000 lakosra jutó működő gazdasági szervezetek száma, a lakosság jövedelme, a lakosság iskolai végzettségének mértéke, a közlekedés színvonala, a telefon főállomások száma, a személygépkocsik száma, és a népsűrűség között. Szoros negatív az összefüggés a fejlesztési források mértéke és a munkanélküliek aránya, valamint a mezőgazdasági foglalkoztatottak aránya között.

Kérdőíves felmérésem eredménye szerint az önkormányzatok 2002 és 2006 között a fejlesztési programjaikat főként hazai pályázati forrásokból valósították meg. A 12 válaszadó önkormányzat közül csak négy pályázott az Európai Unió Phare és Sapard forrására, és öt önkormányzat AVOP, GVOP és HEFOP forrásokra. A települések képviselő testületei a polgármesterek pályázatokra vonatkozó előterjesztéseit minden esetben támogatták, és a fejlesztéshez szükséges önerőt is megszavazták. A vizsgált időszakban (2002 és 2006 között) az önkormányzatok 60%-a alapvető infrastruktúrafejlesztést (víz-, szennyvíz-, úthálózat építést, bővítést), a települések 30%-a foglalkoztatást segítő programokat, közmunkaprogramokat és oktatási-infrastruktúra fejlesztést valósított meg.

A pályázatok kiválasztásánál az önkormányzatok 60%-ánál az önerő mértéke volt az elsődleges szempont. A kevés önerővel rendelkező önkormányzatok több esetben azért nem tudtak pályázni egy-egy fontos program megvalósítására, mert nem volt elég saját

forrásuk. Ennek következtében a gazdagabb önkormányzatok több programot tudtak megvalósítani, gyorsabb ütemben fejlődtek, mint a szegényebb önkormányzatok. Így a kevés, és több önerővel rendelkező önkormányzatok között nőtt a fejlettségbeli különbség.

A pályázatok elkészítésénél az engedélyek, igazolások beszerzése, közbeszerzések lebonyolítása okozta a legnagyobb gondot. A pályáztatás rendszerét az önkormányzatok 40%-a jónak, 33%-a túl bonyolultnak és bürokratikusnak tartotta. A pályázati kiírások legnagyobb hibájának tartom, hogy csak részben egyeztek meg az önkormányzatok fejlesztési céljaival. A települések sokszor arra pályáztak, amire éppen volt pályázati kiírás, de ez nem minden esetben egyezett meg az előzetesen eltervezett fejlesztési célkitűzéseikkel. Véleményem szerint a pályázati célokat összhangba kellene hozni az adott térség, régió fejlesztési céljaival.

A polgármesterek nehezményezték, hogy a pályázati kiírások nem mindig fogalmaztak egyértelműen, vagy nem tartalmaztak részletes tájékoztatót, amely nehezítette a pályázó önkormányzatok helyzetét.

A polgármesterek véleménye szerint a megvalósított fejlesztések hatására javult a települések infrastruktúrája, bővült az intézményhálózat, élhetőbbé váltak a települések. Pályázatok hiányában azonban négy település nem tudott utat, szennyvízhálózatot, csapadékvíz-elvezető rendszert, iskolát, sportcentrumot és kerékpárutat építeni a vizsgált időszakban.

2006-ig a települések kétharmadának volt, egyharmadának még nem volt európai uniós pályázata. A települések harmadánál még nem érezhető a csatlakozás kedvező hatása, de kétharmadánál az európai uniós források hozzájárultak a település fejlődéséhez. A legtöbb polgármester bízik abban, hogy az európai uniós források hatására nőni fog a települések lakosságmegtartó képessége.

A kérdőíves felmérésem óta (1996 augusztusától napjainkig) az önkormányzatok a kötelező feladataik ellátásához még kevesebb saját erővel rendelkeznek, mert a megváltozott jogszabályok egyre több feladatot helyeznek önkormányzati hatáskörbe, de ehhez nem kapnak elegendő forrást. Ezért egyes önkormányzatok a hiányzó saját erőt megpróbálják kötvénykibocsátással pótolni.

5. AZ ÉRTEKEZÉS FONTOSABB MEGÁLLAPÍTÁSAI, ÚJ ÉS ÚJSZERŰ TUDOMÁNYOS EREDMÉNYEK

5.1. A Kistérségi Társaság pályázói által elnyert fejlesztési forrás összegzése alapján megállapítottam, hogy 1996 és 2006 összesen 28 584 547 e Ft-ot nyertek az agrár- és vidékfejlesztési programok megvalósításához. Ebből a pályázati forrásból az agrárgazdaság fejlesztésére lakosonként 45 176 Ft-ot, a vidékfejlesztési programok megvalósítására lakosonként 117 680 Ft-ot fordítottak.

5.2. Az agrárprogramok összegzése alapján megállapítottam, hogy a fenti időszakban összesen 7 929 332 e Ft-ot nyertek a pályázók, melyből **legtöbb forrást** (2 400 801 e Ft-ot) a **gyümölcsültetvény** telepítésére fordították. Az elnyert forrásból **2 524 hektár gyümölcsültetvényt** telepítettek. A telepített ültetvény 60%-a alma, 20%-a meggy volt. Az agrárprogramok közül második legfontosabb program volt az élelmiszer feldolgozók létesítése, melyre 907 000 e Ft pályázati forrást fordítottak. Az elnyert forrásból **14 új élelmiszer üzemet** építettek, és **5 régi üzemet** újítottak fel.

Harmadik legtöbb forrást a **hűtőház és gyümölcstároló** építésére fordítottak, 797 632 e Ft-ot, melyből **14 új hűtőházat** építettek, és **8 régit korszerűsítettek**.

Az **állattállomány fejlesztésére** elnyert pályázati forrás segítségével (281 124 e Ft) **9 új állattartó telepet** építettek, és **8 régit korszerűsítettek**.

5.3. A vidékfejlesztési programok összegzése alapján megállapítottam, hogy összesen 20 655 215 e Ft fejlesztési forrást nyertek a Kistérségi Társaság térségének pályázói 1996 és 2006 között. A vidékfejlesztési programok közül legtöbb forrást (12 186 576 e Ft) a **kis- és középvállalkozások fejlesztésére** fordítottak. A program hatására a települések átlagos adata szerint **25-el** nőtt az ezer lakosra jutó **vállalkozások száma** és **2,38-szorosára** nőtt az egy állandó lakosra jutó **SZJA alapot képező jövedelem**.

5.4. Az **önkormányzatok fejlesztésére** a 17 településen összesen **7 765 705 e Ft** pályázati forrást fordítottak. A településstatisztikai adatok elemzése alapján megállapítottam, hogy **a fejlesztések hatására javult a települések infrastruktúrája, korszerűbbé váltak az oktatási intézmények, javult az egészségügyi alapellátás színvonala, és nőtt a Kistérségi Társaság térségének lakosság száma**.

5.5. A Kistérségi Társaság településeire jutó fejlesztési források és a komplex település-fejlettségi mutató, valamint a település fejlettség meghatározásához használt paraméterek között az alábbi összefüggéseket állapítottam meg:

Szoros és igen szoros összefüggés van a fejlesztési forrás mértéke és a komplex település-fejlettségi mutató, a kereskedelmi szálláshelyeken eltöltött vendégéjszakák száma, az 1000 lakosra jutó működő gazdasági szervezetek száma, a lakosság jövedelme, a lakosság iskolai végzettségének mértéke, a közlekedés színvonala, a telefon főállomások száma, a személygépkocsik száma és a népsűrűség között. **A korrelációs koefficiens (r): 0,7 fölött van.**

A szoros összefüggés azzal magyarázható, hogy a fejlett településeknek nagyobb esélyük van a források elnyerésére, mint a fejletleneknek. A fejlettebb településeken jobb a szolgáltatások színvonala, nagyobb az idegenforgalom, magasabb a lakosság iskolai végzettsége, több munkahely van, jobbak a kereseti lehetőségek, mint a fejletlen településeken.

Szoros negatív összefüggés van a fejlesztési források mértéke és a munkanélküliek aránya, valamint a mezőgazdasági foglalkoztatottak aránya között. **A korrelációs koefficiens (r): -0,7 fölött van.**

A negatív korreláció annak a következménye, hogy a fejletlen településeknek kisebb esélyük van a források elnyerésére, mint a fejletteknek. A fejletlen településeken alacsonyabb a vállalkozássűrűség, kevesebb munkahely van, kisebb a lakosság jövedelme, és magasabb a mezőgazdasági foglalkoztatottak és a munkanélküliek aránya.

5.6. A települések fejlettségének vizsgálata alapján megállapítottam, hogy a **társadalmi-gazdasági és infrastrukturális szempontból elmaradott települések** száma 2000 és 2006 között nem változott (2 db volt), a **magas munkanélküliség miatt elmaradott települések** száma **9-ről 4-re** csökkent. Azonban a Kistérségi Társaság településeinek **23%-a nem** éri el az országos fejlettségi átlagot, és a települések **83%-án** pedig magasabb a munkanélküliségi ráta az országos átlagnál.

5.7. A **kérdőíves felméréssel bemutattam a településvezetők pályázati rendszerrel és a fejlesztések eredményével kapcsolatos véleményét**, melyszerint a Kistérségi Társaság önkormányzatai 2002 és 2006 között főként hazai forrásokból valósították meg a fejlesztési programjaikat. A válaszadó önkormányzatok felénél a pályázatok

kiválasztásánál a legfontosabb szempont az önerő mértéke volt. A vizsgált időszakban a települések egy részénél a saját forrás hiánya miatt maradtak el fejlesztések. A válaszadó önkormányzatok harmada túl bonyolultnak, és bürokratikusnak tartja a pályáztatás rendszerét. A pályázati kiírások nem minden esetben egyeztek meg a Kistérségi Társaság önkormányzatainak fejlesztési céljaival. Sokszor arra pályáztak a települések, amire éppen volt pályázati kiírás. A megvalósított fejlesztések hozzájárultak a települések fejlődéséhez és lakosságmegtartó képességének növeléséhez.

5.8. Az agrárkutatás legújabb tudományos eredményeinek és az Európai Unió agrártámogatási rendszerének megismertetése céljából 2003-ban elsőként szerveztem „Kistérségi Agrárnapokat” a térség négy településén; Apagyon, Nyírbogdányban, Újfehértón és Nyíregyházán.

ÖSSZEFOGLALÁS

A doktori értekezésemben megvizsgáltam a Kistérségi Társaság területén az 1996 és 2006 között megvalósított agrár- és vidékfejlesztési programokat, valamint a programok eredményét és hatását.

A vizsgálathoz szükséges adatokat a Földművelésügyi és Vidékfejlesztési Minisztérium, a Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Területfejlesztési Tanács, a Központi Statisztikai Hivatal, az Észak-Alföldi Regionális Fejlesztési Tanács, az Észak-Alföldi Regionális Munkaügyi Hivatal, a Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Agrárkamara, a Földművelésügyi és Vidékfejlesztési Értesítő, a Magyar Közlöny és az Első Nyírségi Fejlesztési Társaság adatbázisaiból gyűjtöttem össze.

A Kistérségi Társaság legfontosabb természeti erőforrása a termőföld, ezért fontosnak tartottam bemutatni a terület minőségét (átlagos aranykorona-értékét) és a művelési ágak megoszlását. A Kistérségi Társaság természeti erőforrásainak bemutatásán túl az 1995. évi településstatisztikai adatok alapján ismertettem a legfontosabb demográfiai, és gazdasági adatokat is. Azért választottam ezt az évet, mert 1995 a Kistérségi Társaság megalakulása előtti és az általam vizsgált agrár- és vidékfejlesztési programok megkezdése előtti év volt.

Az 1996 és 2006 közötti nyertes pályázatokról összegyűjtött adatokat évek, települések, valamint agrár- és vidékfejlesztési programok szerint csoportosítottam. Az agrárgazdasági beruházásra fordított forrásokat az alábbiak szerint vizsgáltam: gyümölcsültetvény telepítés, élelmiszeripari üzemek és hűtőházak létesítése felújítása, állatállomány fejlesztés, állattenyésztő telepek létesítése felújítása, mezőgazdasági erő- és munkagépvásárlás, öntözési beruházás, termelő és értékesítő szervezetek létrehozása, gazdaképzés és a fiatal gazdák induló támogatása. A vidékfejlesztési beruházásra fordított forrásokat négy nagy csoportra osztottam: önkormányzatok által megvalósított fejlesztések, kis- és középvállalkozások fejlesztése, turizmusfejlesztés és az épített örökség megóvása.

A megyei forrásból megvalósított programok hatékonyságát, hasznosságát az alábbi kérdésekre adott válaszok alapján elemeztem: Mi motiválta a pályázókat a beruházásuk megvalósítására? Volt-e szerepe a pályázati forrásoknak a beruházások megvalósításánál? Milyen hatása volt a fejlesztéseknek? Elégedettek voltak-e a pályázók a fejlesztés eredményével?

A fejlesztések hatását a komplex településfejlettségi mutató változása alapján is mértem. A Kistérségi Társaság településeinek fejlettségét elmaradottságát három időpontban (2000-ben, 2003-ban és 2006-ban) mutattam be. „Paerson Correlation” segítségével kerestem az összefüggést az elnyert fejlesztési források mértéke és a komplex településfejlettségi szám, valamint a település fejlettségének meghatározásához használt paraméterek között. Vizsgáltam még azt is, hogy van-e összefüggés az egy lakosra jutó fejlesztési forrás és a komplex településfejlettségi szám között.

A megvalósított programok hatását a Kistérségi Társaság településeinek statisztikai adataiban bekövetkezett változása alapján is értékeltem. Kiszámítottam, hogyan változott 1995 és 2006 között a települések demográfiai mutatója, a mezőgazdasági és szolgáltatási szektorban dolgozók aránya, a lakosság jövedelme, a vállalkozások száma, a munkanélküliségi ráta és a települések infrastruktúrális ellátottsága. A fejlődést a megvalósított beruházásoknak, programoknak tulajdonítottam.

Kérdőíves felmérést is végeztem, melyben megkérdeztem a települések vezetőit a 2002 és 2006 között megvalósított fejlesztéseikről, azok településfejlődésre gyakorolt hatásáról, az európai uniós csatlakozás hatásáról, a pályáztatás rendszeréről.

Az eredményeimből az alábbiakat emelem ki:

- A Kistérségi Társaság híres a gyümölcstermesztéséről, ezért az agrárprogramokon belül a legtöbb pályázati forrást a gyümölcstermelés versenyképességének (korszerű gyümölcsfajtákat telepítettek, intenzív művelési módokat alkalmaztak) fejlesztésére és a térségben termelt élelmiszerek feldolgozására fordították.
- A vizsgált időszakban a településeken kiépítették az alapvető települési infrastruktúrát, amely a lakosság megtartását és a települések élhetőbbé tételét szolgálja. A fejlesztések eredményeként nem nőtt a társadalmi gazdasági és infrastruktúrális szempontból elmaradott települések száma, és csökkent a magas munkanélküliség miatt elmaradott települések száma. A fejlesztési források mértéke szoros összefüggést mutatott a települések fejlettségének mértékével.
- A disszertációm elkészítésével elsőként foglaltam rendszerbe az 1996-2006 között megvalósított fejlesztési programokat, valamint azok eredményét és hatását. Megállapításaimmal jelzést adtam a jelenleg meglévő problémákra (magas munkanélküliségre) a további fejlesztések irányára, szükségszerűségére.

SUMMARY

In my dissertation I examined the results and effects of agrarian- and rural development programs realised in the Small Area Corporation between 1996 and 2000.

The required data was collected from the Ministry of Agriculture and Rural Development, the Szabolcs-Szatmár-Bereg County Council, the Central Statistical Office, the North-Lowland Development Council, the North-Lowland Regional Unemployment Office, the Szabolcs-Szatmár-Bereg County Chamber of Agriculture, Agriculture and Rural Developmental Communications, the Hungary Journal and the First Nyírség Development Corporation.

The primary natural resource of the Small Area Corporation is its arable land and that is why I deemed it so important to show the quality of the land (average gold crown value, the measurement unit of the quality of arable land in Hungary) and the distribution of the cultivation sectors. Besides presenting the natural resources of the Small Area Corporation I reviewed the most important demographic and economical indicators on basis of the statistical data issued in 1995. The reason for choosing 1995 was that the Small Area Corporation was established the following year and this was a date before any of the agrarian- and rural development programs were initiated.

I have grouped the data collected on successful tender applications between 1996 and 2006 according to years, settlements and agricultural- and rural development programs. Grants used for agro-economic investments were examined according to the following criteria: orchard plantation, establishment or updating of food processing plants and cold-storages, livestock development, establishment or updating of animal colonies, acquisition of agricultural machinery, the establishment of irrigation systems, the organisation of growers and marketing associations, farmer education, aid to young farmers. Grants spent on the rural development projects were divided into four groups: developments implemented in by the local governments, development of small and medium size enterprises, propagation of tourism and protection of the architectural heritage.

The efficiency and utility of programs realised from sources granted by the county were analysed on basis of the following questions: What motivated the applicants to carry out the investments? Did the grants obtained contribute to the implementation of the projects? What were the effects of the development programs? and Whether the applicants were satisfied with the result or development or not?

The effects of the development programmes were assayed with the help of a complex settlement development level indicator as well. The development level or backwardness of

the settlements pertaining to the Small Area Corporation was reviewed at three different dates (in 2000, 2003 and 2006). The “Paerson Correlation” method was used to study the relationship between the bulk of development grants obtained and the complex settlement development level indicator and the relationship between the parameters used for the calculation of the complex settlement development level indicator.

The effects of the development programs were also studied on basis of the changes that occurred in the statistical data of the Small Area Corporation. I have also calculated the changes that took place in the demographical indicators of the settlements between 1995 and 2006, the incomes of the inhabitants, the rate of people working in the agricultural sector, the rate of people working in the service sector, the number of ventures, the unemployment rate and the infrastructure level of the settlements. I would state that measurable development can be attributed to the investments and development programs.

I conducted a survey by distributing a questionnaire among the mayors of the settlements to find out about the development programs realised between 2002 and 2006, the effect of these programs on the development of the settlements, the effects of accession to European Union and their opinion about the competition system.

I would like to emphasise the following findings:

- The Small Area Corporation is famous for its fruit growing potentials, thus the bulk of the agrarian development grants obtained were used for competitiveness enhancement (by planting modern varieties, and applying intensive cultivation methods) and for the development of food processing of produce grown in the area.
- During the examined time period the settlements improved or established their basic infrastructure, which serves for the retention of the inhabitants and for rendering the living in the settlements more comfortable. As the result of the development programs the number of underdeveloped settlements did not increase and the number of settlements being underdeveloped due to a high unemployment rate decreased. There is a close connection between the bulk of development sources obtained and the development level of the settlements.
- It is through my dissertation that a comprehensive and systematic review is made for the first time concerning the developmental programs implemented between 1996 and 2006 and their effects. I wished to point to the actual problems (the high unemployment rates) together with the possible direction and the necessity of further development.

IRODALOM

AGRÁRPROGRAM (1997): Szakmai párbeszéd a vidék fejlesztéséért. A Földművelésügyi Minisztérium kiadványa. Kiadja a Magyar Mezőgazdaság Kft. és a Dinasztia Rt., Budapest, 1997. október. 1-28. p.

AGRÁRGAZDASÁGI KUTATÓ INTÉZET (1985): A Szabolcs-Szatmár-Bereg megyei téli-alma termelés-feldolgozás és értékesítés rendszerének fejlesztése. Budapest, 1-54. p.

AGRÁR- ÉS VIDÉKFEJLESZTÉSI OPERATÍV PROGRAM (AVOP) (2004): 30. változat január 20. <http://www.fvm.hu>. (2004. 04.25.)

AGRÁR- ÉS VIDÉKFEJLESZTÉSI OPERATÍV PROGRAM (AVOP) (2006): Végleges értékelési jelentés. február.

AGRÁR- ÉS VIDÉKFEJLESZTÉSI OPERATÍV PROGRAM NYERTES PÁLYÁZATAI <http://www.fvm.hu>. (2003. 02. 24.).

A MAGYAR-ROMÁN-UKRÁN INTERRÉGIÓ KÖZÖS FEJLESZTÉSI KONCEPCIÓJA (2003): Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Területfejlesztési Tanács. <http://www.ssbcdc.hu>.

ÁNGYÁN J.-MENYHÉRT Z. (2002): Az EU-konform mezőgazdasági stratégiaváltás legfontosabb területei és feladatai a növénytermesztésben. Agrárium. 12. évf. 8. szám. Augusztus. 1-8. p.

ÁNGYÁN J.-ÓNODI G.-PODMANICZKY L. (2003): Agrártámogatások és az EU-s kilátásaik – a gyakorló gazda szemszögéből. Kiemelt szerepben az agrár-környezetgazdálkodás. Agrárium. Magyar Agrárkamara, Budapest, 13. évf. 4. szám 2003 április. 1-4. p.

MÁRTON A. (2002): Az Európai Unió vidékfejlesztési politikája. Az Európai Unió agrárszabályozása. Földművelésügyi és Vidékfejlesztési Minisztérium Integrációs Főcsoportfőnökség Európai Integrációs Főosztályának megbízásából. Készítette: Szaktudás Kiadó Rt., Budapest, 1-8. p.

BARÁTH E. (2004): A magyar nemzeti fejlesztési terv. Területi Statisztika 7.(44.) évf. 3. szám. május. 203-217. p.

BARÁTH E. (2007): Ragyogó teljesítmény. A Phare szerepe Magyarország uniós csatlakozásában. Falu Város Régió, 2007/1. 17-18. p.

- BARKE, M.-NEWTON, N. (1997):** The EU LEADER initiative and endogenous rural development: The application of the programme in two rural areas of Andalusia, Southern Spain. *Journal of Rural Studies*. Vol. 13, Issues 3, July. 319-431. p.
- BENCS PROGRAM, (2007):** Nyíregyháza Megyei Jogú Város Honlapja. <http://www.nyiregyhaza.hu>. (2007. 03. 07.)
- BOGAERTS T. (1997):** A comparative overview of the evolution of land information systems in Central Europe. *Environment and Urban Systems*. Volume 21, Issue 2, March. 109-131. p.
- BORBÉLY F. (2006):** Az édes csillagfürt-termesztés. *AgrárUnió* VII. évf. 4. sz. 12. p.
- BUDAY S. A. (2001):** Agrárpolitika-vidékpolitika. A magyar agrárgazdaság és az Európai Unió. Dialóg Campus Kiadó, Pécs, 1-463. p.
- CHAPLIN, H.-DAVIDOVA, S.-GORTON, M. (2004):** Agricultural adjustment and the diversification of farm households and corporate farms in Central Europe. *Journal of Rural Studies*. Vol. 20, Issue 1, January. p. 61-77.
- COUNCIL OF EUROPE. (1996):** The Cork Declaration. 4. p.
- DORGAI L. (2002a):** A vidékfejlesztés támogatásának elvei és gyakorlata az Európai Unióban. Az Integrációs és Fejlesztéspolitikai Munkacsoport Agrárgazdasági és Vidékfejlesztési Témacsoportja. Jogszabályok, értelmezések és a gyakorlat. Budapest, 2002. október. 13. 1-56. p.
- DORGAI L. (2002b):** Agrár- és vidékfejlesztési lehetőségek a Nemzeti Fejlesztési Tervben, *A Falu*. XVII. évfolyam, ősz. 9-18. p.
- DORGAI L.-SOÓS K.-TASSI S. (2001):** A mezőgazdaságtól a területfejlesztésig. Szaktanácsadó-képző programsorozat 6. Agrárszakoktatási Intézet, Budapest, FVM támogatásával készült.
- ELSŐ NYÍRSÉGI FEJLESZTÉSI TÁRSASÁG (1999/2000):** Sapard Kistérségi Vidékfejlesztési Stratégia Kidolgozása. Nyíregyháza, 1-58. p.
- ELSŐ NYÍRSÉGI FEJLESZTÉSI TÁRSASÁG FEJLESZTÉSI STRATÉGIÁJA (2005):** Magyar Tudományos Akadémia Regionális Kutatások Központja Észak-Magyarországi Osztálya. 1-56. p.
- EURÓPAI BIZOTTSÁG MAGYARORSZÁGI KÉPVISELETE. (2007):** <http://www.eu.hu/index.php>
- EURÓPA MAGAZIN, (2004):** Európa Média Kht., II. évfolyam. II. szám. február-március. p.1-27.

- ÉSZAK-ALFÖLDI REGIONÁLIS MUNKAÜGYI HIVATAL. (2007):** Nyilvántartott álláskeresők száma és aránya az állandó lakhelyük szerint. <http://www.afsz.hu> (2007. 06. 25.).
- FARKAS T. (2000):** Sapard kistérségek. Tér és Társadalom. XIV. évf. 2-3. 209-217. p.
- FEHÉR A. (2005):** A vidékgazdaság és a mezőgazdaság. Agroinform Kiadó, Budapest, 1-336. p.
- FEHÉR, I.-PETE, N. (2001):** Az agrárgazdaság európai uniós harmonizációja. Gazdálkodás. 1. szám. 1-14. p.
- FERANEC J. et al., (2000):** Inventory of major landscape changes in the Czech Republic, Hungary, Romania and Slovak Republic 1970s-1990s International Journal of Applied Earth Observation and Geoinformation. Volume 2, Issue 2, 2000, Prague p. 129-139.
- FILEPNÉ NAGY É. (2000):** Az Észak-Alföldi Régió agrárfejlesztési programja. Készült az Észak-Alföldi Regionális Fejlesztési Tanács megbízásából. 1-103. p.
- FINTA I. (2002):** A vidék fejlődését elősegítő politika látens és érdemi elemei. Pécsi Tudományegyetem Közgazdasági-tudományi Kara Regionális Politika és Gazdaságtan Doktori Iskola. Évkönyv. 329-343. p.
- FORGÓ M. (2002):** Az Európai Unió Vidékfejlesztési Közösségi kezdeményezése: Leader+, Pécsi Tudományegyetem Közgazdasági-tudományi Kara Regionális Politika és Gazdaságtan Doktori Iskola. Évkönyv. 329-343. p.
- FÖLDMŰVELÉSÜGYI ÉS VIDÉKFEJLESZTÉSI MINISZTERIUM (1997):** Agrárprogram. Szakmai párbeszéd a vidék fejlesztéséért. Kiadja a Magyar Mezőgazdaság Kft. és a Dinasztia Rt., Budapest, 1-28. p.
- FÜZESI Z. (2002):** Decentralizált területfejlesztési források Zala megyében. Magyarország az EU csatlakozás küszöbén. A Pécsi Tudományegyetem Közgazdaság-tudományi Kara Regionális Politika és Gazdaságtan Doktori Iskola. Évkönyv. Pécs 271-296. p.
- GAFFEY V. (2005):** Building Evaluation Capacity (értékelési kapacitás kiépítése) c. előadása. Elhangzott: Fejlesztéspolitikai szemináriumsorozat, Bp., 2005. május 3. In: Lóránd B. 2007. A fejlesztéspolitika értékelése az Európai Unióban és Magyarországon. A Pécsi Tudományegyetem Közgazdaság-tudományi Kara Regionális Politika és Gazdaságtan Doktori Iskola. Évkönyv. Pécs 215-225. p.
- GALÓ M. (1999):** A háromhatárszeglet halmozottan hátrányos agrárhelyzetének általános kérdései. Komplex környezetkímélő agrártermelés fejlesztése Magyarország

keleti háromhatár szegletében. In: „Magyarország az ezredfordulón” Stratégiai Kutatások a Magyar Tudományos Akadémián. Magyar Tudományos Akadémia Agrártudományok Osztálya. Budapest, 9-14. p.

GAZDASÁGI VERSENYKÉPESSÉG OPERATÍV PROGRAM (2007):
<http://www.gvop-gkm.hu>. (2007. 04. 26.).

GAZDASÁGI VERSENYKÉPESSÉGI OPERATÍV PROGRAM NYERTES PÁLYÁZATAI (2007): <http://www.mvh.gov.hu>. (2007. 06. 12.).

HEIL P. (2006): EU-támogatások és kilátások. Megújul a pályázati rendszer. Falu Város Régió. 4. szám. 7-10. p.

HUMÁNERŐFORRÁS-OPERATÍV PROGRAM NYERTES PÁLYÁZATAI
<http://www.vati.hu>. (2006. 04. 28.).

INÁNTSY F. (1999): Minőség, gazdaságosság, egészséges termék. Kiadja: Alma Termék tanács és az Újfehértói Gyümölcstermesztési Kutató és Szaktanácsadó KHT. Újfehértó, 1-75. p.

JÁVOR K. (2003): Rövid meditáció a Nemzeti Vidékfejlesztési Tervről. A Falu. XVIII. évfolyam. 3. sz. ősz. 17-30. p.

JÁVOR K. (2004): A vidéki népesség esélyei a Nemzeti Fejlesztési Terv Operatív programjaiban. EU családi kézikönyv. Vidéki kis- és középvállalkozók támogatására. 30-38. p.

JÁVOR K.-SAINT M. (2001): Az FVM támogatásával készített kistérségi agrárstruktúra és vidékfejlesztési operatív programok előzetes feldolgozásának fontosabb eredményei. XLIII. Georgikon Napok. „Vidékfejlesztés, Környezetgazdálkodás-mezőgazdaság” című Tudományos Konferencia Kiadványa I. kötet. Keszthely, 2001. szeptember 20-21. 67-71. p.

KÉSMÁRKI G. SZ. (2003): Területfejlesztési célok és megvalósulásuk. Gazdálkodás. XLVII. évf. 5. sz. 24-33. p.

KOVÁCS D. (1999): Az Európai Unió Strukturális és Kohéziós politikájának főbb jellemzői. A SAPARD előcsatlakozási programra való felkészítő képzés tananyaga kistérségek számára. Esztergom, 1999. augusztus 23-26. 1-325. p.

KOVÁCS J. (1999): Az erdőgazdálkodás komplex fejlesztésének és a fa többcélú hasznosításának lehetőségei Magyarország keleti háromhatár szegletében (Szabolcs-Szatmár-Bereg megyében). In: „Magyarország az ezredfordulón” Stratégiai Kutatások a Magyar Tudományos Akadémián. Magyar Tudományos Akadémia Agrártudományok Osztálya. Budapest, 93-111. p.

KOVÁCS T. (2000): Vidékfejlesztés és finanszírozás az Európai Unióban és Magyarországon. Tér és Társadalom. XIV-évf. 1. sz. 163-192. p.

KÖRNYEZETVÉDELMI INFRASTRUKTÚRA OPERATÍV PROGRAM (2007): <http://www.kiop-gkm.hu>. (2005. 05. 23.).

KÖRNYEZETVÉDELMI ÉS INFRASTRUKTURÁLIS OPERATÍV PROGRAM NYERTES PÁLYÁZATAI <http://www.kiop-gkm.hu>. (2006. 04. 28.).

KÖZPONTI STATISZTIKAI HIVATAL (2003): Tájékoztató a kiemelten támogatott településekről. A társadalmi-gazdasági szempontból és infrastrukturális szempontból elmaradott, illetve az országos átlagot jelentősen meghaladó munkanélküliséggel sújtott települések 2003. január. 1-től érvényes lehatárolása. Budapest, 1-79. p.

KÖZPONTI STATISZTIKAI HIVATAL (2007): Elmaradott, illetve jelentős munkanélküliséggel sújtott települések Szabolcs-Szatmár-Bereg megyében. Nyíregyháza, 2007. február. 1-18. p.

LAZÁNYI J. (1997): Mezőgazdasági táj kutatás a Nyírségben. In: Regionális - Agrárkutatási és Vidékfejlesztési Workshop. Kompolt, 1997. Szerk. CSETE L., GATE „Fleischmann Rudolf” Mezőgazdasági Kutatóintézet, Kompolt, 164-171. p.

LEITMANN Á. (2000): A Sapard program szerepe a mezőgazdasági vállalkozások EU integrációjában. Tér és Társadalom. 203. 208. p.

LÓRÁND B. (2007): A fejlesztéspolitika értékelése az Európai Unióban és Magyarországon. Pécsi Tudományegyetem Közgazdaság-tudományi Kara Regionális Politika és Gazdaságtan Doktori Iskola. Évkönyv. Pécs, 215-225. p.

MATISZ J.-POLGÁR T. (2006): Mit tanultunk a Regionális Operatív Programban? Falu Város Régió. 4. sz. 29-32. p.

MAÁ CZ M.-KÓ NYA E. (2004): Új vidékfejlesztési politika az Európai Unióban 2007 és 2013 között. A Falu. XIX. Évfolyam. tél. 53-59. p.

NAGYCSERKESZ (2007): <http://nyitot.hu>. (2007. 01. 03.)

NAGY J.-KOVÁCS J. (1999): Növénytermesztési sajátosságok a keleti háromhatár térségében, a növénytermesztési szerkezet módosításának lehetőségei. In: „Magyarország az ezredfordulón” Stratégiai Kutatások a Magyar Tudományos Akadémián. Magyar Tudományos Akadémia Agrártudományok Osztálya. Budapest, 25-66. p.

NEMZETI VIDÉKFEJLESZTÉSI TERV (2004): <http://www.fvm.hu>. (2006. 11. 23.)

NYILVÁNTARTOTT ÁLLÁSKERESŐK SZÁMA ÉS ARÁNYA AZ ÁLLANDÓ LAKÓHELYÜK SZERINT. <http://www.afsz.hu>. (2007. 08.15.).

NYÍRSÉGI TÖBBCÉLÚ KISTÉRSÉGI TÁRSASÁG FEJLESZTÉSI PROGRAMJA (2006): <http://www.nyitot.hu>. (2006. 12. 05.)

NYÍRTELEK (2007): <http://nyitot.hu>. (2007. 01. 03.)

OLÁH J. (2003): A Nagykállói statisztikai körzet településeinek fejlődési lehetőségei a vidékfejlesztés keretében. Debreceni Egyetem, Doktori (PhD) értekezés. 1-150. p.

ÖCSÖDI GY. (1998): Feladataink a fehérjenövények termesztésének fejlesztésében. Fehérjegyagzdálkodásunk helyzete és a fejlesztés feladatai. In: „Magyarország az ezredfordulón” Stratégiai Kutatások a Magyar Tudományos Akadémián. Magyar Tudományos Akadémia Agrártudományok Osztálya. MTA. Veszprémi Területi Bizottsága. Mosonmagyaróvár, 61-67. p.

PALOTAINÉ P. I. (2002): Szabolcs-Szatmár-Bereg megye mezőgazdaságának fejlesztési iránya az Észak-Alföldi Régióon belül. Szabolcs-Szatmár-Bereg megye Tudományos Közalapítvány Füzetek. 18. Régiók szerepe, versenyképessége az Európai Unióban.” A Magyar Tudomány Napja 2002. Alkalmából rendezett Szabolcs-Szatmár-Bereg megyei Tudományos Konferencia anyagának bemutatása. Szerk. GALÓ, M. Nyíregyháza, 239-240. p.

PAPÓCSI L. (1989): A mezőgazdaság fejlesztésének várható irányai és térségre gyakorolt hatásai. In: A mezőgazdaság fejlesztésének várható irányai és hatásai. Vetőmag Vállalat Kutató Központja, Nyíregyháza, 1999. szeptember 21-22. (kézirat). 5-24. p.

PAPP J. (1999): Az Európai Unió összehasonlításában versenyképes kertészeti ágazatok fejlesztési koncepciójának alapjai In: „Magyarország az ezredfordulón” Stratégiai Kutatások a Magyar Tudományos Akadémián. Szerk: Papp János. Budapest 1-152. p.

PAPP J et al. (2004): A Közös Agrárpolitika Alkalmazása Magyarországon. Agrárgazdasági Tanulmányok. 2004. 5. szám.

PÁLYI I. (2002): A Sapard program akkreditációjának folyamata a támogatásra jogosult országokban. Vidékfejlesztés. A Pécsi Tudományegyetem Közgazdaságtudományi Kara Regionális Politika és Gazdaságtan Doktori Iskola. Évkönyv. Pécs, 379-396. p.

RECHNITZER J. (1997): Jegyzetek a területi tervezés új, régi kihívásához. Tér és Társadalom. 3. szám. 57-65. p.

REGIONÁLIS OPERATÍV PROGRAM NYERTES PÁLYÁZATAI
<http://www.eszak-alfold.hu>. (2006. 06. 13.).

- RÓNASZÉKI G. (2007):** Szerteágazó fejlesztések. AKPSZE kezelésében megvalósított Phare programok hét éve. Falu Város Régió. 2007/1. 27-34. p.
- SARUDI CS.-SZABÓ G. (1997):** A vidékfejlesztés prioritásainak és eszközrendszerének EU-konform harmonizációjáról. Gazdálkodás XLI. évfolyam 4. szám. 54-67.p.
- SÉNYŐ (2007):** <http://senyo.hu> (2007. 01. 03)
- SCOTT, M. (2004):** Building institutional capacity in rural Northern Ireland: the role of partnership governance in the LEADER II programme. Journal of Rural Studies. Vol. 20, Issue, 1 January 2004, p. 49-59.
- SCHMID, E.-SINABELL, S. (2006):** On the choice of farm management practices after the reform of the Common Agricultural Policy in 2003. Journal of Environmental Management. Vol. 54, 13. November. p. 349-460.
- SCHMID, E.-SINABELL, S.-M F. HOFFREITHER (2007):** Phasing of environmentally harmful subsidies: Consequences of the 2003 CAP reform. Ecological Economics. Vol. 60, Issue 3, 15 January, 2007, p. 596-604.
- SITUATION AND AUTLOOK RURAL DEVELOPMENTS. (CAP 2000):** Working Documents Directorate 1997 – General for Agricultural (DG VI.) July.
- STOREY, D. (1999):** Issues of Integration, Participation and Empowerment in Rural Development: The case of LEADER in Republic of Ireland. Journal of Rural Studies. Vol. 15. No. 3. p. 307-315. Printed in Great Britain.
- SZABOLCS-SZATMÁR-BEREG MEGYE AGRÁRSTRUKTÚRA- ÉS VIDÉKFEJLESZTÉSI STRATÉGIÁJA (1999):** Kiadta a Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Területfejlesztési Tanács. Nyíregyháza, július. 1999. 1-178. p.
- SZABOLCS-SZATMÁR-BEREG MEGYE ERDŐGAZDÁLKODÁSI KONCEPCIÓJA (2001):** <http://www.ssdcbc.hu>.
- SZABOLCS-SZATMÁR-BEREG MEGYE TERÜLETFEJLESZTÉSI PROGRAMJA (1996):** Kiadja a Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Fejlesztési Közalapítvány. Nyíregyháza, 1-114. p.
- SZABOLCS-SZATMÁR-BEREG MEGYEI TERÜLETFEJLESZTÉSI TANÁCS (1996):** Előterjesztés az 1996 évben Területfejlesztési Célelőirányzatból biztosított támogatások monitoring vizsgálatáról, Nyíregyháza, 1999. december. 5. 1-22. p.
- SZABOLCS-SZATMÁR-BEREG MEGYEI TERÜLETFEJLESZTÉSI TANÁCS (2002):** Pályázati kiírás és útmutató a műszaki fejlesztési célelőirányzat támogatásának

elnyerésére szolgáló pályázatok elkészítéséhez, Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Fejlesztési Ügynökség KHT. Nyíregyháza, 1-16. p.

SZABOLCS-SZATMÁR-BEREG MEGYEI TERÜLETFEJLESZTÉSI TANÁCS (2006a): Pályázati kiírás a területi kiegyenlítést szolgáló, valamint a helyi önkormányzatok fejlesztési feladatainak támogatására szolgáló decentralizált helyi önkormányzati fejlesztési program pályázatainak elkészítéséhez. Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Fejlesztési Ügynökség KHT., Nyíregyháza, 1-17. p. <http://www.ssbcdc.hu>. (2006. 05. 14.).

SZABOLCS-SZATMÁR-BEREG MEGYEI TERÜLETFEJLESZTÉSI TANÁCS (2006b): Pályázati kiírás a leghátrányosabb helyzetű kistérségek felzárkóztatásának támogatására szolgáló decentralizált helyi önkormányzati fejlesztési program pályázatainak elkészítéséhez. Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Fejlesztési Ügynökség KHT., Nyíregyháza, 1-16. p. <http://www.ssbcdc.hu>. (2006. 05. 14.).

SZABOLCS-SZATMÁR-BEREG MEGYE AGRÁRSTRUKTÚRA ÉS VIDÉKFEJLESZTÉSI STRATÉGIÁJA (1999): Készült a Földművelésügyi és Vidékfejlesztési Minisztérium Vidékfejlesztési Főosztályának megbízásából. Kiadja: Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Területfejlesztési Tanács, Nyíregyháza, 1999. 07. 1-78. p.

SZABOLCS-SZATMÁR-BEREG MEGYE TELEPÜLÉSI SZILÁRD-HULLADÉK-GAZDÁLKODÁSI KONCEPCIÓJA (2001): Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Területfejlesztési Tanács. <http://www.ssdcbc.hu>. (2005. 06. 13.).

SZABOLCS-SZATMÁR-BEREG MEGYE LOVASTURISZTIKAI PROGRAMJA (2001): Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Területfejlesztési Tanács. <http://www.ssdcbc.hu> (2005. 06. 13.).

SZABOLCS-SZATMÁR-BEREG MEGYE VÍZGAZDÁLKODÁSI FEJLESZTÉSI PROGRAMJA (2001): Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Területfejlesztési Tanács <http://www.ssbcdc.hu>. (2005. 06. 13.).

SZABOLCS-SZATMÁR-BEREG MEGYE EGÉSZSÉGÜGYI ÉS SZOCIÁLIS FEJLESZTÉSI KONCEPCIÓJA (2004): Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Területfejlesztési Tanács. <http://www.ssbcdc.hu>. (2005. 06. 13.).

SZABOLCS-SZATMÁR-BEREG MEGYE INNOVÁCIÓS STRATÉGIAI PROGRAMJA (2003): Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Területfejlesztési Tanács <http://www.ssbcdc.hu>. (2006. 09. 21.).

SZABOLCS-SZATMÁR-BEREG MEGYE EGÉSZSÉGÜGYI ÉS SZOCIÁLIS FEJLESZTÉSI KONCEPCIÓJA (2003): Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Területfejlesztési Tanács. <http://www.ssbcdc.hu>. (2006. 08. 15.).

SZABOLCS-SZATMÁR-BEREG MEGYE ENERGETIKAI KONCEPCIÓJA (2004): Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Területfejlesztési Tanács. <http://www.ssbcdc.hu>. (2005. 10. 14.).

SZABOLCS-SZATMÁR-BEREG MEGYEI TERÜLETFEJLESZTÉSI TANÁCS (2004): A közlekedési infrastruktúra változása, a kistérségi központok elérésének javítása Szabolcs-Szatmár-Bereg megyében. <http://www.ssbcdc.hu>. (2005. 10. 14.).

SZABOLCS-SZATMÁR-BEREG MEGYE STATISZTIKAI ÉVKÖNYVE (1990): Központi Statisztikai Hivatal Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Igazgatósága. Nyíregyháza, 1991. 1-382. p.

SZABOLCS-SZATMÁR-BEREG MEGYE STATISZTIKAI ÉVKÖNYVE (1995): Központi Statisztikai Hivatal Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Igazgatósága. Nyíregyháza, 2000. 1-383. p.

SZABOLCS-SZATMÁR-BEREG MEGYE STATISZTIKAI ÉVKÖNYVE (1999): Központi Statisztikai Hivatal Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Igazgatósága. Nyíregyháza, 2000. 1-380. p.

SZABOLCS-SZATMÁR-BEREG MEGYE STATISZTIKAI ÉVKÖNYVE (2000): Központi Statisztikai Hivatal Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Igazgatósága. Nyíregyháza, 2001. 1-386. p.

SZABOLCS-SZATMÁR-BEREG MEGYE STATISZTIKAI ÉVKÖNYVE (2001): Központi Statisztikai Hivatal Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Igazgatósága. Nyíregyháza, 2002. 1-385. p.

SZABOLCS-SZATMÁR-BEREG MEGYE STATISZTIKAI ÉVKÖNYVE (2002): Központi Statisztikai Hivatal Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Igazgatósága. Nyíregyháza, 2003. 1-399. p.

SZABOLCS-SZATMÁR-BEREG MEGYE STATISZTIKAI ÉVKÖNYVE (2006): Központi Statisztikai Hivatal Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Igazgatósága. Nyíregyháza, 2003. 1-163. p.

SZABÓ B. (2003): A vidék gazdasági, ökológiai és társadalmi funkcióinak összefüggése a Hortobágy menti településeken, Debreceni Egyetem, Doktori (PhD) értekezés. 1-150. p.

SZABÓ G. (2001): Az Európai Unió agrárpolitikája. Egyetemi jegyzet. 1-78. p.

SZABÓ Z.-KOVÁCS J.-NYÉKI J. (1999): A gyümölcsstermesztés sajátosságai a keleti háromhatár szeglet régiójában. In: „Magyarország az ezredfordulón” Stratégiai Kutatások a Magyar Tudományos Akadémián. Magyar Tudományos Akadémia Agrártudományok Osztálya. Budapest, 75-91. p.

SZOBOSZLAI ZS.-I HARGITAI J. (2002): Civil Utak. Forrásszerzési lehetőségek az Európai Unióban. Kiadó. Kistérségek Fejlesztéséért Tudományos Egyesület. Szolnok, 1-120.p.

2002- ben ELNYERT PHARE PÁLYÁZATOK <http://www.fvm.hu> (2003. 06. 15.).

Hírlevelek, közlönyök:

FEJLESZTÉSI HÍRLEVÉL (1996): A Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Területfejlesztési Tanács és a Megyei Fejlesztési Ügynökség Kht. Tájékoztatója. II. évf. 3. sz. Melléklet.

FEJLESZTÉSI HÍRLEVÉL (1997): A Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Területfejlesztési Tanács és a Megyei Fejlesztési Ügynökség Kht. Tájékoztatója. III. évf. 3. sz. Melléklet.

FEJLESZTÉSI HÍRLEVÉL (1998): A Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Területfejlesztési Tanács és a Megyei Fejlesztési Ügynökség Kht. Tájékoztatója. IV. évf. 3. sz. Melléklet.

FEJLESZTÉSI HÍRLEVÉL (1999): A Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Területfejlesztési Tanács és a Megyei Fejlesztési Ügynökség Kht. Tájékoztatója. V. évf. 3. sz. Melléklet.

FEJLESZTÉSI HÍRLEVÉL (2000): A Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Területfejlesztési Tanács és a Megyei Fejlesztési Ügynökség Kht. Tájékoztatója. VI. évf. 3. sz. Melléklet.

FEJLESZTÉSI HÍRLEVÉL (2001): A Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Területfejlesztési Tanács és a Megyei Fejlesztési Ügynökség Kht. Tájékoztatója. VII. évf. 3. sz. Melléklet.

FEJLESZTÉSI HÍRLEVÉL (2002): A Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Területfejlesztési Tanács és a Megyei Fejlesztési Ügynökség Kht. Tájékoztatója. VIII. évf. 3. sz. Melléklet.

FEJLESZTÉSI HÍRLEVÉL (2003): A Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Területfejlesztési Tanács és a Megyei Fejlesztési Ügynökség Kht. Tájékoztatója. IX. évf. 3. sz. Melléklet.

FÖLDMŰVELÉSÜGYI ÉS VIDÉKFEJLESZTÉSI ÉRTESÍTŐ (2002): 2002 évben elfogadott gazdahitel pályázatok. LIII. évf. 2. szám. február 7. 510. p.

FÖLDMŰVELÉSÜGYI ÉS VIDÉKFEJLESZTÉSI ÉRTESÍTŐ (2002): Biológiai alapok megőrzése, fenntartása, fejlesztése 2001. évi támogatás. LIII. évf. 2. szám. február 7. 510. p.

FÖLDMŰVELÉSÜGYI ÉS VIDÉKFEJLESZTÉSI ÉRTESÍTŐ (2002): 2001 évben erdőtelepítési, fásítási, erdőszerkezet-átalakítási és közjóléti beruházások megvalósításához támogatásban részesült igénylőkről. LIII. évf. 3. szám. február 20. 617-670. p.

FÖLDMŰVELÉSÜGYI ÉS VIDÉKFEJLESZTÉSI ÉRTESÍTŐ (2002): Erdészeti közcélú feladatokra kiírt pályázat közzététele. LIII. évf. 7. szám. április. 8. 937. p.

FÖLDMŰVELÉSÜGYI ÉS VIDÉKFEJLESZTÉSI ÉRTESÍTŐ (2002): Fiatal agrárvállalkozók támogatása. LIII. évf. 13. szám. július 10. 1460. p.

FÖLDMŰVELÉSÜGYI ÉS VIDÉKFEJLESZTÉSI ÉRTESÍTŐ (2002): Ültetvénytelepítési pályázatok. LIII. évf. 13. szám. július 10. 1487. p.

FÖLDMŰVELÉSÜGYI ÉS VIDÉKFEJLESZTÉSI ÉRTESÍTŐ (2002): Tájékoztató a 2002. évi elfogadott építési pályázatokról. LIII. évf. 13. szám. július 10. 1505. p.

FÖLDMŰVELÉSÜGYI ÉS VIDÉKFEJLESZTÉSI ÉRTESÍTŐ (2002): Tájékoztató a halgazdálkodási támogatások elnyerésére kiírt 2002. évi pályázat eredményéről. LIII. évf. 15. szám. augusztus 2. 1559-1565. p.

FÖLDMŰVELÉSÜGYI ÉS VIDÉKFEJLESZTÉSI ÉRTESÍTŐ (2002): Tájékoztató a 2002-ben elfogadott agrár K+F pályázatokról. LIII. évf. 16. szám. szeptember. 2. 1664-1666. p.

FÖLDMŰVELÉSÜGYI ÉS VIDÉKFEJLESZTÉSI ÉRTESÍTŐ (2002): Tájékoztató a 102/2001. (XII.16) FVM rendelet alapján 2002. évben minisztériumi hatáskörben elbírált pályázatos agrárgazdasági beruházások megvalósításához támogatásban részesült igénylőkről. LIII. évf. 17. szám. szeptember 27. 1812. p.

FÖLDMŰVELÉSÜGYI ÉS VIDÉKFEJLESZTÉSI ÉRTESÍTŐ (2002): Tájékoztató a „gazdálkodás eredményességét segítő ismeretátadás támogatása” jogcímén 2002. évben nyertes pályázatokról. LIV. évfolyam. 22. szám. november 13.

FÖLDMŰVELÉSÜGYI ÉS VIDÉKFEJLESZTÉSI ÉRTESÍTŐ (2003): Tájékoztató a 2002. évi biológiai alapok fejlesztésére elfogadott pályázatokról. LIV. évf. 1. szám. január 27. 32-39. p.

FÖLDMŰVELÉSÜGYI ÉS VIDÉKFEJLESZTÉSI ÉRTESÍTŐ (2003):
Tájékoztató a 2002. évi Vidékfejlesztési Célelőirányzat nyertes pályázatairól. LIV. évf. 3. szám. február 19. 318-372. p.

FÖLDMŰVELÉSÜGYI ÉS VIDÉKFEJLESZTÉSI ÉRTESÍTŐ (2003):
Tájékoztató a 2002. évben erdőtelepítési, erdőszerkezet átalakítási és közjóléti beruházások megvalósításához támogatásban részesült igénylőkről. LIV. évf. 4. szám. március 11. 437-541. p.

FÖLDMŰVELÉSÜGYI ÉS VIDÉKFEJLESZTÉSI ÉRTESÍTŐ (2003):
Tájékoztató a 2003. évi támogatásban részesült korszerű K+F eszközök, műszerek beszerzési pályázatokról. LIV. évf. 16. szám. aug. 1. 2613-2614. p.

FÖLDMŰVELÉSÜGYI ÉS VIDÉKFEJLESZTÉSI ÉRTESÍTŐ (2003):
Tájékoztató a 2003. évi támogatásban részesült technológiafejlesztési pályázatokról. LIV. évf. 16. szám. aug. 1. 2615-2618. p.

FÖLDMŰVELÉSÜGYI ÉS VIDÉKFEJLESZTÉSI ÉRTESÍTŐ (2003):
Tájékoztató a 2003. évi agrár K+F feladatok megvalósítása jogcímen támogatott pályázatokról. LIV. évf. 18. szám. aug. 22. 2858-2867. p.

FÖLDMŰVELÉSÜGYI ÉS VIDÉKFEJLESZTÉSI ÉRTESÍTŐ (2003): A halgazdálkodási támogatások elnyerésére kiírt 2003. évi pályázat eredménye. LIV. évf. 18.szám. aug. 22. 2832-2838. p.

FÖLDMŰVELÉSÜGYI ÉS VIDÉKFEJLESZTÉSI ÉRTESÍTŐ (2003):
Tájékoztató a 2003. évi parkerdő-fenntartás támogatásokról. LIV. évf. 18. szám. aug. 22. 2838-2839. p.

FÖLDMŰVELÉSÜGYI ÉS VIDÉKFEJLESZTÉSI ÉRTESÍTŐ (2003):
Tájékoztató a 3/2003(I.24.)FVM rendelet alapján 2003. évben minisztériumi hatáskörben elbírált pályázatos agrárgazdasági beruházások megvalósításához támogatásban részesült igénylőkről. LIV. évf. 20. szám. október 2. 3050-3055. p.

FÖLDMŰVELÉSÜGYI ÉS VIDÉKFEJLESZTÉSI ÉRTESÍTŐ (2003):
Tájékoztató a SAPARD Tervben meghatározott agrár- és vidékfejlesztési célok támogatásáról szóló 72/2002.(VIII.15.)FVM rendelet alapján támogatásban részesült pályázatokról. LIV. évf. 20. szám. október 2. 3055-3075. p.

FÖLDMŰVELÉSÜGYI ÉS VIDÉKFEJLESZTÉSI ÉRTESÍTŐ (2003):
Tájékoztató a Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Agrárfejlesztési Bizottság által elfogadott beruházási pályázatokról (ültetvénytelepítés) LIV. évf. 20. szám. október 2. 3075-3100. p.

FÖLDMŰVELÉSÜGYI ÉS VIDÉKFEJLESZTÉSI ÉRTESÍTŐ (2004):

Tájékoztató a 2004. március 22-ig előzetesen illetve teljesen elismerésben részesült zöldség-, gyümölcstermelői,- értékesítő szervezetekről. LV. évf. 7. szám. április 14. 700-705. p.

FÖLDMŰVELÉSÜGYI ÉS VIDÉKFEJLESZTÉSI ÉRTESÍTŐ (2004):

Tájékoztató a 2004. május 6-ig előzetes, illetve teljes elismerésben részesült zöldség-, gyümölcstermelői,- értékesítő szervezetekről. LV. évf. 12. sz. június 14. 1973-1978. p.

MAGYAR KÖZLÖNY (2004): A területfejlesztés kedvezményezett térségeinek jegyzékéről. 2004/47. 4150-4158. p.

MAGYAR KÖZLÖNY (2006): A Kormány 240/2006.(XI.30.) Kormány rendelete a társadalmi-gazdasági, és infrastrukturális szempontból elmaradott, illetve az országos átlagot jelentősen meghaladó munkanélküliséggel sújtott települések jegyzékéről.

NEMZETI KULTURÁLIS ALAPPROGRAM HÍRLEVELE (2002): Tájékoztató a múzeumi szakmai kollégium pályázatának elbírálásáról. IX. évf. 15. szám. 2002. november 8. 789-790. p.

NEMZETI KULTURÁLIS ALAPPROGRAM HÍRLEVELE (2002): A miniszteri keretből nyújtott 2002. március 31-2002. május 31. között hatályos egyedi támogatások. IX. évf. 17. szám. 2002. november 8. 792-810. p.

NEMZETI KULTURÁLIS ALAPPROGRAM HÍRLEVELE (2002): Tájékoztató a könyvtári szakmai kollégium pályázatának elbírálásáról. IX. évf. 20. szám. 2002. december 30. 897-905. p.

TÁBLÁZATOK

oldal

1. Az 1997 és 1998-ban megvalósított fejlesztések hasznossága, hatékonysága.....	59
2. Pályázati forrásból telepített gyümölcsültetvény fajonkénti megoszlása.....	61
3. Az 1999-ben megvalósított fejlesztések eredménye és hatása.....	64
4. A 2000-ben telepített gyümölcsültetvény fajonkénti megoszlása.....	65
5. Agrárprogramok a Kistérségi Társaság településein 2001-ben (e Ft).....	68
6. A 2002-ben telepített gyümölcsültetvény fajonkénti megoszlása.....	72
7. Ültetvénytelepítés a Kistérségi Társaság településein 2002 évben.....	72
8. Pályázati forrásból telepített gyümölcsültetvény területe 2003-ban.....	77
9. A Kistérségi Társaság pályázói által elnyert AVOP forrás 2004-2006 között.....	88
10. Vidékfejlesztési programok a Kistérségi Társaság településein 2006-ban (eFt).....	89
11. A Kistérségi Társaság településeinek komplex településfejlettségi száma.....	94
12. A Kistérségi Társaság elmaradott települései 2000 és 2006 között.....	95
13. Az országos átlagtól fejletlenebb és nagyobb munkanélküliséggel rendelkező települések.....	96
14. A munkanélküliek arányának változása 1998-2007 között.....	103
15. A pályázat típusai a Kistérségi Társaság településein.....	106

ÁBRÁK

1. A Kistérségi Társaság települései.....	48
2. A Kistérségi Társaság településeinek művelésiágankénti megoszlása 2003-ban.....	50
3. A települések területének átlagos aranykorona-értéke 2003-ban.....	51
4. Az ezer lakosra jutó vállalkozások száma, 1995-ben.....	53
5. Agrárgazdaság fejlesztésére elnyert pályázati forrás 1999-ben (e Ft).....	60
6. Agrárprogramok 2004-ben (e Ft).....	81
7. A gyümölcsültetvény fajonkénti megoszlása (ha).....	82
8. Sapard forrás 2004-ben (e Ft).....	83
9. Lakónépesség-változás 1995 és 2006 között (fő).....	101
10. Munkanélküliek arányának változása (%).....	104
11. Ezer lakosra jutó vállalkozásszám változás 1995 és 2005 között (db).....	104
12. Személyi jövedelemadó-alap növekedése 1998-2004 között (Ft).....	105
13. A Kistérségi Társaság településeinek fejlettsége.....	112

MELLÉKLETEK

1. melléklet: A gazdaságok átlagos területe (ha)

Település megnevezése	Szántó	Gyümölcsös	Szőlő	Legelő	Rét	Erdő
Apagy	1,02	0,69	0,70	0,81	1,75	5,36
Kállósemjén	0,82	0,28	0,29	3,14	1,21	4,09
Kálmánháza	0,80	0,82	0,23	1,14	1,33	1,17
Kemecse	2,74	0,44	0,21	2,77	1,05	5,93
Kótaj	1,70	1,00	0,31	2,87	1,84	2,26
Levelek	0,76	1,47		2,97	3,27	9,45
Nagycserkesz	1,51	1,02		1,33	1,39	1,04
Napkor	0,97	0,65		3,90	1,71	7,52
Nyírbogdány	1,44	3,72	0,18	3,98	2,14	4,55
Nyíregyháza	0,72	0,47	0,22	2,55	0,97	2,05
Nyírpazony	0,56	0,54	0,17	3,14	0,85	3,96
Nyírtelek	1,21	0,45	0,18	4,13	1,10	2,36
Nyírtét	1,66	2,13		8,17	1,29	3,64
Nyírtura	0,84	2,08	0,15	1,71	0,91	4,15
Sényő	2,09	3,33		4,68	1,15	4,60
Újfehértó	1,14	2,42	0,34	4,75	1,12	2,79
Vasmegyer	1,56	9,10	1,28	4,71	1,73	9,03
Átlag:	1,27	1,80	0,36	3,34	1,46	4,35

Forrás: Központi Statisztikai Hivatal, 2003

2. melléklet: A Kistérségi Társaság településszisztematikai adatai, 1995

Település megnevezése	Lakónépesség, fő	Természetes szaporodás és fogyás, fő	Lakásállomány az év végén, db	Vezetékes gázt fogyasztás (db)	Közüemi vízhálózat, km	Közüemi vízhálózatba kapcsolt lakás, db	Szenny-vízcsat. hossza, km	Szennyvízcsatornába kapcsolt lakás, db	Óvodás gyerekek, fő	Általános isk. tanuló, fő	Vállalkozás összesen, db	Ebből egyéni vállalkozás, db	Ebből mezőgazdasági vállalkozás, db
Apagy	2 347	-20	817	416	16,0	565			108	259	115	92	16
Kállósemjén	4 028	-25	1 474	667	28,1	924			157	422	140	126	9
Kálmánháza	2 076	-12	736	271	23,1	406	15,9	166	68	197	78	72	8
Kemecse	4 753	26	1 530	724	21,5	648			190	549	260	230	14
Kótaj	4 161	37	1 335	764	18,9	681	6,7	65	180	477	267	249	4
Levelek	2 776	24	833	369	29,5	424	16,7	167	136	360	129	119	11
Nagycserkesz	1 827	2	653	270	41,3	93	1,4	1	55	207	65	59	23
Napkor	3 511	-11	1 245	653	24,6	736			154	385	212	190	19
Nyírbogdány	2 907	3	951	604	20,9	560	7,2	92	166	351	176	153	13
Nyíregyháza	113 136	141	41 472	28 421	402,4	35 625	325	27 593	5 033	12 433	14 874	10 687	383
Nyírpazony	2 941	-9	1 003	642	22,5	751			131	266	239	184	13
Nyírtelek	6 835	-15	2 358	1 516	64,5	1 731	7,5	136	244	726	372	321	22
Nyírtét	1 120	2	363	146	11,0	256			61	123	46	41	9
Nyírtura	1 713	-16	556	298	17,3	285			74	187	119	103	2
Sényő	1 378		435	252	11,3	341			76	158	64	51	1
Újfehértó	13 398	29	4 363	1 920	66,9	2 802	31,3	212	572	1 666	663	575	35
Vasmegyer	1 593	7	516	177	14,0	229			75	182	40	29	7
Összesen	170 500	163	60 640	38 110	833,8	47 057	412	28 432	7 480	18 948	17 859	13 281	589

Forrás: KSH, 2005

3. melléklet: **Agrárprogramokra nyert támogatás a Kistérségi Társaság térségében
1998-ban (e Ft)**

Település megnevezése	Mg. beruházás	Gépvá- sárlás	Ültetvény- telepítés	Nőivarú állatáll. fejlesztés	Élelmiszer- ipari beruházás	Szaktá- nácsadás
Apagy	81 306	570	37			
Kállósemjén	3 346	458				
Kálmánháza	2 336	2 325			10 000	
Kemecse	7 674	1 785				
Kótaj	13 000	1 553				
Levelek		1 051	394			
Nagycserkesz		6 434				
Napkor	15 049	360				
Nyírbogdány		612				
Nyíregyháza	54 805	24 487	2 926	2 186	10 000	125
Nyírpazony		1 142				
Nyírtelek	1 849					
Nyírtét		794				
Nyírtura	12 600		110			
Sényő		125				
Újfehértó	12 786	15 390				
Vasmegyer	8 582	480		810		13
Összesen:	200 333	57 566	3 467	2 996	20 000	138

Forrás: Fejlesztési Hírlevél adatai alapján saját szerkesztés, 1998.

4. melléklet: Agrárprogramokra nyert támogatás a Kistérségi Társaság térségében
2004-ben (e Ft)

Település neve:	Gazdálkodás eredményességét segítő ismeretátadás	Erdősítés	Gyümölcs-telepítés	Termelői csoport támogatása	K+F pályázat	Összesen
Apagy		6 149				6 149
Kállósemjén		5 775				5 775
Kálmánháza		533				533
Kemecse		778	19 306			20 084
Kótaj		200	18 874			19 074
Levelek		2 515				2 515
Nagycserkesz	340	60				400
Napkor		38 851	7 661			46 512
Nyírbogdány		695				695
Nyíregyháza		137 189	50 858	50 263	16 665	254 975
Nyírpazony		1 577				1 577
Nyírtelek						0
Nyírtét		4 333				4 333
Nyírtura		1 115				1 115
Sényő		1 661				1 661
Újfehértó	3 400	4 855			24 386	32 641
Vasmegyer						
Összesen:	3 740	206 286	96 699	50 263	41 051	398 039

Forrás: FVM Értesítő, 2004, saját szerkesztés

5. melléklet: Agrárprogramokra nyert támogatás a Kistérségi Társaság térségében
2006-ban (e Ft)

Település neve:	K+F pályázat	Erdő-telepítési pályázat	Ágazati szakmai szervezetek nyertesei	Összesen
Apagy		3 827		3 827
Kállósemjén		2 490		2 490
Kálmánháza		392		392
Kemecse		499		499
Kótaj		162		162
Levelek		1 540		1 540
Nagycserkesz				
Napkor		107 776		107 776
Nyírbogdány		3 026		3 026
Nyíregyháza	3 000	48 880	1 000	52 880
Nyírpazony		76		76
Nyírtelek		133		133
Nyírtét		2 853		2 853
Nyírtura		277		277
Sényő		2 389		2 389
Újfehértó	3 000	932	300	4 232
Vasmegyer				
Összesen:	6 000	175 252	1 300	182 552

Forrás: FVM értesítő, <http://www.fvm.hu>.

6. melléklet: **Agrár és Vidékfejlesztési Operatív Program keretében nyert támogatás a Kistérségi Társaság településein 2004-2006 között (Ft)**

Projekt helye helység	AVOP-1.1.	AVOP-1.3.	AVOP-1.4.	AVOP-1.5.	AVOP-2.1.	AVOP-3.1.	AVOP-3.2.	AVOP-3.4.	AVOP-3.5.	AVOP-4.1.	Összesen
Apagy	41 154 484				13 126 087		24 828 409				79 108 980
Kállósemjén								28 637 298			28 637 298
Kálmánháza	14 841 098										14 841 098
Kemecse	385 247 955	33 647 304					21 032 358				439 927 617
Kótaj	97 380 101		6 375 000					7 907 089			111 662 190
Levelek						4 184 611		25 737 047			29 921 658
Nagycserkesz	103 900 021		6 337 500								110 237 521
Napkor	18 097 089		6 375 000		20 298 600						44 770 689
Nyírbogdány	57 423 483					8 508 610					65 932 093
Nyíregyháza	402 365 873		41 962 654	103 587 604	22 810 465	24 000 000	23 730 102		176 500		618 633 198
Nyírtelek	105 914 365				24 234 347	9 903 673	55 451 527				195 503 912
Nyírtét	16 219 780										16 219 780
Sényő	7 883 455						13 961 049				21 844 504
Újfehértó	64 194 941		14 013 000			5 000 000	79 989 386				163 197 327
Vasmegyer	69 815 068						14 117 290				83 932 358
Összesen	1 384 437 713	33 647 304	75 063 154	103 587 604	80 469 499	51 596 894	233 110 121	62 281 434	176 500		2 024 370 223

Forrás: Lazányi János adatai alapján, <http://www.mvh.gov.hu>

7. melléklet: **Mezőgazdasági foglalkoztatottak arányának változása 1990-2001 között (%)**

Település megnevezése	Mezőgazdasági	
	1990-ben	2001-ben
Apagy	29,6	4,1
Kállósemjén	28,9	18,9
Kálmánháza	41,8	23,7
Kemecse	21,3	9,3
Kótaj	23,1	10,1
Levelek	39,4	6,3
Nagycserkesz	57,9	30,6
Napkor	36,8	3,7
Nyírbogdány	17,5	6,6
Nyíregyháza	6,3	2,6
Nyírpazony	15,5	4,0
Nyírtelek	16,3	5,4
Nyírtét	48,6	13,6
Nyírtura	21,0	3,4
Sényő	40,8	2,5
Újfehértó	22,5	13,6
Vasmegyer	35,4	7,9
Átlag:	29,6	9,9

Forrás: Központi Statisztikai Hivatal 1999, 2006.

8. melléklet: **A munkanélküliek arányának változása 1998-2007 között**

Település neve	Munkanélküliek aránya (%)					
	1998	2000	2002	2004	2006	2007
Apagy	10,32	10,88	9,25	8,15	8,77	9,69
Kállósemjén	7,56	6,98	6,01	8,44	9,46	12,78
Kálmánháza	7,03	6,50	5,50	8,56	6,46	6,43
Kemecse	8,69	9,23	7,48	10,17	10,76	12,49
Kótaj	7,94	7,87	6,65	7,31	9,69	11,85
Levelek	11,42	10,84	9,80	13,17	12,31	15,04
Nagycserkesz	9,88	11,23	10,98	11,63	15,28	15,21
Napkor	8,30	7,88	5,83	8,09	7,34	9,95
Nyírbogdány	8,47	11,27	6,87	7,40	8,28	9,04
Nyíregyháza	4,64	5,39	3,88	4,53	4,46	5,23
Nyírpazony	7,09	8,56	5,16	5,77	6,26	5,74
Nyírtelek	7,94	8,76	5,99	7,17	7,19	8,79
Nyírtét	13,12	14,05	11,57	14,95	10,35	11,62
Nyírtura	11,24	12,82	8,13	8,91	8,13	6,99
Sényő	14,25	15,58	13,83	12,49	13,04	12,61
Újfehértó	6,93	9,53	4,50	5,66	5,58	7,98
Vasmegyer	7,72	6,78	7,71	8,01	9,61	8,99
Átlag:	8,97	9,65	7,60	8,85	8,99	10,02
Megyei átlag:	-	10,70	9,43	10,83	11,53	

Forrás: Észak-Alföldi Regionális Munkaügyi Központ, 2007. <http://www.afsz.hu>.

9. melléklet: A szolgáltatásban foglalkoztatottak arányának változása 1990-2001 között

Település megnevezése	Szolgáltatásban foglalkoztatottak aránya (%)	
	1990-ben	2001-ben
Apagy	37,8	62,6
Kállósemjén	35,3	54,0
Kálmánháza	28,8	41,8
Kemecse	41,0	57,6
Kótaj	47,8	56,9
Levelek	33,1	54,7
Nagycserkesz	27,7	48,8
Napkor	34,6	67,2
Nyírbogdány	31,0	53,2
Nyíregyháza	55,8	72,8
Nyírpazony	47,2	67,0
Nyírtelek	52,1	54,1
Nyírtét	25,7	51,1
Nyírtura	39,1	61,7
Sényő	31,9	61,9
Újfehértó	29,0	48,2
Vasmegyer	31,9	40,0
Átlag:	37,0	56,1

Forrás: Központi Statisztikai Hivatal, 1999, 2006.

10. melléklet: A Kistérségi Társaság településeinek komplex település-fejlettsége és a fejlettség meghatározásához használt mutatók 2000-ben

Település neve	Komplex település-fejlettségi szám	Gazdasági									Ökológiai	Társadalmi								
		A vándorlási különbözet évi átlaga 1000 lakosra, 1990-1998 (%)	A mezőgazdaságban foglalkoztatottak aránya, 1990. január 1. (%)	A tertiér és kvaterner szektorban foglalkoztatottak aránya, 1990. jan. 1. (%)	Az ipari foglalkoztatottak számának változása 1000 lakosra, 1991-1997 (fő)	A munkanélküliségi arány, (%)	A működő gazdasági szervezetek 1000 lakosra jutó száma, 1998. dec. 31. (db)	Az egy hektár szántóterület átlagos aranykorona értéke, 1997. (AK)	A kereskedelmi szálláshelyeken eltöltött vendégéjszakák 1000 lakosra jutó száma, 1998. (vendégéjszakák)	Az egy állandó lakosra jutó SZJA-alapot képező jövedelem, 1998. (Ft)		Az egy km vízvezeték hálózatra jutó zárt csatornahálózat, 1998. december 31. (méter)	Népsűrűség, 1998.dec.31. (fő/km2)	A 60 év fölöttiek aránya a lakónépességből, 1998.dec.31. (%)	A 11 év fölötti népesség által végzett átlagos osztályszám, 1990. jan. 1. (osztály)	Az 1990-1998. között épült lakások az 1998. évi lakásállomány százalékában (%)	A közüzemi vízhálózatba kapcsolt lakások aránya, 1998. december 31. (méter)	A vezetékes gázt fogyasztó háztartások száma a lakásállomány százalékában, 1998. december 31. (%)	Az 1000 lakosra jutó személygépkocsi-állomány, 1998. december 31 (db)	Az 1000 lakosra jutó telefon-főállomások száma, 1998. december 31. (db)
Apagy	4.16	1.0	29.6	37.8	65.9	13.73	46	10.86	84	135 973	0	73.2	19.1	8.07	9.9	81.9	65.2	145	192	0.222
Kállósemién	3.58	-7.5	28.9	35.3	-34.4	10.15	32	12.00	0	110 630	0	73.0	20.6	7.49	10.5	85.0	55.5	145	187	0.255
Kálmánháza	3.84	-3.9	41.8	28.8	42.4	7.44	29	15.92	0	117 925	649	54.6	19.6	7.394	11.4	69.8	48.9	147	177	0.340
Kemecse	4.21	0.0	21.3	41	-21.9	9.05	36	13.95	0	152 250	65	124.7	15.8	7.92	13.2	80.6	58.3	137	154	0.339
Kótai	4.53	-3.8	23.1	47.8	8.1	9.55	35	13.79	0	136 293	342	162.1	14.3	7.72	16.2	88.5	62.4	148	156	0.343
Levelek	4.26	1.4	39.4	33.1	4.3	14.78	39	11.24	0	123 179	548	109.3	12.6	7.93	14.3	91.9	60.7	138	165	0.209
Nagycserkesz	3.32	-2.5	57.9	27.7	0.0	12.63	27	25.05	0	74 732	34	44.0	20.4	7.66	8.9	63.2	51.7	199	173	0.321
Napkor	4.11	1.6	36.8	34.6	-8.5	11.26	49	9.15	220	125 085	0	96.2	16.7	7.79	14.1	84.6	59.5	189	183	0.226
Nyírbogdány	4.11	-0.5	17.5	31	-102.4	13.67	48	10.24	74	176 683	421	82.2	18.1	8.03	11.5	64.7	73.4	190	191	0.320
Nyíregyháza	6.63	-0.1	6.3	55.8	-50.0	7.62	111	16.92	1212	260 931	546	411.3	15.1	9.56	13.6	97.0	77.2	270	331	0.000
Nyírpazony	5.21	11.6	15.5	47.2	0.0	11.65	66	13.20	0	164 829	0	200.1	14.8	8.37	14.7	89.3	75.8	228	194	0.215
Nyírtelek	4.79	3.8	16.3	52.1	56.5	9.24	39	22.98	390	169 313	138	102.4	17.6	8.22	12.8	72.9	69.4	181	187	0.282
Nyírtét	3.05	-2.9	48.6	25.7	-73.4	18.47	30	15.39	0	92 885	0	65.2	18.2	7.35	12.3	83.5	55.6	120	164	0.338
Nyírtura	4.05	6.4	21	39.1	-45.9	17.48	52	13.29	73	148 731	0	80.8	16.6	7.93	11.4	63.8	64.1	173	194	0.232
Sérvő	3.89	2.6	40.8	31.9	0.0	14.10	31	11.31	0	119 554	0	77.6	16	7.88	11.1	86.1	68.5	149	173	0.293
Újfehértó	3.89	-3.8	22.5	29	-20.6	14.42	42	14.24	0	110 384	315	94.6	15.7	7.97	11.7	85.4	55	142	163	0.299
Vasmegegyer	3.58	1.2	35.4	31.9	3.9	13.21	17	12.14	0	133346	0	70.0	17	7.6	15.3	64.9	42.6	109	174	0.428

Forrás: Oláh Judit adatai alapján, 2003.

11. melléklet: A Kistérségi Társaság településeinek komplex település-fejlettsége és a fejlettség meghatározásához használt mutatók 2003-ban

TELEPÜLÉS	Település- fejlettség komplex mutatója, 18 változó alapján	Gazdasági								Ökológiai	Társadalmi								
		A vándorlási különbözet, 1990 – 2001, az időszak elejei népesség %-ában								Az egy km vízvezeték hálózatra jutó zárt csatorna-hálózat, 2001. dec. 31.(méter)	Népsűrűség, fő/km2, 2002. január 1.	A 60-x évesek aránya a lakónépességből, 2002. január 1.(%)							
		A mezőgazdaságban foglalkoztatottak aránya, 2001. február 1. (%)										A 7-x éves népesség által végzett átlagos osztály- (évfolyam) szám, 2001. február 1.							
		A szolgáltatásban foglalkoztatottak aránya, 2001. február 1.(%)										Az 1990 – 2001. években épített lakások aránya,(%)							
		A munkanélküliségi arány (%)										A közüzemi vízhálózatba bekapcsolt lakások aránya, 2001. dec. 31.(%)							
		A működő gazdasági szervezetek 1000 lakosra jutó száma, 2001. dec. 31.(db)										A vezetékes gáz fogyasztó háztartások száma a lakásállomány %-ában, 2001. dec. 31.							
		Az egy hektár szántóterület átlagos aranykorona értéke, 2000										Az 1000 lakosra jutó személy-gépkocsi állomány, 2001. dec. 31.(db)							
		A kereskedelmi szálláshelyeken eltöltött vendégj-szákák 1000 lakosra jutó száma, 2001										Az 1000 lakosra jutó telefon főállomások száma, 2001. dec. 31.,(db)							
		Az egy állandó lakosra jutó SZJA-alapot képező jövedelem, 2001 (Ft)										Elérési mutató: kistérség-központ =40%, megye-köz-pont=40%, saját ellátottság =20%, 2002							
		Apagy	4.83	6.6	4.1	62.6	10.32	48	10.96			296	220 358	0	73.4	17.6	8.63	11.1	87.2
Kállósemién	4.56	-3.0	18.9	54.0	7.56	36	12.26	0	199 064	745	72.9	20.2	8.19	11.6	86.9	56.6	161	227	0.680
Kálmánháza	4.28	-2.7	23.7	41.8	7.03	41	15.99	0	203 529	628	56.1	19.8	8.39	12.8	76.1	55.0	161	236	0.560
Kemecse	5.33	5.0	9.3	57.6	8.69	37	14.02	0	244 199	1 468	129.4	15.3	8.34	19.0	84.9	62.0	159	176	0.680
Kótai	4.83	0.0	10.1	56.9	7.94	38	13.70	0	232 227	188	175.9	15.1	8.28	17.9	88.5	62.0	161	189	0.600
Levelek	5.17	6.1	6.3	54.7	11.42	44	11.27	0	220 892	540	114.8	12.8	8.43	16.9	93.3	58.2	163	189	0.760
Nagycserkesz	4.06	-1.5	30.6	48.8	9.88	29	25.01	0	139 411	34	46.0	20.0	8.17	10.8	67.4	53.6	209	186	0.640
Napkor	5.22	5.0	3.7	67.2	8.30	52	9.31	516	226 499	0	101.5	17.1	8.37	16.7	91.8	63.4	210	219	0.680
Nyírbozdány	4.67	2.9	6.6	53.2	8.47	48	11.16	0	248 023	421	86.9	18.3	8.40	14.2	68.5	74.3	186	212	0.600
Nyíregyháza	7.17	-3.3	2.6	72.8	4.64	119	16.94	1 288	423 024	535	426.3	15.8	10.18	17.3	96.9	75.0	282	311	1.000
Nyírpazony	6.33	18.4	4.0	67.0	7.09	77	13.09	0	297 077	0	210.0	15.2	9.27	17.3	94.3	80.4	248	224	0.840
Nyírtelek	5.28	5.9	5.4	54.1	7.92	47	23.03	118	278 495	138	105.3	17.6	8.81	14.3	75.3	72.4	206	228	0.680
Nyírtét	4.28	1.4	13.6	51.1	13.12	28	15.33	0	176 129	0	65.2	17.9	7.99	14.6	89.3	58.4	139	189	0.560
Nyírtura	4.94	12.1	3.4	61.7	11.24	64	13.21	51	256 946	0	83.6	17.1	8.68	12.9	68.7	63.9	197	209	0.680
Sényő	4.94	6.6	2.5	61.9	14.25	45	11.15	0	193 372	0	76.6	16.0	8.22	14.0	90.6	71.8	188	193	0.680
Újfehértó	4.72	-2.0	13.6	48.2	6.93	48	14.26	0	194 185	305	96.9	15.7	8.47	14.1	88.3	58.8	165	195	0.600
Vasmeqyer	4.17	6.6	7.9	40.0	7.72	20	12.07	0	238 376	0	72.3	16.5	8.01	17.1	68.2	44.2	117	181	0.560

Forrás: Központi Statisztikai Hivatal, 2003

12. melléklet: A Kistérségi Társaság komplex település-fejlettsége és a fejlettség meghatározásához használt mutatók 2006-ban

Település neve	Komplex település-fejlettségi szám	Gazdasági							Ökológiai	Társadalmi								
		Vándorlási különbözet (fő) 1990-2004 közötti idő	Mezőgazdaságban foglalkoztatottak aránya (%) 2001.02.01.	A szolgáltatásban foglalkoztatottak aránya (%) 2001.02.01.	Munkanélküliségi arány 2006.12.31.	Működő gazdasági szervezetek 1000 lakosra jutó száma (db) 2004.12.31.	Kereskedelmi szálláshelyeken eltöltött vendégéjszakák 2004.12.31.	Az egy állandó lakosra jutó SZJA alapot képező jövedelem (Ft) 2004. év		Az egy km vízvezetékre jutó zárt csatornahálózat (m) 2004.12.31.	Népsűrűség (fő/km2) 2005.01.01.	60-x évesek aránya (%) 2005.01.01.	7-x éves népesség által végzett osztály szám 2001.02.01.	Az 1990-2004. években épített lakások aránya (%)	Közüemi vízhálózatba kapcsolt lakások aránya, 2004.12.31.(%)	Vezetékes gázt fogyasztó háztartások száma a lakásállomány %-ában 2004.12.31.	Az 1000 lakosra jutó személygépkocsi állomány, 2004. dec.31.	Az 1000 lakosra jutó telefon főállomások száma (ISDN-nel együtt) (db) 2004.12.31.
Apagy	4,71	0,8	4,1	62,6	8,95	50	901	325 917	0	71,6	18,0	8,63	11,9	89,7	72,8	235	221	3,40
Kállósemjén	4,47	-4,3	18,9	54,0	9,58	45	0	298 614	747	72,0	20,0	8,19	12,3	88,7	66,0	198	226	3,80
Kálmánháza	3,94	-2,9	23,7	41,8	7,48	37	12	272 359	628	56,2	19,4	8,39	13,2	79,7	61,2	201	214	3,20
Kemecse	5,18	0,7	9,3	57,6	10,12	42	0	343 161	1702	129,7	15,4	8,34	19,8	90,2	70,0	207	179	3,40
Kótaj	4,88	-0,5	10,1	56,9	7,94	53	0	324 536	186	175,7	15,2	8,28	17,9	92,7	68,4	218	190	3,40
Levelek	4,88	0,4	6,3	54,7	12,40	41	168	304 978	540	116,8	13,6	8,43	16,8	100,0	66,8	209	172	3,80
Nagycserkesz	3,29	-3,9	30,6	48,8	12,57	29	0	190 171	34	44,7	19,5	8,17	10,8	70,9	57,8	249	172	3,20
Napkor	4,88	2,5	3,7	67,2	7,20	56	623	318 411	0	102,3	17,3	8,37	18,7	94,9	71,7	253	226	3,40
Nyírbogdány	4,82	2,0	6,6	53,2	7,74	55	62	346 364	1198	87,8	18,5	8,40	14,6	80,6	81,2	219	223	3,00
Nyíregyháza	7,00	-1,0	2,6	72,8	4,68	129	953	581 212	650	423,9	16,8	10,18	20,8	97,1	78,5	324	354	5,00
Nyírpazony	6,82	12,4	4,0	67,0	5,96	81	0	426 911	1164	216,8	15,2	9,27	21,0	100,0	85,8	301	233	4,20
Nyírtelek	4,65	2,4	5,4	54,1	7,51	52	259	383 953	293	104,7	17,6	8,81	14,7	81,1	80,0	249	221	3,40
Nyírtét	3,53	0,1	13,6	51,1	12,74	24	0	241 702	0	66,3	18,2	7,99	16,5	87,0	68,9	176	182	3,20
Nyírtura	4,94	5,6	3,4	61,7	9,02	64	0	362 278	794	84,2	16,6	8,68	14,4	79,0	76,2	261	217	3,40
Sényő	4,65	1,2	2,5	61,9	12,14	44	0	287 646	1133	76,5	16,3	8,22	14,6	92,3	81,6	231	211	3,40
Újfehértó	4,59	-3,1	13,6	48,2	5,85	55	0	283 048	654	96,6	15,7	8,47	15,3	88,3	66,8	213	191	3,40
Vasmegyer	3,94	3,1	7,9	40,0	8,05	27	0	306 608	0	73,6	16,5	8,01	16,8	77,6	59,5	163	197	2,80

Forrás: Központi Statisztikai Hivatal, 2007, Magyar Közlöny. 2006.

KÖSZÖNETNYÍLVÁNÍTÁS

Elsőként mondok köszönetet a témavezetőmnek, **Dr. Lazányi János Professzor Úrnak**, aki 2000-ig a Nyíregyházi Kutató Központ igazgatójaként minden feltételt (munkaidő kedvezmény, utazási költség, nyelvtanulás költsége) biztosított a Ph.D képzésemhez. Az Ő tanácsára választottam az Interdiszciplináris Társadalom- és Agrártudományok Doktori Iskolát. A tanulmányaimhoz még a könyveket is megvehettem a Kutató Központ Könyvtára számára. 2001-től már egyetemi tanárként segített eljutni magyar és külföldi angol nyelvű konferenciákra, hogy gyakorolhassam az angol nyelvet és növeljem a publikációim számát. Az értekezésem témájával kapcsolatos publikációim döntő részét a Lazányi Professzor Úr tanácsai alapján készítettem el. A disszertációm készítése alatt számtalanszor átnézte az anyagomat és biztosított konzultációs lehetőséget a tennivalók megbeszélésére a dolgozat javításának érdekében.

Köszönöm a Doktori Iskola volt és jelenlegi vezetőjének **Dr. Nemessályi Zsolt Professzor Úrnak** és **Dr. Szabó Gábor Professzor Úrnak** valamint minden tanáromnak az értékes segítségét, amely az eredményes vizsgák letételét lehetővé tette számomra. Külön köszönöm **Dr. Lakatos Dénes Professzor Úrnak**, volt tudományos témavezetőmnek a Ph.D képzés első időszakában adott szakmai tanácsait és **Dr. Kuti István Úrnak** az orosz egyetemi nyelvvizsgám letételéhez nyújtott segítségét. Hálás vagyok a kér opponensemnek **Dr. Pető Károlynak** és **Dr. Galó Miklósnak** az értékes szakmai véleményéért, amely segítette a disszertációm végleges formájának kialakítását.

Szeretnék köszönetet mondani a Kutató Központ jelenlegi vezetőjének, **Dr. Tőgyi Sándor Igazgató Úrnak**, aki 2001 óta biztosította a feltételeket a tanulmányaim folytatásához (tandíj, fokozatszerzési díj, utazási költség, szabadidő), és **Iszállyné Dr. Tóth Judit** megbízott igazgatóhelyettesnek az értekezésem helyesírási és stilisztikai hibáinak javításáért. Hálásan köszönöm **Borbély Ferencnek** az értékes szakmai segítségét, **Szuhánszki Editnek**, **Henzsel Istvánnak** és **Romhány Lászlónak** a technikai segítségét.

Külön köszönöm az Első Nyírségi Fejlesztési Társaság volt operatív igazgatójának **Tisza Gabriellának**, és négy település polgármesterének: **Csabai Lászlónénak**, **Nagy Sándornak**, **Kiss Istvánnak**, és **Balogh Tibor Zoltánnak**, valamint a Kistérségi Társaság jelenlegi operatív igazgatójának **Váradai Zsuzsannának** a „Kistérségi Agrárnapok” megszervezésében való együttműködését, és az értekezésem elkészítéséhez nyújtott alapadatokat. Hálával tartozom **Dr. Szűcs Ilonának**, aki a Nyírségi Többcélú Kistérségi Társaság vezetőjeként segítette a kérdőíves felmérésem kérdéseinek összeállítását, a polgármesterekhez való eljuttatását és a válaszok összegyűjtését.

Legfőképpen köszönettel tartozom **Édesanyámnak**, aki lelkiekben mindig mellettem állt, izgult a vizsgáim sikeréért, és mindent megtett annak érdekében, hogy legyen erőm a tanulmányi munkámhoz.